

I Z V E S T J E

RAZISKOVALNE POSTAJE
ZRC SAZU V NOVI GORICI

5 • 2008

VSEBINA

Jubilej

Neva Makuc

Ob sedemdesetletnici prof. dr. Branka Marušiča 2**Intervju**

Vesna Mia Ipavec

»Pomembno pa je, da svoj poklic opravljaš zadovoljno in prizadevno ...« Intervju s prof. dr. Brankom Marušičem..... 4**Članki**

Danila Zuljan Kumar

Leksemi romanskega izvora v briški vinogradniško-vinarski terminologiji 12

Branko Marušič

Odnosi med mladimi italijanskimi in slovenskimi intelektualci v Gorici v letih pred prvo svetovno vojno 17

Jasna Fakin Bajec

Pregled razvoja turizma na kraškem podeželju v obdobju socializma in postsocializma 23

Špela Ledinek Lozej

Pregled poglobitve, predvsem etnološke strokovne literature druge polovice 20. stoletja o stanovanjski kulturi Vipavske doline 30**Knjižnica**

Petra Kolenc

Knjižnica Raziskovalne postaje ZRC SAZU Nova Gorica 41**Poročilo**

Poročilo o delu sodelavk in sodelavcev Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici za leto 2008 44

Fotografija na ovitku Osmica pri »Jakenčevih« v Svetem na Krasu konec tridesetih let 20. stoletja (Arhiv družine Jazbec, Sveto 35).

© 2008, Raziskovalna postaja ZRC SAZU Nova Gorica

Izdajatelj: Raziskovalna postaja ZRC SAZU Nova Gorica

Založnik: Založba ZRC, ZRC SAZU

Uredila: Petra Kolenc

Za založnika: Oto Luthar

Jezikovni pregled: Danila Zuljan Kumar

Glavni urednik: Vojislav Likar

Oblikovanje: Milojka Žalik Huzjan

Tisk: Littera picta d. o. o., Ljubljana

Naklada: 200

Naslov uredništva

Raziskovalna postaja ZRC SAZU Nova Gorica, Delpinova 12, 5000 Nova Gorica

Tel.: 05 335 73 24

Naročila

Založba ZRC, ZRC SAZU, Novi trg 2, p. p. 306, 1001 Ljubljana

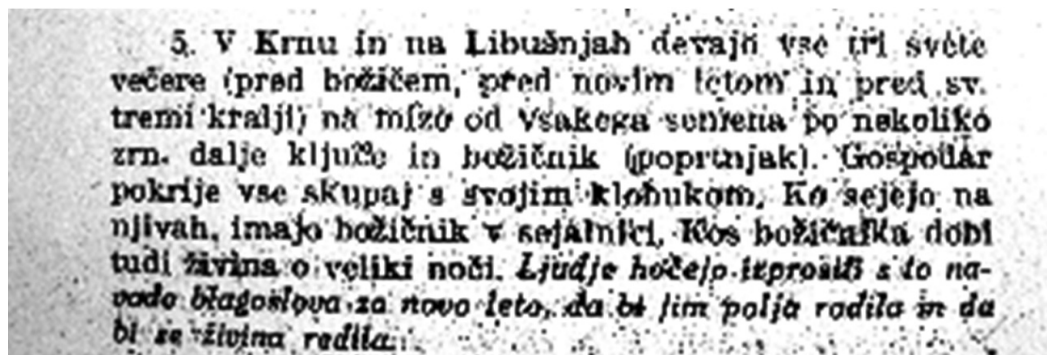

Karel Šrekelj
(Gorjansko, 24. 2. 1859 – Gradec, 7. 7. 1912)

Josip Kenda
(Temline pri Kneži, 11. 3. 1859 – Gorica, 17. 2. 1929)

V letu 2009 se bomo spomnili 150. letnice rojstva jezikoslovca in folklorista dr. Karla Štreklja ter učitelja in folklorista Josipa Kende.

Iz poljudno-znanstvenega zbornika »LUČ« VII/1931, str. 59.

Z opisom božične navade, ki jo je zapisal Josip Kenda, vam voščimo uspešno novo leto 2009!

Jubilej

OB SEDEMDESETLETNICI PROF. DR. BRANKA MARUŠIČA

*»Zgodovina ali preteklost je del našega vsakdana in ni je mogoče spregledati.
Potrebna nam je vsem, mladim in starim,
da se iz nje tudi učimo in da težimo našo radovednost.
Različna pa so pota, kako naj jo spoznamo in razumevamo.«*

(Branko Marušič, Gorica in njena grofija, *Primorska srečanja* 27/2003, št. 263, str. 74)

Pot, ki jo je izbral Branko Marušič, je tlakovana z gorečo predanostjo svojemu delu, ki je že obrodilo bogate sadove in jih bo mnogo gotovo še v prihodnje, ter z obzirom in spoštovanjem do bližnjih. Ko sva se pred nekaj dnevi pogovarjala o neke vrste posredniški vlogi, v kateri se je znašel v nesoglasju glede načina postavitve muzejske zbirke na Cerju, je dejal, da je nujna neka kompromisna rešitev, ter pri tem s svojo običajno skromnostjo umirjeno dodal, da ne ve, če mu bo to tudi dejansko uspelo. Poudaril je, da je podobno kot v zakonskem življenju tudi pri tem potrebno prilagajanje, ki pa ni negativno, temveč pomeni zgolj upoštevanje sogovornika, spoštovanje njega in njegovih potreb.

Branko Marušič se je rodil 4. februarja 1938 v Gorici, kjer je preživel tudi prva leta življenja, vse dokler se družina ni preselila v Solkan, v rojstni kraj očeta Franca, zdravnika, ki je po drugi svetovni vojni sodeloval pri organizaciji goriškega zdravstva. Osnovno šolo in gimnazijo je Branko obiskoval na Goriškem, študijska pot pa ga je nato popeljala v Ljubljano, kjer je leta 1962 diplomiral na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ter se kasneje zaposlil na Inštitutu za narodnostna vprašanja. Leta 1965 se je ponovno vrnil na Goriško in postal najprej kustos, kasneje pa ravnatelj Goriškega muzeja, ki je tedaj pokrival Vipavsko dolino, Idrijsko-Cerkljansko območje, del Krasa in Tolminsko s Trento. Obdobje z izkušnjami in prigradami bogatega muzejskega delovanja so zaznamovali različni uspešno izvedeni projekti, kot na

primer ureditev Gregorčičeve rojstne hiše na Vrsnem leta 1966 in pobuda za ureditev ulice slavnih rojakov v Novi Gorici. Za svoje zavze-to muzejsko delo je leta 1983 prejel Valvasorjevo, dve leti kasneje pa Bevkovo nagrado. Leto 1987 je predstavljalo novo prelomnico v njegovem poklicnem življenju, saj je doktoriral na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ter se zaposlil na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU, ki je tedaj vzpostavil dislocirano enoto v Novi Gorici, današnje interdisciplinarno zastavljeno Raziskovalno postajo ZRC SAZU, ki jo kljub upokojitvi zavzeto vodi in povezuje prav dr. Branko Marušič. Njegovo znanstveno in strokovno delo, ki ga odlikujeta natančnost in izredno poglobljeno poznavanje goriške preteklosti, se odraža v obsežnem opusu najrazličnejših člankov, razprav, prispevkov ter

monografskih del. Glede slednjih naj omenimo vsaj najnovejša, na primer *Pregled politične zgodovine Slovencev na Goriškem: 1848–1899* (Nova Gorica 2005), *Prispevki k primorski biografiki* (Koper 2006) ter *Il vicino come amico, realtà o utopia?: la convivenza lungo il confine italo-sloveno* (Gorica 2007). Številna predavanja, članke in razprave, ki osvetljujejo večinoma goriško zgodovino 19. in 20. stoletja, nekateri pa tudi starejša obdobja, je predstavil tako slovenski kot tuji, zlasti italijanski javnosti. Marušiča namreč označuje tudi izredna prodornost v italijanskem in zamejskem strokovnem in znanstvenem okolju, kjer je član različnih raziskovalnih inštitucij, kot so Istituto per gli Incontri Culturali Mitteleuropei, Istituto di storia sociale e religiosa in Depurazione di storia patria per la Venezia Giulia.

Dolgo let je sodeloval pri zelo zahtevni nalogi, in sicer soglasno predstaviti zgodovino slovensko-italijanskih odnosov, ki sta jo slovenska in italijanska vlada predali slovensko-italijanski zgodovinsko-kulturni komisiji, ki je nato leta 2001 objavila svoje poročilo. Leta 2003 je za svoje znanstveno delovanje in vzdrževanje stikov z italijanskim in furlanskim prostorom prejel priznanje Častnega člana ZRC SAZU. V lanskem letu pa se je s habilitacijo na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici kot redni profesor podal novim izzivom naproti.

Neva Makuc
univ. dipl. italijanistka in zgodovinarica
Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU
neva.makuc@zrc-sazu.si

Intervju

»POMEMBNO PA JE, DA SVOJ POKLIC OPRAVLJAŠ ZADOVOLJNO IN PRIZADEVNO ...«

Intervju s prof. dr. Brankom Marušičem

Razgovor z znanstvenim svetnikom, zgodovinarjem prof. dr. Brankom Marušičem prvotno ni bil zamišljen za objavo. Posnela sem ga za raziskavo kulture etnološke vede na Goriškem tako kot tudi razgovore z nekaterimi drugimi ljudmi, ki so pomembno sooblikovali preteklost domoznanstva in etnologije na Goriškem. Pri tem so me zanimala predvsem doživetja in izkušnje sogovornikov pri njihovem delu znotraj strokovnih in stanovskih institucij na Goriškem. Intervju s prof. dr. Brankom Marušičem se je pokazal kot zaokrožena celota, razlaga povojnega raziskovalnega dela v humanistiki na Goriškem in kot ena od možnih razlag stanja na tem področju danes. Prinaša tudi nekatera še ne objavljena védenja našega sogovornika, dolgoletnega sooblikovalca muzejske, raziskovalne in kulturne stvarnosti na Goriškem, v Sloveniji in zamejstvu, današnjega vodje Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici.

O vprašanju, ki ga bom najprej zastavila, je bilo precej zapisanega v vašem nedavnem intervjuju za 1001 – solkanski časopis, ob tej priložnosti pa bi ga ponovila. Kaj menite, da je bilo v vaši mladostniški dobi odločilno, da ste se odločili za študij zgodovine?

Torej kakšnega štartnega mesta, s katerega bi se pognal v maraton zgodovine, ne morem točno določiti. Povem pa naj to, da me je že v gimnaziji zgodovina močno privlačila in tako sem že konec aprila leta enainpetdesetega kot dijak četrtega razreda nekdanje gimnazije pristvoval ustanovnemu občnemu zboru Zgodovinskega društva za Goriško. Spominjam se predavanja profesorja Milka Kosa, ki je takrat govoril o nastanku Goriške, in naredil sem si celo izpiske, ki jih imam še danes ohranjene. Posebej moram poudariti, da je imel v tem času poseben vpliv name profesor Stane Fabjan, ki sicer po poklicu ni bil zgodovinar, ampak je znal tako pripovedovati zgodovino, da so se mi njegova predavanja močno vtisnila v zavest in spomin. Moj profesor zgodovine je bil tudi Slavko Kretič. Iz njegovih predavanj sem se veliko naučil, kasneje pa nas je prevzel profesor, ki ni

zmogel ugotavljati nagnjenosti dijakov k določenim poklicem, mene konkretno k zgodovini. Celo ko sem si na maturi izbral zgodovino, mi je namesto primerne ocene, ki bi si jo zaslužil, zasolil z dvojko, kar je bilo seveda zame neprijetno. Zadostna ocena je bila slaba popotnica za študij zgodovine. Zato sem nekoliko vijugal po študijski poti, saj sem najprej študiral medicino, ko bi lahko začel kar z zgodovino. Ampak tako je bilo in nazadnje, vsak je sam svoje sreče kovač.

Pravzaprav pa ste se šele potem pridružili svojim vrstnikom.

Medicino sem študiral tudi zato, ker so mi domači rekli: »Pojdi, pojdi, ker si še mlad ...« V času, ko sem maturiral, sem bil star sedemnajst let in štiri mesece. Zgodovina mi je bila vedno zelo blizu, imel pa sem nekoliko drugačne interpretacije nekaterih zgodovinskih dejstev kot moj zadnji gimnazijski učitelj. Prebiral sem dela s temami iz zgodovine. Nekoč sem bil kritičen do tega profesorja zgodovine v zvezi z Vukom Karadžičem, ki ga je zamenjal z Dositejem Obradovićem. Med poukom sem

mu oponesel neko netočnost in očitno je takrat nastala zamera. Naučil pa sem se nekaj: ne uči svojega učitelja, ampak se vzdrži kritičnih pripomb, tudi če je netočnost več kot očitna. Pa še nekaj. Strogost učitelja je obratno sorazmerna z njegovim znanjem.

Je imel kdo iz družine na vas poseben vpliv? Vaš oče je bil baje zelo eksakten.

Zaradi svojega zdravniškega poklica je moral biti natančen. Moj stari oče po mamini strani pa je bil krajevni zgodovinar, ampak samorastnik. Imel je bogato knjižnico, hranil je več materialnih ostalin preteklosti in izkopal je nekaj antičnih oziroma slovanskih grobov v Komendi na Gorenjskem. Sodeloval je s profesorjem Francetom Steletom, umetnostnim zgodovinarjem, s katerim sta bila rojaka. Zanimala ga je tudi zgodovina Petra Pavla Glavarja, ki je bil doma iz Komende, in moj stari oče je pisatelju Ivanu Preglju dajal informacije o »Odiseju iz Komende«. Bil pa je gostilničar oziroma trgovec z vinom, zato je bilo raziskovanje preteklosti zanj le konjiček.

Ste vašega starega očeta iz Komende poznali, imeli z njim stike?

Ko je stari oče umrl (1941), sem bil star tri leta, zato se ga ne spominjam. Pač pa vem o njem to, kar mi je pripovedovala moja mama. Imel sem pa strica dr. Ivana Slokarja, ki je bil prvi slovenski gospodarski zgodovinar. Doktoriral je iz zgodovinskih ved in prava. Z njim nisem bil v krvnem sorodstvu, saj je bil soprogram mamine sestre. Leta 1914 je na Dunaju izdal obsežno knjigo (skoraj 700 strani) o zgodovini avstrijskega gospodarstva za časa Franca I. (*Geschichte der österreichischen Industrie und ihrer Förderung unter Kaiser Franz I.*), še danes pomembno delo za avstrijsko gospodarsko zgodovino. Slokar je bil na svoj način primorski rojak, vendar je bil predvsem svetovljan. Njegov oče, finančni uradnik, ki je služboval po raznih krajih monarhije, je bil doma iz Lokavca. Ivan Slokar se je rodil v Mostarju, maturiral je v Gorici (1903), skupaj s pisateljem Pregljem. Tak je bil zgodovinarski svet, s katerim sem se posredno in neposredno srečeval v

domačem okolju. Moj oče pa je bil filatelista in s filatelijo, če jo sprejemaš tako, da spoznaváš v znamki mnogo več kot le znamko, se ponuja izjemna priložnost za učenje in nabiranje znanja. Moj oče je tako leta 1953 naredil filatelistično tematsko razstavo o boju Primorcev za svobodo. Zelo nazorno je pokazala, koliko zgodovine ponujajo znamke. V mladih letih sem bil filatelista in znamkam dolgujem veliko. Tudi svoji noni, ki mi je večkrat pripovedovala, kako je njen oče nosil slovensko zastavo na šempaškem taboru 18. oktobra 1868. Zanimala me je pripoved o tem dogodku in morda me je prav nonino pripovedovanje približalo problematiki narodnega prebujanja na Primorskem. Pa naj omenim še neko dejanje iz preteklosti Slovencev na Goriškem, tudi o tem so doma govorili, in sicer, da smo imeli Slovenci že leta 1918 svojo vlado v Gorici. Problem me je močno zanimal in mnogo kasneje sem ga obdelal v svoji diplomski nalogi o goriških Slovencih od preboja pri Kobaridu (oktober 1917) do razpada monarhije. Take vzpodbude so me vezale na preteklost. Sicer pa človek živi vedno v zgodovini in zlasti, če se giblješ v krogu starejših ljudi, je preteklost spremljevalec sleherne komunikacije.

Kdaj ste vzpostavili strokovne stike s slovenskimi kulturnimi delavci v zamejstvu, ter italijanskimi in furlanskimi kulturnimi delavci in raziskovalci?

Ko sem pisal diplomsko nalogo, to je bilo v letih 1960–1961 preteklega stoletja, sem gradivo zbiral tudi v goriški državni knjižnici. Takrat sem že imel stike z italijanskimi domoznanci; opredelitev domoznanec se mi zdi zelo primerna, zlasti ko govorimo o lokalni zgodovini. Obmejno sodelovanje se je na našem območju razvijalo po Videmskem sporazumu od sredine leta 1955 dalje. Morda so bile za večino ljudi spočetka onkraj meje res najbolj zanimive trgovine. Toda nekateri smo zahajali tudi v kulturne in znanstvene ustanove v Gorici, Trstu in Vidmu. Povezava z ljudmi sorodnih zanimanj onstran meje, Slovenci in Italijani, je bila vzpostavljena že kar kmalu. V državni knjižnici v Gorici je takrat deloval Guido Manzini, ki ni bil Goričan, pač pa Floren-

tinec. Bil je erudit, izobražen človek, ki je imel drugačen pogled na bližnji slovenski prostor kot Italijani, ki so živeli v slovenski soseščini. Vzpostavil je stike s knjižnico v Novi Gorici, z Marijanom Brecljem. In tudi sam sem kmalu zašel v ta krog.

Po diplomii in opravljeni vojaščini sem delal eno leto in pol, od jeseni triinšestdesetega do maja petinšestdesetega leta, kot asistent na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani, na oddelku za zahodno mejo. Tu je bila seveda problematika obmejnega prostora ves čas navzoča. Takrat sem po službeni dolžnosti prebiral dnevnik in časopisje iz obmejnega prostora, pisal sem povzetke iz objavljenega gradiva, nanašajoče se zlasti na problematiko Slovencev v Italiji. V tistem času sem spremljal tudi historiografska prizadevanja v deželi Furlaniji Julijski krajini in objavil o tem nekaj člankov. Tudi v *Kroniki*, časopisu za slovensko krajevno zgodovino, sem poročal o krajevnih izdajah, a teh je bilo tedaj, če pomislim na sedanost, izjemno malo. Ko sem prišel maja leta 1965 v Goriški muzej, se je delo nadaljevalo, vendar s spremenjenimi vsebinskimi poudarki. Stiki so se vzpostavili s Pokrajinskim muzejem v Gorici. Ustanovo je takrat vodil Guido Bradaschia, ki je bil sicer amater, a zelo prisrčen človek. Leta štiriinšestdesetega sem že objavil prvi članek v reviji *Studi Goriziani*. Zelo pomembno se mi je zdelo, da Italijani izvedo, kaj smo Slovenci naredili na področju krajevnega domoznanstva Goriške. Zahajal sem tudi v semeniško knjižnico, ki jo je vodil monsignor Francesco Spesot, tudi krajevni zgodovinar in dober poznavalec Slovencev. S Pokrajinskim muzejem v Gorici smo si izmenjevali knjige. Prizadeval sem si, da bi imel Goriški muzej čim več publikacij s te in one strani meje, kar si še vedno prizadevamo tudi na Raziskovalni postaji ZRC SAZU v Novi Gorici, ne oziraje se na to ali je objava kvalitetna ali pa ne. Še vedno sem prepričan, kljub spletu, da je za raziskovalno ustanovo pomembna bogata knjižnica, ki je na tekočem tudi z vsemi novitetami. Pred skoraj pol stoletja se je začelo sodelovanje na polju domoznanstva, posameznikov in ustanov ob naši zahodni meji, ki se nadaljuje še danes in ga tudi nove razmere ob

meji, zlasti od maja 2004 dalje, niso prav posebno nadgradile.

Bili ste torej v dobrih odnosih s kulturnimi institucijami v Gorici – z muzejem, knjižnico ...

Da, tudi z arhivi, državnim, pokrajinskim in nadškofijskim v Gorici. Morda je bilo manj pristno sodelovanje z državnim arhivom, ki še vedno deluje bolj uradniško in je tudi v Gorici drugače vključen v kulturna dogajanja mesta. Njegovi uslužbenci prihajajo iz raznih predelov italijanske države in so manj povezani s prostorom, na katerem deluje. Ta značilnost pa ima prednost, ker so ljudje iz notranjosti Italije v mnogo manjši meri dovzetni za vplive obmejnega italijanskega nacionalizma, ki še vedno občasno vzbuja pozornost s svojo protislovensko naravnostjo (dogodki v začetku novembra 2008 v Gorici).

Kako sprejemate slovenski zamejski prostor?

Nanj sem vedno gledal in še vedno gledam kot na del slovenskega kulturnega prostora, čeravno v drugi državni skupnosti. Pripadam generaciji, ki je poznala čas, ko Goriške še ni delila državna meja. Vi mlajši te skupnosti niste doživeli. Poleg tega je obsoški predel zahodne Slovenije narodnostno mešano ozemlje in tu so skozi stoletja nastajali značilni italijansko-slovenski odnosi sožitja. Sosedje smo se marali in se tudi nismo marali. Jezik je bil pogosto tista ovira, ki je ustvarjala pregrade nepoznavanja in nerazumevanja med sosedoma. Na take in podobne probleme je že od davna opozarjala slovenska in v mnogo manjši meri tudi italijanska javnost. Zdelo se mi je primerno, da Slovenci, kar nas je s področja domoznanstva, delamo zato, da bi nas Italijani spoznali. V tistem času, ko sem se začel uvajati v te odnose, pa je tudi pri Italijanih že prihajalo do neke otoplitve. Pojavljali so se glasovi, da je treba Slovence poznati, da jih je treba imeti za enakovredne partnerje. Pred poldrugim stoletjem, v dobi narodne prebuje je bilo drugače. Zato je bilo potem treba veliko storiti in tudi prepustiti času, da je odstranjeval pregrade. Tako sem devetinšestdesetega leta sodeloval na simpoziju, ki ga je priredilo

Furlansko filološko društvo (Società filologica friulana) ob petdesetletnici svojega obstoja; imel sem predavanje o Štefanu Kociančiču in o Furlaniji v njegovem delovanju. Zdelo se mi je pomembno, da sem Kociančiča predstavili Italijanom, ker so ga slabo poznali. Ne trdim, da ga je Italijanom odkril moj članek, daleč od tega, toda leta 1984 je Inštitut za versko in socialno zgodovino (Istituto di storia sociale e religiosa) priredil simpozij v počastitev stoletnice Kociančičeve smrti. Bil je sploh prvi Slovenec, ki mu je italijanska stran namenila simpozij. S tem sem že prešel v novejši čas, ko so se stvari vendar drugače postavljale.

Se vam zdi, da je k obmejnemu sodelovanju kaj pripomogel tudi padec schengenske meje med Slovenijo in Italijo, ali se je pravzaprav vse zgodilo že pred tem?

Nekaj o tem sem že povedal zgoraj. Mislim, da je sodelovanje na polju domoznanskih ved doseglo raven, ki jo je po intenziteti mogoče še nekoliko preseči, važnejše pa je, kako v prihodnje spreminjati metodologijo in vsebinske sklope dela in vse prilagajati sedanjosti. Ne morem trditi, da se slovenski in italijanski domoznanci niso poznali že v letih pred prvo svetovno vojno in da je sodelovanje v času med obema svetovnima vojnama povsem zamrlo. Toda danes so drugačne razmere. Prevedena je bila, na primer, obsežna knjiga Rajka Bratoža o zgodnjem krščanstvu (*Il cristianesimo aquileiese prima di Costantino*, 1999), slovenski pisci sodelujejo na italijanskih zgodovinskih simpozijih, objavljajo v italijanskih publikacijah itd. Sem pa tja moti zbranost in ustvarjalnost kdo iz desnih krogov, ki ne zmore preseči problema fojb in deportacij. Nove razmere na meji niso v ničemer spremenile ustaljenega sodelovanja, ki se bo odvijalo tudi v prihodnje. Pomembno je, da so tudi mlajše generacije vključene v ta proces. Nekaj drugega je, kar bo treba doseči – enakopravnost v jezikovni rabi. Pravilno in pravično bi bilo, da v obmejnem prostoru na mednarodnih srečanjih tudi Slovenci govorimo v materinem jeziku in da organizator poskrbi za prevajalca. Mislim, da se za domoznance z obmejnega prostora spo-

dobi, da obvladajo sosednji jezik vsaj pasivno. Ni prave znanstvene razprave, če raziskovalec ne upošteva ustreznih virov in literature v slovenskem ali italijanskem jeziku in seveda za starejša obdobja tudi v nemščini in latinščini. Slovenščina je eden od jezikov Evropske zveze, tega se premalo zavedamo.

Ko ste nastopili mesto ravnatelja v Goriškem muzeju, ste bili pravzaprav eden od intelektualcev, ki jih je tedanji župan Jožko Štrukelj pripeljal nazaj na Goriško. Kaj je pomenilo njegovo županovanje za intelektualni in kulturni razvoj Nove Gorice oziroma konkretno za Goriški muzej?

Dejansko je obdobje županovanja Jožka Štruklja predstavljalo posebno poglavje v zgodovini novogoriške občine. Štrukelj se je spretno zoperstavljal rigidnosti, pri kateri je vztrajala politika socialistične družbene skupnosti. Zavzemal se je za liberalizacijo na gospodarskem področju, iskal je nova pota družbenega razvoja v okviru občinskih meja. Pričel je s kadrovskimi namestitvami, saj je občinsko upravo povsem pomladil. Prizadeval si je, da so ustrezni kadri zasedli vodilna in druga mesta v industriji, šolstvu, kulturi itd. Tako so tudi mene že leta 1964 povabili, da se zaposlim v Goriškem muzeju, in tu sem se zaposlil 1. maja 1965. Že konec novembra istega leta sem postal ravnatelj muzeja. Za svojo prvo nalogo sem kot ravnatelj namerno izbral ureditev razstavnih in poslovnih prostorov Goriškega muzeja v gradu Kromberk. Ta lokacija je imela le eno pomanjkljivost, oddaljenost od središča Nove Gorice, ki jo takrat, glede na nekoliko šibko razvitost avtomobilizma, ni bilo lahko premagovati.

Ko ste prevzeli položaj ravnatelja, ste nekje zapisali, se je v petih letih pokazalo, kam gre razvoj Goriškega muzeja. Na osnovi česa ste postavili smernice njegovega razvoja? Recimo, če izpostavimo razvoj zbirk ...

Moj ideal je bil pripraviti razstavo primorske zgodovine, seveda interdisciplinarno. Ker tega takrat ni bilo mogoče uresničiti v gradu Kromberk, smo načrt nekoliko razdrobili in ga skušali uresničevati na drugih lokacijah.

Ustvarjali smo nove muzejske zbirke ali že obstoječe (Tolmin, Vrsno, Trenta, Štanjel, Medana) spreminjali. Načrtovali smo tudi pregled primorske ljudske kulture v gradu Dobrovo, načrt muzejske zbirke NOB na Primorskem (Solkan). Ni bilo lahko, uresničevanje je potekalo na daljši rok, kot smo si želeli. Sedanji čas lepo priča o razvoju, zlasti ko pomislim na razvoj muzejev in muzejskih zbirk v Štanjelu, Trenti, Tolminu in na to, da so nastale nove muzejske ustanove, zlasti Kobariški muzej.

Kakšne so bile sicer tendence po Sloveniji? Najbrž je bilo tedaj povsod podobno.

Bilo je skoraj povsod podobno. Veliko smo govorili in načrtovali, tudi takrat ko smo v Skupnosti muzejev Slovenije pripravljali muzej slovenske zgodovine. Še danes ta načrt ni uresničen. Dolgo časovno razdobje uresničevanja načrtov je prinašalo mnoge spremembe. Poleg tega so od časa do časa nastajale nove strokovne pobude in pojavljali so se novi pogledi.

Kaj pa je muzeju prineslo županovanje Jožka Štruklja? Bil je vendarle samo štiri leta ...

Mislim, da nam je prineslo mnogo, zlasti pa spoznanje, da muzeji niso na repu družbenega dogajanja in da morajo v tem dogajanju sodelovati. Tudi povezava muzeja s turizmom in s tem odprtje gostišča Grajska klet na gradu Kromberk je zrasla v tistem času.

Je takrat Goriški muzej financirala občina?

Da, za nekatere akcije pa je denar prišel iz republiških virov. Arheolog Drago Svolfšak – z njim sva bila vsaj štiri leta v muzeju edina, ki sva imela ustrezno izobrazbo –, se je usmeril v arheologijo. Od leta 1964, ko je nastopil službo, je imel nekaj velikih zaščitnih izkopavanj, ki so jih plačevali investitorji. Leta 1972 smo v precejšnji meri obnovili grad Kromberk, a morali bi pozidati še en porušeni stolp. V popotresni obnovi (po potresu 1976) je bil grad Kromberk v celoti obnovljen. Iz sredstev za popotresno obnovo je bil deloma obnovljen tudi grad Dobrovo. Med svojim vodenjem muzeja sem zagovarjal stališče, da je temeljno delo muzeja na predmetih (akcesija, inventarizacija, restavriranje), na pre-

mični kulturni dediščini, istočasno pa je treba skrbeti za stike z javnostjo (razstave, publikacije). Inventarizacije muzejskega gradiva za časa mojega delovanja v Goriškem muzeju nismo uspeli uresničiti v optimalni meri. Pač pa je to dosegel Janez Pirc v Tolminu, ki je popisal celotno gradivo, predvsem etnološke predmete, ki jih je hranila Tolminska muzejska zbirka, danes Tolminski muzej.

Je bil Pirc zaposlen kot etnolog? V tedanji Tolminski muzejski zbirki pa je bila takrat verjetno še aktivna tudi Marija Rutarjeva.

Bil je kustos. Z vso natančnostjo je opravil ogromno dela. Take naloge v Goriškem muzeju nismo uspeli dokončati tudi zato, ker so nam enostavno dnevne zadeve jemale potrebni čas. Rutarjeva je pri tem precej sodelovala. Imela je bogate terenske zapiske, saj je bila izjemno vestna zapisovalka. To je Pircu zelo olajšalo delo.

Nekoliko kasneje je Naško Križnar, etnolog v Goriškem muzeju, veliko fotografiral, snemal in pravzaprav delal druge stvari, zato pa ni uspel inventarizirati toliko etnoloških predmetov. Ali je imel kot kustos za etnologijo predhodnike, vsaj kar zadeva terensko delo?

Z Naškom Križnarjem so se stvari postavile drugače. Vendar moram povedati, da je prvo muzejsko topografijo ozemlja, na katerem je deloval Goriški muzej, opravil Ludvik Zorzut pred letom 1950, in sicer še kot poverjenik za spomeniško varstvo in muzej prosvetnega oddelka goriške oblasti v Postojni. Terenske zapiske je zapustil tudi ravnatelj Goriškega muzeja Karel Plestenjak. Mislim, da je šel v svojem delu Naško Križnar nekaj korakov dalje. Terenske raziskave je preoblikoval v muzejske razstave in monografske objave.

Raziskave, kajne.

Začel je raziskovati planine v Trenti, nadaljeval je z raziskavo ozemlja med Predmejo in Otlico. Rezultate raziskav je objavil. Ni mu pa uspelo na podoben način napisati poročila o raziskavah Krasa in poročila o raziskavi območja na levi strani mejne reke Idrije. Po-

tem pa ga je prevzel film in študij etnološkega filma. Nadvse zadovoljen sem, da je to svoje nagnjenje začel uspešno uresničevati prav v Goriškem muzeju.

Kako vas je sprejela Marija Rutar, ko ste tako mladi prevzeli ravnateljsko mesto v Goriškem muzeju?

Mislím, da zelo sodelovalno. Takrat, ko so se začeli najini stiki, sem bil že toliko dozorel, da sem ji kljub starostni razliki, ki je bila med nama, vzbudil potrebno zaupanje. Spoštoval sem jo, njeno znanje, njeno vnemo ter zaljubljenost v domače kraje. Zadovoljen sem, da sem jo še dodatno vzpodbudil pri pisanju etnoloških sestavkov.

Kaj bi lahko rekli, da ste se naučili od nje?

Od nje sem se naučil marsičesa. Všeč mi je bilo, da ni štedila s časom, ki ga je namenjala muzejskemu delu; bila mu je vsa predana. Ob vsakem predmetu, ki ga je odkrila na terenu in ga pridobila za muzejsko zbirko v Tolminu, ni skrivala prísrčnega veselja. Lepi so spomini na tiste dni, ki sva jih prebila na terenskem delu po različnih koncih Tolminske. V tistem času, okoli leta 1970, v Goriškem muzeju ni bilo etnologa. Bil sem nekak vršilec dolžnosti etnologa, imel pa sem tudi prevozno sredstvo, kar je bilo tedaj in je seveda še danes nujno za vsako etnološko terensko delo. Obiskovanje terena je bilo nujno in tako sva z Rutarjevo veliko hodila po Breginjskem kotu, po Trebušah, Baški grapi, Trenti, nekoč sva šla tudi na Kras.

To je bilo v šestdesetih letih ali ...

Da, na prelomu šestdesetih in sedemdesetih let, vse do prihoda Naška Križnarja (1972). Seveda sem še obiskoval teren, a vendar ne več tako intenzivno. Zanimali so me zlasti privatni arhivi, knjižnice, ilustrativno gradivo itd.

In potem je Marija Rutarjeva tudi Naška Križnarja uvedla v terensko delo?

Tudi. Naško Križnar pa je bil že profiliran etnolog in ni imel tistih ljubiteljskih navdihov, ki jih Rutarjeva ni znala in hotela preseči. S Križnarjem je zavel nov veter in njegovo na-

gnjenje k filmu sem že omenil. V Goriškem muzeju ni imel ovir, da se s filmom ne bi ukvarjal. Ovira so bila le sredstva za ustrezne aparature. Mislím, da je tudi čas, ki ga je Križnar prebil na Primorskem, izdatno pripomogel k formiranju njegovega strokovnega jaza.

Na podlagi svojega pregleda delovanja Goriškega muzeja lahko sklepam, da se je ta v sedemdesetih letih pa tudi še na začetku osemdesetih uvrščal v vrh slovenskega muzealstva. Bi se strinjali s tem?

To bi težko trdil. Res, da je to tudi obdobje, v katerem sem vodil muzej. Muzej je imel v sedemdesetih letih močno strokovno ekipo. Ne bom izpostavljaj imen strokovnih sodelavcev, da ne bi po nepotrebnem buril občutljivosti. Bili smo dovolj enotni v pogledih na delo, ki smo ga posamezno ali pa skupno opravljali. Bilo je veliko navdušenja, ki je pregnalo pojave malodušja. Toda osemdeseta leta so prinesla mnoge razlike. Nekateri nosilci muzejskega dela so našli nove strokovne izzive v drugih sorodnih ustanovah (Naško Križnar, Drago Svobljak), nekaterim pa je pojemala sapa, zato so jim postajali drugi problemi važnejši od strokovnih. Občutil sem neudobnost pri vodenju muzeja in sem sredi leta 1987 odšel iz muzejske stroke v znanstvenoraziskovalno.

V enem od pregledov dela Goriškega muzeja ste zapisali, da so s časom napredovale metode dela pri razstavnih prezentacijah, kar je navdihovalo muzejske delavce. Ali se v teh okvirjih omenja pokojnega Mirka Šuligoja?

Mirko Šuligoj je bil restavrator, vendar priučen in nekakšen mojster za vse. Bil je odličen sodelavec za muzej, saj je bil sposoben vsega. Hitro se je učil in naučil. Bil je doma iz Lokovcev. Lokovčani kot tudi drugi prebivalci goriških Gor znajo poprijeti za vsako delo in se vsega lotijo, kot ugotavljamo ljudje iz doline.

Poleg tega ste zaposleni v muzeju delali nekaj, kar ni pred vami še nihče. To vas je najverjetneje zelo motiviralo?

Da, to zagotovo. Delali smo vse na novo in zadovoljen sem, da smo v Goriškem muzeju dali velike poudarke restavratorski služ-

bi. Rezultati so bili in so očitni. Restavratorski in konservatorski oddelek Goriškega muzeja sta muzeju v ponos. Pomembno pa je, da svoj poklic opravljáš zadovoljno in prizadevno; če tega ne zmoreš, ne računaj na uspešnost.

V prvi številki Izvestja Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici ste zapisali, da prizadevanja Goriškega muzeja, da bi razširil svoje delovanje tudi na področje znanstvenoraziskovalnega dela, niso bila uspešna. Vendar pa teh tendenc in tudi dejanskih rezultatov ni mogoče spregledati. Zanima me, kdaj so se začele te tendence in ali ste vi v teh prizadevanjih morda predvidevali ustanovitev kakšnih posebnih oddelkov ali zaposlitev posebnega kadra?

Ko sem spoznal, da mi je vodenje muzeja vzelo veliko elana in da mi je za raziskovalno delovanje ostalo malo časa, sem pomislil, da bi lahko svoje moči usmeril v bolj intenzivno proučevanje zgodovine. Tako sem načrtoval ustanovitev raziskovalnega oddelka za področje zgodovine znotraj muzeja. Predvidel sem, da bi lahko v takem oddelku delovala še dva ali trije zgodovinarji. Tak oddelek bi lahko bil zametek nekega kasnejšega samostojnega inštituta ali pa podružnica enega od raziskovalnih zavodov iz Ljubljane (ZRC SAZU, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja ali pa Inštitut za narodnostna vprašanja). Ne smem pa prezreti, da je bila osnova raziskovalnega dela muzeja tudi publikacija *Goriški letnik*, ki je prvič izšla leta 1974 in je z objavo v letu 2008 dosegla že dvaintrideseto številko.

Torej bi bilo to v okviru muzeja?

V okviru muzeja najprej, potem pa bi lahko načrtovali drugačno pot ... V Kopru so začeli v okviru muzeja, iz tega je potem nastalo Znanstvenoraziskovalno središče in posredno tudi Univerza; pobudnika sta bila dr. Darko Darovec in bivši direktor muzeja Salvator Žitko. Dr. Lucija Čok jima je pomagala in so uspeli, ker niso naleteli na ovire, ki bi jih pogojevali interesi čudne vrste, ki pa sem jih zaznal v Goriškem muzeju. Pri snovanju raziskovalnega oddelka sva bila s Slavico Plahuta osamljena. Tudi pri družbenopolitičnih organizacijah novogoriške

občine ni bilo pravega razumevanja. Ali je bila to za goriški prostor zamujena priložnost?

Potem pa se je pojavila priložnost za vaše raziskovalno delo v okviru Zgodovinskega inštituta Milka Kosa Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU ...

Po dvaindvajsetih letih (1965–1987) dela na vodstvenem položaju sem torej čutil, kot že povedano, potrebo po spremembi. Nisem imel več pravega elana, da bi nadaljeval. Začel sem s sedemindvajsetim letom, ko sem bil premlad in brez izkušenj, zato sem se prezgodaj utrudil. Odločil sem se, da se odpovem mestu ravnatelja muzeja. Sredi leta 1987 je ZRC SAZU, tudi z vednostjo Skupščine občine Nova Gorica, realiziral dolgoletni načrt SAZU in drugih ljubljanskih ustanov (Inštitut za narodnostna vprašanja, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja) ter v Novi Gorici ustanovil Raziskovalno enoto Zgodovinskega inštituta ZRC SAZU. Od 1. julija 1987 do upokojitve (15. 10. 2004) sem bil edini redno zaposleni v tej enoti.

Tedaj je k temu veliko pripomogel zgodovinar dr. Stane Granda.

Zelo. Dr. Stane Granda, upravnik Zgodovinskega inštituta Milka Kosa, se je zavzel za ustanovitev novogoriške enote, prav tako tudi direktor ZRC SAZU dr. Mitja Zupančič. Bil je prvi poskus, da eden od inštitutov ZRC SAZU ustanovi svojo dislocirano enoto. Potem se je pojavil še problem Tumove zapuščine, katere izročitev javnosti so Tumovi potomci vezali na Novo Gorico. To je bil še dodaten razlog za delovanje novogoriške raziskovalne enote. Leta 2004 je nastala Raziskovalna postaja ZRC SAZU.

Kje ste bili najprej nastanjeni?

V prostorih centra Iskra Delta, kjer sta veliko naklonjenost pokazala magistra Lucijan Vuga in Boris Nemeč. Takrat še nismo hranili Tumove zapuščine. Ko je Iskra Delta menjala lastnika, se je enota preselil v stavbo Mestne občine Nova Gorica, od tam pa na sedanji sedež (Delpinova 12), ki ga je oddala v najem Mestna občina Nova Gorica, z lastnim deležem pa ga je uredila ZRC SAZU. Sicer pa je delo

Enote kot tudi Raziskovalne postaje finančno podpirala in še podpira Skupščina občine oziroma Mestna občina Nova Gorica.

Spoštovani, najlepša hvala, da ste si vzeli čas za pogovor in želim vam uspešno delo še naprej!

Vesna Mia Ipavec
mag. etnologije in kulturne antropologije,
Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU
vesna@zrc-sazu.si

Članki

LEKSEMI ROMANSKEGA IZVORA V BRIŠKI VINOGRADNIŠKO-VINARSKI TERMINOLOGIJI

DANILO ZULJAN KUMAR*

UVOD

V geografskem smislu Brda gravitirajo na Furlanijo. Brice in sosednje Furlane družijo enaka arhitektura bivalnih prostorov, podobna hrana in način življenja, povezan z vodilno gospodarsko dejavnostjo Brd in sosednjih furlanskih krajev – vinogradništvom. Kulturno posebnost kmetijstva pa je tako v Brdih kot Furlaniji izoblikovala dediščina posebnih družbenih razmer in odnosov, povezanih z obliko lastništva vinogradov in delovnih razmerij, imenovanih kolonat ali spolovinarstvo.¹

Celoten slovarček vinogradniške in vinarške terminologije Brd je predstavljen v prispevku Brda – pokrajina dveh kultur (Zuljan Kumar 2008), tu pa bomo predstavili samo romanske izposojenke. Nekatero od njih so prevzete iz italijanščine (npr. *atomizer*, *banča*, *kjantarica*, ...) druge iz furlanščine (npr. *baroc*, *brajda*, *čaldir*, *kvinič*, *lodrica*, *škalir*, *šoflet*), tretja vrsta prevzetih leksemov pa so tisti leksemi, za katere ne vemo, iz katerega jezika neposredno so bili prevzeti, saj v enaki ali zelo podobni obliki obstajajo v furlanščini in italijanščini (npr. *bičerin*, *brenca*, *kareta*, *vinja*).

* dr. jezikoslovnih znanosti, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, DZuljan@zrc-sazu.si

¹ Kolonat je bil oblika zakupa zemljišča, pri katerem je bil kmet svoboden, njegovo razmerje z lastnikom zemljišča pa so določale kratkoročne, odpovedljive pogodbe. Najemnino in dajatve so koloni plačevali v pridelku in z delom. Razen v Brdih je bil kolonat na Slovenskem znan le še v spodnji Vipavski dolini.

SLOVARČEK ROMANSKIH IZPOSOJENK V BRIŠKI VINOGRADNIŠKO-VINARSKI TERMINOLOGIJI²

Zbrane romanske izposojenke so prikazane v slovarski obliki. Geslo je sestavljeno iz geselske glave, pomenskega in/ali razlagalnega razdelka, ki mu pri izposojenkah sledi etimološki razdelek, v katerem je navedena izvorna beseda. Geselska glava obsega iztočnico v poknjiženi in narečni obliki, sledijo ji druga slovarska oblika (pri pregibnih besednih vrstah) in slovnični podatki (samostalnik je označen s kraticami za spol, glagol s podatkom o vidu). Narečni iztočnici sledi knjižna ustreznica ali pomenska razlaga. Nekateri geselski članki so opremljeni s ponazarjalnim gradivom.

atomizer³ ▶ atomi'ze:r -ja m *razpršilnik* ⊕ ← it. atomizzatore 'razpršilnik' ⇒ tifon.

banča ▶ 'ba:nča -e ž *raven pas zemlje pod brežino vinograda, navadno namenjen za*

² Osnovno vprašalnico za vinogradniško in vinarško izrazje je sestavila Rada Cossutta na podlagi *Italijanskega lingvističnega atlasa* (ALI) in *Zgodovinsko-lingvistično-etnografskega atlasa Furlanije Julijske krajine* (ASLEF), dopolnjujejo pa jo v izbirnem diplomskem seminarju iz dialektologije in lingvistične geografije, ki ga vodi prof. dr. Vera Smole na Oddelku za slovenistiko FF v Ljubljani. Vprašalnico smo izpolnili v vaseh Medana (informatorka: Rudi Zuljan, Stanko Srebrnič), Števerjan (informatorka: Marija Vogrič) in Vipolže (informatorka: Ili Filej).

³ Geselski članki so zapisani v vnašalnem sistemu ZRCola, ki jo je na ZRC SAZU razvil dr. Peter Weiss.

- zelenjavni vrt*: 'ba:nča jə, ki jə bla γ'ri:va an 'po:le 'ra:uño, 'no:tər u 'ba:nče sa sa'di:l zələn'ja:vu ① ← it. banco (~ furl. banchine, bancine) 'sipina, peččina'.
- baroc** ▶ ba'ro:c -a m *ročni voziček na dveh kolesih*: ba'ro:c je 'mə:u samo 'a:dnə uə'lə: an s γa uə'zi:la na 'ə:rkix ① ← furl. baroccio 'ročni voziček na dveh kolesih'.
- bašard** ▶ baš'ta:rt -da m *jalovka |mladika, ki požene iz starega lesa trsa|* ① ← furl. baštárt, it. bastardo 'izrodek'.
- bašardovje** ▶ baš'ta:rduje -ja s skup. *jalovke* ① ← nar. baštard + -ovje.
- baton** ▶ ba'to:n -a m *večji sod ||15–20 hl|* ① ← furl. botòn (avgm.) 'večji sod' (~ it. botte 'velik sod' < bote 'sod') ① ⇒ kalater.
- bičerin** ▶ bəčə'ri:n -a m **1** *kozarček |posoda|*, **2** *kozarček |žganja|*: bomo s'pi:l an bəčə'ri:n ① ← furl. bicjarin, it. bicchierino '1 kozarček, 2 kozarček žganja'.
- bičerinič** ▶ bəčə'ri:nč -a m *manjšalnica od BIČERIN* ① ← nar. bičerin + -ič.
- bival** ▶ bi'va:u -'a:la m *trsnica*: so 'ri:əzli 'no:ve γ'la:ve an jəx k'la:dli u bi'va:u ① ← furl. vivál (~ furl. tudi vivâr; it. vivaio di viti) 'trsnica'.
- brajda** ▶ b'ra:jda -e ž *vinograd s sadnimi drevesi* ① ← furl. braide 'posestvo, kmetija, njiva'.
- brenca** ▶ b're:nca -e ž *brenta |posoda|* ① ← furl. brènte, sev. it. brenta 'brenta' ⑧ lešena posoda za nabiranje grozdja, manjša kot kot **ORNAČ** in **KVINČ** ① ⇒ ornač, kvinč.
- bulida** ▶ bu'li:da -e ž *zavretek iz kutin in divje-ga hmeljja kot dišava za sode*: za bu'li:du sə s'ku:χlo 'ku:tne an 'du:j χ'me:j an sə u'li:lo 'no:tər, də do'bi:lo ž'mə:χ 'vonj' ① ← furl. bulide 'zavretje, zavretek'.
- cedirati** ▶ ce'di:ərət -əm nedov. (3 ed. ce'di:əre) *puščati*: kala'te:r ce'di:əre ① ← furl. cédi, it. cedere 'popuščati, popustiti, vdati se'.
- cengulati** ▶ cənyu'la:t -'a:m nedov. *zibati*: smo cənyu'la:l 'ti:ste kala'ter:je, də smo jəx op'ra:l 'do:bro ① nejasno; morda ← furl. zingulâ 'preplesti, zamotati, zavozlati'.
- cukar** ▶ 'cu:kər -kra m *sladkor* ① ← iz nem. preko it. (Snoj 2003: 77), prim. furl. zùcar, it. zucchero 'sladkor'.
- čaldir** ▶ čal'di:ər -ja m *majhno vedro* ① ← furl. cialdir 'manjše leseno vedro' ① ⇒ šeglot, sela.
- čamp** ▶ 'čə:mp -a m *ploščinska mera 3650 m²* ① ← furl. ciàmp, it. campo 'ploščinska mera 3650 m²'.
- čerkon** ▶ čər'ko:n -a m *dolg lesen čep za lesen vinski sod* ① ← furl. cèrkli⁴ (~ it. cerchio) 'zamašek' + furl. večalno priponsko obrazilo -on ① ⇒ čep, pilka.
- češpa** ▶ 'či:əšpa -e ž *sliva* ① ← furl. séspe 'sliva'.
- češpov** ▶ 'či:əšpu -uva -o *slivov* ① ← nar. češpa + -ov.
- dzej** ▶ 'ze:j -a m *košara |za obiranje grozdja|* ① ← furl. zèi 'košara'.
- falčič** ▶ 'fa:uč(č) -a m *nož z zakrivljenim rezilom za obiranje grozdja* ① ← furl. falč srp, it. falce 'kosa' + -ič.
- feca** ▶ 'fe:ca -e ž *kvas |iz usedlin pri fermentaciji vina|* ① ← furl. fèce 'kvas'.
- flaška** ▶ 'fla:ška -e ž *steklenica* ① ← iz nem. preko it. in furl. (Striedter-Temps 1963: 120), prim. furl. flàs'cie, it. fiasca.
- flaškon** ▶ flaš'ko:n -a m *velika pletenka* ① ← furl. flas'ciòn (avgm.) 'velika pletenka'.
- flaškonič** ▶ flaš'ko:nč -a m *pletenka* ① ← nar. flaškon + -(i)č, prim. flaškon.
- folador** ▶ fala'du:r -ja m *prostor za mastenje grozdja* ① furl. foladòr, tudi foledòr 'vrelna klet'.
- golber** ▶ 'γo:lbər -ja m *sod |do 3 hl|* ① ← furl. ólbar ① ⇒ kalater.
- glerija** ▶ γ'le:rja -e ž *prod* ① ← furl. glerie (~ it. ghiaia) 'prod, gramoz'.
- grampa** ▶ γ'ra:mpa -e ž *vinski kamen* ① prim. istr. rom. grapá, gropa 'zgrbančen' (Bezljaj 1976: 170).
- in gringola** ▶ in g'ri:ngola *podvk. nekoli-ko pijan*: na 'o:χcetiχ 'te:te so po'ma:γli, s't'ri:ci so bli pa in g'ri:ngola ① ← furl. in grìngule 'gizdavo, prešerno'.
- kalater** ▶ kala'te:r -ja m *sod* ① ← furl. caratèl, it. caratello 'sodček' ① ⇒ štrtin, golber, baton.

⁴ V ASLEF-u je leksem v več glasovnih različicah zapisan v krajih, koder se govori t. i. obsoška furlanščina, npr. čèrkli, sérkli, v T119a Lonzano in T155 Fara d'Isonzo tudi kot čalkón. Več o obsoški furlanščini glej v Skubic 2006.

- kareta** ▶ ka're:ta -e ž *dvokolesni voz* ① ← furl. carète, it. carretta 'enoosni voz'.
- kjantarica** ▶ k'ja:ntərca -e ž *dvolitrska steklenica* ← it. chiánti || 'trpko italijansko rdeče vino' | ⇒ doplerica.
- klempati** ▶ k'le:mpət -əm nedov. kotaliti (se) • **KLEMPATI KALATER** kotaliti sod, poln vode (tekočine) ① ← nejasno; morda v zvezi s furl. clopà 'zibati se, gugati se, nihati'.
- kordon** ▶ kor'do:n -a m *vodoravno rastoče trtno deblo | ob žici* | ① ← furl. cordòn, it. cordone 'vrv, žica, venec'.
- korenta** ▶ ko're:nta -e ž *patoka | zadnje žganje* | ① ← furl. corentie, it. corrente 'tek, tok, struja'.
- koš** ▶ 'ko:š -a m **1** *košara*, **2** *koš | del stiskalnice, v katerega se da drozgal*: 'no:tər u 'ko:š smo 'da:l k'ui:nče.
- krigati** ▶ kər'ya:t -'a:m nedov. *nakladati, natovarjati* | ① ← furl. cargà (~ it. caricare) 'nakladati, natovarjati' | ⇒ nakrgati.
- kunfin** ▶ kun'fi:n -a m *mejnik | med parcelami* | ① ← furl. confin, it. confine 'meja'.
- kvartin** ▶ kuər'ti:n -a m *četrť litra vina* | ① ← nar. kvart iz furl. cuàrt, it. quarto 'četrť, četrťina' + furl. manjšalno besedotvorno priponsko obrazilo -in.
- kvinč** ▶ k'ui:nč -a m *visoka, ozka lesena posoda za grozdje, ki se nosi na hrbtu* | ① ← furl. cuinz 'čeber, škaf' ⊗ *kvinč* je večji, ožji in višji kot brenca | ⇒ brenca, ornač.
- lodrica** ▶ lod'ri:ca -e ž *podolgovat sod | 5–7 hl* | ① ← furl. ludrize 'sod'; prim. tudi ben. it. ludro 'meh'.
- makinja** ▶ 'ma:kinja -e ž *naprava, stroj* • **MAKINJA ZA METATI ŽVEPLO** nahrbtna naprava za žveplanje • **MAKINJA ZA MLETI GROZDJE** grozdni mlin • **MAKINJA ZA METATI VIDRIJOL** nahrbtna škropilnica | ① ← furl. màchine, it. màchina *naprava, stroj*.
- mufa** ▶ 'mu:fa -e ž *plesen* | ① ← furl. mùfe, it. muffa 'plesen'.
- (na) kordih** ▶ na 'ko:rɔiχ v prisl. rabi *po dogovoru, po vnaprej določeni ceni*: so ko'pa:l na 'ko:rɔiχ, so si p'ri:ət z'mi:ənli | ① v predložni zvezi se pojavlja v narečju neohranjeni samostalnik *kord, prevzet iz furl. acuàrt, it. accordo 'dogovor'.
- nakrgati** ▶ nakər'ya:t -'a:m dov. *naložiti | grozdje na voz* | ① nar. sln. krgati + na-, prim. krgati | ⇒ naložiti.
- orna** ▶ 'o:rna -e ž *majhna kad* | ① ← furl. òrne, it. orna *majhna kad* | kot *merska enota za vino; navadno šest veder* | (Pirona 1992: 673) | ⇒ semplà.
- ornač** ▶ or'na:č -a m *brenta brez ročajev*: or'nə:č smo 'nu:cli za uə'zi:t 'vi:no, 'ti:st, ki jə 'mi:əu 'ma:lə; sa 'nu:cli tut 'ma:me za p'ra:t 'že:χtu | ① nar. sln. orna + -ač ⊗ *večja, nižja in širša posoda kot BRENCA* | ⇒ brenca, kvinč.
- pal** ▶ 'pa:l -a m *glavni oporni kol* | ① ← furl. pàl, it. palo *da vite* 'kol'.
- peštati** ▶ peš'ta:ti -'a:m nedov. *mečkati, stiskati | grozdje* | ① ← furl. pestà, it. pestare 'poteptati, pomečkati' • **PEŠTATI GROZDJE tlačiti grozdje** | ⇒ mastiti
- pikon** ▶ pi'ko:n -a m *kramp* | ① ← furl. picòn, it. piccone 'kramp'.
- pilka** ▶ pi:lka -e ž *čep | lesen zamašek za sode*: 'tu:ə si 'lu:əže na 'və:ry, də na p'ri:de 'mo:št u s'ti:k z z'ra:kən | ① morda izpeljano iz svn. pil 'luknja za čep' (Bezljaj III: 37) | ⇒ čep, čerkon.
- pitijot** ▶ piti'jo:t -a m *delanec | vino iz tropin, sladkorja in vode* | ① ← furl. peteòt, ben. pitiò "vino iz vode in droži tropin".
- planta** ▶ p'la:nta -e ž *vrsta trt | ob žični oporil*: 'bo:mo b'ra:l 'to: p'la:ntu | ① ← furl. plànte (~ it. pianta) **1** 'rastlina', **2** 'vrsta, drevo-red'.
- pledra** ▶ p'le:dra -e ž *majhen lijak* | ① ← furl. plére (~ it. pevera) 'lij, lijček, lijak'.
- pompon** ▶ pom'po:n -a m *nahrbtna škropilnica za trte* | ① ← furl. pompòn *nahrbtna škropilnica za trte*.
- rač** ▶ 'ə:rč -a m skup. *več grozdov skupaj, grozdje*: 'rə:č smo 'ne:slɔ da'mu:, də smo ya 'lo:žli u k'li:ət | ① ← furl. ràs'chie, it. rācchio 'majhen grozd'.
- rakac** ▶ rə'ka:c -a m *akacija* | ① nejasno, verjetno ← furl. acàç (~ it. acacia) 'akacija'.
- rakla** ▶ 'ra:kla -e ž *trtni kol* | ① ← furl. ràcli 'prekla'.
- raklati** ▶ rək'la:t -'a:m nedov. *količiti* | ① ← furl. raclà 'količiti' | ⇒ drožiti.

- ramast** ▶ 'ra:məst -a -o prid. *bakren* ① ← furl. ram, it. rame 'baker' + -ast.
- rebula** ▶ əɾ'bu:la -e ž *rebula 1 avtohtona briška trta z belimi grozdi 2 vino iz tega grozdja* ① ← furl. ribuele, it. ribolla 'rebula'.
- sela** ▶ 'se:la -e ž *vedro* ① ← furl. sèle 'manjše leseno vedro' ① ⇒ šeglot, čaldir.
- sempla** ▶ 'se:mpla -e ž *lesena posoda |pod prešo ali čebrom|*: 'se:mpla je za 'lo:št pot p're:šu ① ← furl. sèmples 'vinska posoda, manjši čeber, čebrič' ① ⇒ plavnik.
- skrgati** ▶ skəɾ'ɣa:t -'a:m dov. *raztovoriti, razložiti* ① krgati.
- sporniti** ▶ spəɾ'ni:t -əm dov. *izprazniti* • **SPORNITI PREŠT sprazniti, zliti mošt iz čebra.**
- šeglot** ▶ šəɣ'lot -a m *vedro* ① ← furl. seglòt 'vedro' ① ⇒ čaldir, sela.
- škalir** ▶ ška'li:əɾ -ja m *del kmečkega voza |na katerega so v vinogradu postavili vinsko posodo|* ① ← furl. scaliŕ 'del kmečkega voza'.
- škalon** ▶ ška'lo:n -a m *nosilec za sode* ① ← furl. scjalòn 'nosilec za sode' ② na voz so položili dva trama, 80 cm narazen, na to so oprli sod, ki so ga podložili z dvema snopoma koruzne slame.
- šoflet** ▶ šof'le:t -a m *ročni žveplalnik* ① ← furl. soflèt 'ročni prašilnik'.
- špiron** ▶ špə'ro:n -a m *šparon |del rozge po obrezovanju|* ① ← furl. spiron 'obrezana trtna mladika' < furl. spironà 'obrezati rastlino pri tleh, da ostane malo očes'.
- špina** ▶ š'pi:na -e ž *pipa |pri sodu|*: š'pi:na je 'ti:ste, kə sə za'tə:kənlə u kala'te:r, də ni 'te:klo 'vi:no 'uə:n ① ← furl. spine, it. spina 'pipa' ① ⇒ pipa.
- šponda** ▶ š'po:nda -e ž *stranska deska na vozu* ① ← it. spònda (~ furl. spuinde) 'stranska deska na vozu'.
- štanga** ▶ š'ta:ŋɣa -e ž *prečna železna palica pri stiskalnici* ① ← srvn. stange 'drog' (Bezljaj IV: 106); prim. tudi furl. stanghe, it. stanga 'kol, palica, drog'.
- štradon** ▶ š'təɾ'do:n -a m *prehod v vinogradu* ① ← furl. stradòn, it. stradóne 'drevored, široka in dolga cesta, pot'.
- štreca** ▶ š'tre:ca -e ž *kita iz upognjenih prepletelih rozg* ① ← furl. strèce (~ it. trecca) 'kita iz upognjenih prepletelih rozg'.
- šur** ▶ 'šu:r -a m *čep pri vehi* ① ← trž. oz. ben. it. suro 'plutovina' (Bezljaj IV: 133).
- taja** ▶ 'ta:ja -e ž *lega |lesena podloga za sode v kleti|* ① ← obs. furl. taj (T155 Fara d'Isonzo), tajš (T196 Ruda) 'podloga za sode'.
- tifon** ▶ ti'fo:n -a m *traktorska škropilnica* ① ← furl. tifòn, it. tifóne 'traktorska škropilnica' ① ⇒ atomizer.
- travazati** ▶ trəvə'za:t -'a:m nedov. *pretakati* ① ← furl. travasà, it. travasare 1 'prelivati', 2. 'pretakati vino'.
- turkla** ▶ 'tu:rkla -e ž 1 *preša 2 vijak stiskalne osi* ① ← furl. türkli (~ tudi turclàtòr, it. torchio) 'stiskalnica, preša' ① ⇒ preša.
- vidrijol** ▶ vədər'ju: -'u:əla m *raztopina modre galice* ① ← furl. vidriùl, it. vetriòlo 'modra galica'.
- vendima** ▶ vən'di:ma -e ž *trgatev*: vən'di:ma jə ku 'rə:č trgatev je bogata ① ← furl. vendème (~ it. vendemmia) 'trgatev'.
- vinja** ▶ 'vi:nja -e ž *vinograd* ① ← furl. vigne, it. vigna (~ tudi vigneto) 'vinograd' ① ⇒ vinjal.
- vinjal** ▶ 'vi:njal -a in vin'ja:u -la m *vinograd* ① ← furl. vignàl 'vinograd' ① ⇒ vinja.
- zablekati** ▶ zable'ka:t -'a:m dov. *zamašiti |sod|*: ① ← furl. blecà, imblecà 'zakrpati, pokrpati'.

SKLEP

Od zbranih 217 leksemov vinogradniško-vinarske terminologije je bilo 87 leksemov romanskega izvora, torej dobra tretjina, pri čemer smo v prispevek uvrstili le leksemi, katerih izvor je nesporno romanski, pustili pa smo lekseme, katerih izvora nismo uspeli pojasniti, npr. *methan* 'zeliščen', *žbilfa* 'necepljena trta', *montikula*, *kobar* 'divja trtna podlaga'.

KRATICE, KRAJŠAVE, POSEBNI ZNAKI

I = imenovalnik, R = rodilnik, D = dajalnik, T = tožilnik, M = mestnik, m = moški spol, ž = ženski spol, s = srednji spol, ned. = nedovršnik, dov. = dovršnik, skup. = skupinsko, avgm. = avgmenta-

tiv, povdk. = povedkovnik, prisl. = prislov, gl. = glagol, sed. = sedanjiški, mn. = množina, nar. prid. = narečni pridevnik, sln. = slovensko, nar. sln. = narečno slovensko, nar. = narečno, knj. = knjižno, psl. = praslovensko, furl. = furlansko, furlanščina, obs. furl. = obsoška furlanščina, it. = italijansko, italijanščina, ben. = beneško, beneščina, it. trž. = italijanskotržaško, trž. ben. = tržaškobeneško, sev. it. = severnoitalijansko, istr. rom. = istrsko-romansko, nem. = nemško, srvn. = srednjevisokonemško, prim. = primerjaj, ► = uvaja narečno iztočnico, |xxx| = zamejevalni pomen, ⟨⟩ = dodatni oblikoslovni podatki, ⊕ = izvor, uvaja etimološki razdelek ← izhaja iz, < = se razvije iz, ~ = proti, • = uvaja besednozvezno-frazemski razdelek, ⊗ = komentar, : = uvaja ponazarjalno gradivo, ▮ ⇔ = uvaja sopomenski niz.

LITERATURA

- Atlante Storico-Linguistico-Etnografico del Friuli-Venezia-Giulia (ASLEF)* 1972–1986, ur. G. B. PELLEGRINI. Padova: Istituto di Glottologia e Fonetica dell'Università di Padova – Udine: Istituto di Filologia Romanza della Facoltà di Lingue e Letterature straniere dell'Università di Udine.
- Maria Barbina TORE, 2004: *Vocabolario della lingua friulana: Italiano-friulano*. Udine: Messagero Veneto.
- France BEZLAJ, 1976, 1982, 1995, 2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika* 1–4.. Ljubljana.
- Marijan BRECELJ, 2005: *Furlansko-slovenski slovar*. Nova Gorica: Goriška knjižnica Franceta Bevka.
- Rada COSSUTTA, 2002: *Poljedelsko in vinogradniško izrazje v slovenski Istri*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko – Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije (Annales 26).
- Giorgio FAGGIN, 1985: *Vocabolario della lingua friulana* 1–2. Udine.
- Lojze HRČEK, 1994: *Kmetijski tehnični slovar*. Ljubljana: Biotehnična fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Karmen KENDA-JEŽ, 2008: *Shranli smo jih v bančah: Slovarski prispevek k poznavanju oblačilne kulture v Kanalski dolini*. Ukve: S.K.S. Planika, Slori – Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.
- Giorgio DE LEIDI, 1984: *I suffissi nel friulano*. Udine: Società Filologica Friulana.
- Gianni NAZZI, 2003: *Vocabolario italiano-friulano, friulano-italiano*. Udine: Clape Culturâl Acuuilee.
- G. B. Pellegrini – C. Marcato, 1988: *Terminologia agricola friulana* 1–2. Udine: Società Filologica Friulana.
- Giulio Andrea PIRONA idr., 21992: *Il nuovo Pirona: vocabolario friulano.*, ur. Giovanni Frau. Udine: Società Filologica Friulana.
- Maks PLETERŠNIK: *Slovensko-nemški slovar* 1–2. Ljubljana, 1894–1895 [elektronska različica].
- Enrico ROSAMANI, 1990: *Vocabolario giuliano*. Trieste: Edizione LINT.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana 1998 [elektronska različica].
- Mitja SKUBIC, 1997: *Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski jezikovni meji*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Mitja SKUBIC, 2006: *Slovenske jezikovne prvine v obsoški furlanščini*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Marko SNOJ, 22003: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.
- Hildegard STRIEDTER-TEMPS, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slowenischen*. Berlin: Osteuropa-Institut, Wiesbaden: in Kommission bei O. Harrassowitz.
- Sergij ŠLENC, 2006. *Veliki italijansko-slovenski slovar*. DZS: Ljubljana.
- Nicola ZINGARELLI, 122004: *Vocabolario della lingua italiana*, ur. Miro Dogliotti – Luigi Rosiello.
- ZULJAN KUMAR, Danila. Brda - pokrajina dveh kultur. V: KOŠUTA, Miran (ur.). *Slovenščina med kulturami*, (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 19). Celovec [i. e. Ljubljana]: Slavistično društvo Slovenije, 2008, str. [234]–248.

ODNOSI MED MLADIMI ITALIJANSKIMI IN SLOVENSKIMI INTELEKTUALCI V GORICI V LETIH PRED PRVO SVETOVNO VOJNO

BRANKO MARUŠIČ*

Pri tem pregledu¹ se bom omejil predvsem na razmerja med dijaki goriških šol, zlasti državne gimnazije, iz katere so izšli in v kateri so delovali ljudje, ki so sooblikovali podobo Goriške od srede 19. stoletja dalje.

Pregledovanje letnih poročil goriških srednjih šol, to je gimnazije in realke ter učiteljska, pa tudi pregledi seznamov gojencev in profesorjev goriškega bogoslovnega semenišča samodejno sprožajo vprašanje o medsebojnih odnosih med dijaki ter med dijaki in profesorji teh ustanov. V goriških srednjih šolah so se do prve svetovne vojne srečevali Slovenci, Italijani in Nemci. Na državni gimnaziji so bili Slovenci v večini v vsem obdobju 1849–1914, le v šolskih letih 1887–1888 in 1891–1892 so jih za neznančno število presegli Italijani; nemških dijakov je bilo mnogo manj.² Na realki je v šolskem letu 1913–1914 slovenščino kot materni jezik prijavilo 162 dijakov, italijanščino 105, nemščino pa 86 dijakov; leto dni pred tem je bilo razmerje 149 Slovencev, 144 Italijanov in 71 Nemcev.³

* dr. zgodovinskih znanosti, vodja Raziskovalne postaje ZRC SAZU Nova Gorica, znanstveni svetnik v pokoju, branko.marusic@guest.arnes.si

¹ Predavanje na mednarodnem simpoziju v čast Antoniu Morassiju (Gorica, 18. in 19. 9. 2008).

² Marko Bukovec, La composizione etnica della popolazione studentesca nello Staatsgymnasium e l'insegnamento delle lingue nazionali, v: *Una scuola una città. Dal seminario werdenbergico al Liceo classico »Dante Alighieri«* (1629-1991), Monfalcone 1991, str. 140–141.

³ Dreiundfünfzigster Jahresbericht der k. k. Staats-Oberrealschule über das Jahr 1912–1913, Görz 1913, str. 90; Zweinundfünfzigster Jahresbericht der k. k. Staats-Oberrealschule über das Jahr 1911–1912, Görz 1912, str. 54.

Prav podobno narodnostno sestavo je imel profesorski zbor na gimnaziji in realki, a so v njem prevladovali Nemci. Profesorji in učitelji goriških srednjih oziroma višjih šol pa so bili najmočnejše intelektualno jedro Gorice v desetletjih pred prvo svetovno vojno, v letih, ki jih je Decio Gioseffi označil kot »il *'momento magico' della cultura delle nostre regioni*«. ⁴ Dijaki, ki so prihajali iz šol, so postali odlični strokovnjaki, znanstveniki in literarni ustvarjalci, delovali so v domačem okolju, razpršeni po raznih krajih avstrijske monarhije ali pa v drugih državah. To velja tudi za generacijo, ki ji je pripadal Antonio Morassi in je šolanje v Gorici končala leta 1911. Istega leta kot Morassi so na gimnaziji maturirali: germanist in prevajalec Ervino Pocar, zgodovinar Milko Kos, pravnik in planinski pisec Viktor Vovk, zdravnik Rado Sfligoj, duhovnik in javni delavec na Hrvaškem Herman Trdan; njihova sošolca, ki pa sta odšla iz Gorice pred koncem šolanja, sta bila arhitekt Umberto Cuzzi in pesnik Biagio Marin. Njihovi učitelji in profesorji so bili: Alojz Fogar, Karel Ozvald, Richard von Schubert-Soldern, Emilio Turus, Franz X. Zimmermann, Janko Bratina, Anton Gvaiz; ljudje, ki so zapustili pomembno sled v kulturni in politični zgodovini ne le Goriške.

Čas pred prvo svetovno vojno je bil čas poln nemirov, zaznamovali so ga upanje, želje in zahteve po spremembah, zlasti pri italijanskih in slovenskih pripadnikih avstrijske države, države, ki je vztrajala pri svoji v nemštvo usmerjeni opredelitvi. Ni dvoma, da so se razmere v javnem življenju goriške dežele – te so se odvijale v

⁴ Commemorazioni di Antonio Morassi, v: *Studi Goriziani* 45/1977, str. 28.

delovanju goriškega deželnega zbora, goriškega mestnega sveta, časopisju, delovanju društev, predvolilnem boju in na ulici –, zrcalile tudi v šolah, predvsem tistih v Gorici.

V medsebojne stike Italijanov, Furlanov in Slovencev pa so posegali Nemci. Od Morassija poldrugo leto starejši in že omenjeni Biagio Marin je v literarnih spominih na svoja dijaška leta 1940 o odnosu med italijanskimi in slovenskimi dijaki zapisal: »*Oh, noi lo sapevamo, e, quando malinconici e innamorati cantavano: 'Lepa nasa domovina', a noi pareva di poter cantar con loro: 'bella, bella la nostra piccola patria'. Ma non si poteva, non si doveva. I fatti alle mostre spalle urgevano e al canto amoroso rispondevano con canto guerriero. Senza odio, con la coscienza più o meno distinta della tragedia. Ci rispettavamo. In classe, nella scuola tedesca, sedevamo negli stessi banchi, uno accanto all'altro. E umano era solitamente il nostro parlare. Ma fuori di là, eravamo solo avversari, e ognuno di noi sapeva che in un prossimo domani ci saremmo trovati fi fronte, e nella propria coscienza era irriducibile.*»⁵ Biagio Marin je tudi kasneje večkrat obravnaval vprašanje slovensko/slovansko italijanskih odnosov (l'incontro- scontro).⁶

Istega leta kot Marin je spomine na dijaška leta v Gorici v knjigi *Moj roman* objavil Ivo Šorli, maturant goriške gimnazije leta 1898; razmere na gimnaziji je spoznaval celo desetletje pred Marinom. Šorli je povedal, da profesorjem Italijanom ni mogel očitati kake nacionalne mržnje, pač pa je nekaj satanov poslal v Gorico severni veter, »*zdi se, da je naše sonce vabilo ljudi iz sudetskega dela Češke*«. ⁷ Skoraj nič ni pisal o svojih sošolcih Italijanih. Spomnil pa se je italijanskih trgovcev, ko so ob mimohodu pogrebneva sprevoda pesnika Simona Gregorčiča

novembra leta 1906 po Gosposki ulici zapirali trgovine: »*Mislím, da vsi, ki smo to videli in doživeli, italijanskemu narodu te tihe počastitve, nikoli ne bomo pozabili. In nikoli nehali obžalovati, da se morajo najplemenitejši nagoni povsod skriti pred besnenjem kričaškega nasilja.*«⁸ Z zadnjim stavkom je preočitno mislil na fašistično oblast in njen odnos do Slovencev. Satani s severa, kot piše Šorli, pa so bili nemški profesorji, ki niso zapustili lepega spomina niti pri Italijanih niti pri Slovencih.

Prav nemški profesorji, vendar ne vsi, so pustili v spominih goriških gimnazijcev bolj grenke spomine. Kasnejši pesnik in pisatelj dr. Joža Lavrenčič si je kot dijak petega razreda gimnazije zaslužil neopravičeno uro, ker je podaljšal svojo udeležbo na pogrebu pesnika Gregorčiča. Ko se je želel razredniku prof. Konradu Nussbamerju opravičiti, mu je ta dejal, da je šola več kot pogreb kakega malo pomembnega pesnika, za katerega je bilo dovolj, če mu je gimnazija zaradi udeležbe slovenskih dijakov na pogrebu žrtvovala dve uri pouka.⁹

Slovenskim dijakom se je vendar utrnila misel, da so bili nemški profesorji bolj naklonjeni Italijanom. To je pokazal kasnejši slikar in skladatelj Saša Šantel (matura 1901) na primeru prof. Franza Streinza, češkega Nemca, ki naj bi Slovence sovražil in kazal simpatije do Italijanov. Profesor je na dijaških izletih strogo prepovedal, da bi Slovenci med sabo govorili v materinem jeziku rekoč, da je nemščina pogovorni jezik (Umgangssprache, lingua d'uso). Šantel je tudi omenil, da je bila nemščina občevalni jezik med slovenskimi in italijanskimi dijaki. Tisti Slovenci, ki so italijanščino obvladali, so z »našimi tovariši«, kot piše Šantel, govorili v italijanskem jeziku.¹⁰ Pisatelj in pesnik Joža Lovrenčič je zapisal: »*V zavodu smo bili Slovenci in Furlani – zato je bila nemščina jezik, ki je veljal za vse.*«¹¹ Spomine na dijaška leta v

⁵ Biagio Marin, Gorizia, Venezia 1941², str. 41–42. Odloemek iz knjige *Rosignoli e politicianti*, iz katerega je prepisano citirano besedilo, je bil prvič objavljen v reviji *La Panarie* (13/1937, št. 37, str. 9–11); kasneje še nekajkrat.

⁶ Roberto Spazzali, Biagio Marin e il suo pensiero politico. Spunti e linee interpretative, v: *Studi Mariniani*, 1/99, št. 1, str. 107–120; Isti, Biagio Marin: »Parole franche«. La crisi di Trieste in relazione ai rapporti tra Italia e Slavia, v: *Studi Mariniani* 3/1993, št. 3, str. 79–81.

⁷ Ivo Šorli, *Moj roman*, Ljubljana 1940, str. 51.

⁸ Ivo Šorli, Prav tam, str. 153.

⁹ Joža Lovrenčič, *Med Scilo in Karibdo. Povest v zgodbah*, Gorica 1954, str. 39.

¹⁰ *Goriški spomini. Sodobniki o Gorici in Goriški v letih 1830-1918*, Gorica 2002, str. 197–199; Avgusta Šantel st., Avgusta Šantel ml., Saša Šantel, *Življenje v lepi sobi*, Ljubljana 2006, str. 149, 151.

¹¹ Joža Lovrenčič, n.d., str. 42.

Gorici pa je pripovedoval tudi pesnik dr. Alojz Gradnik, bil je sošolec Saše Šantla prav tako kot pravnik, publicist in politik Bogumil Vošnjak. Tudi Gradnik je povedal, da je med Italijani in Slovenci občevalni jezik nemščina, ker ni znal med Slovenci nihče toliko italijanščine, da bi se z Italijani pogovarjal. Z nekaterimi Italijani so bili Gradnik in tovariši do konca šolanja v Gorici prijatelji.

Med slovenskimi in italijanskimi dijaki pa je vendar prihajalo do sporov, zlasti ob času volitev. Ko so Slovenci spoznali, da se zatira vse, kar je slovensko, je zato v slovenskih dijakih, kot je povedal Gradnik, »lahko rečem, brez izjeme vzplamtela taka nacionalna strast, da se je zaostrila v sovražstvo in prezir za vsem kar je bilo italijansko«. ¹² Tudi zato so se med dijaki redki potrudili, da bi se učili italijanščine. Realčan, a tudi maturant goriške gimnazije Umberto Bonnes, ki je bil sin slovenske matere in je sodil v krog Marina, Pocarja in Morassija, je bral slovenske knjige.

Morda pri slikanju razmer grešimo, ker ne upoštevamo različnosti Furlanov (ti so se med leti 1852–1853 in 1862–1863 ter v šolskem letu 1874–1875 posebej vodili v rubriki narodnost), na kar je opozoril Joža Lovrenčič, maturant leta 1910 ter pripadnik generacije mons. Francesca Spessota. Kot drugošolec je iz Alojzevišča prestopil v malo semenišče in ugotavljal, da so bili gojenci tega zavoda samo Furlani in Slovenci in »smo se dobro razumeli«. ¹³ Toda kasnejši škof na otoku Krku Josip Srebrnič se je spomnil, da so se aprila 1893 v malem semenišču pretepli slovenski in laški gojenci, ker so slednji na vrtu zavodovega poslojja proslavljali 25. obletnico poroke italijanskega kraljevskega para. ¹⁴ Ni nepomembno vedeti, da je bilo v šolskem letu 1892–1893 na goriškem bogoslovju 58 gojencev, katerih materni jezik je bila slovenščina, pri 18 gojencih hrvaščina in pri 35 italijanščina.

Čeravno bi ob spominih Biagia Marina pomislili, da je med dijaki v šolskih klopeh vladalo nekako idilično zatišje, pa vselej ni bilo

tako. Toda jeseni leta 1904 jih je združil skupni nastop zoper nemškega profesorja Rudolfa Dursta, ki je takrat na goriški gimnaziji drugo leto predaval zgodovino. Zoper profesorja so protestirali dijaki sedmega in osmega razreda. Žalil je narodni čut dijakov in imel nenavadne metode pouka. Med takratnimi osmošolci so bili Slovenci Milko Brezigar, Leopold Bobič, Leopold Cigoj, Jože Srebrnič, med Italijani pa zlasti Carlo Michelstaedter in Igino Valdemarin. Med sedmošolci so bili Italijani Enrico Mreule, Giovanni Paternolli, Giovanni Stecchina, med Slovenci pa Milan Bogataj, Leopold Kemperle in Mihael Toroš. Protest, ki je imel kar velik odmev v javnosti, je uspel, saj je bil profesor čez tri mesece premeščen. ¹⁵

Med omenjenimi dijaki je na italijanski strani najbolj poznan Carlo Michelstaedter, njegov odnos do Slovencev naj bi bil odklonilen in ignorantski, a vendar korekten. ¹⁶ Michelstaedter, ki je bil obdarjen tudi slikarsko, je narisal svojega sošolca Jožeta Srebrniča iz Solkana, kasnejšega poslanca na listi Komunistične stranke Italije v rimskem parlamentu. V sklopu portretov Profili Goriziani je skiciral tudi dr. Henrika Tumo, očitno kot najbolj markantno osebnost Slovencev na Goriškem, pa tudi sošolca, kasnejšega odvetnika dr. Leopolda Bobiča. Skupaj s sedmošolcema Mreuletom in Patternollijem je Michelstaedter tvoril prijateljsko skupino. Morda je bil edini Slovenec, s katerim so se povezovali, Josip Peternel iz Pluženj pri Cerknem. Ta je Mreuletu pomagal pri izselitvi v Argentino, ¹⁷ verjetno pa je že takrat kazal naklonjenost do italijanskega sveta, po prvi svetovni vojni je bil namreč organizator fašizma med Slovenci. Toda Mreule, junak romana Claudia Magrisa, naj bi znal slovenski jezik, ki se ga je naučil »*da bambino giocando per strada a Rubbia*«, ¹⁸ v Rubijah, kjer je bil rojen leta 1886.

Nedvomno so obstojale prijateljske vezi, ki so se ohranjale tudi kasneje. Pisatelj Šorli se

¹² Marja Boršnik, Pogovori s pesnikom Gradnikom, v: *Alojz Gradnik, Zbrano delo*, 5, Maribor 2008, str. 287.

¹³ Joža Lovrenčič, n.d., str. 20.

¹⁴ *Goriški spomini ...*, str. 221.

¹⁵ Antonella Gallarotti, Uno sciopero studentesco nel 1904, v: *Studi Goriziani*, zv. 75, 1992, str. 103–124.

¹⁶ Miloš Fon, Nedokončana zgodba ali Carlo Michelstaedter in Slovenci, v: *Kronika*, 55/ 2007, str. 285–286.

¹⁷ Luca Matteusich, Nino Paternolli. *Biografia*, Gorizia 1999, str. 55.

¹⁸ Claudio Magris, *Un altro mare*, Milano 1991, str. 16.

je spomnil, da so štiridesetletnico mature praznovali v Kromberku pri tamkajšnjem župniku skladatelju Vinku Vodopivcu in se takrat domenili, da se bodo čez pet let, to je leta 1943, srečali pri Pierotu Mosettigu, župniku v Ločniku. Zelo verjetno je, da v tistem vojnem času namere niso uresničili. Leta 1960 je 50. obletnico mature proslavila generacija mons. Francesca Spessota. Od slovenskih maturantov so bili na srečanju navzoči: pravnik dr. France Jarc in dr. Arturo Mrevlje ter ekonomist dr. Milko Brezigar iz Doberdoba, znan predvsem kot avtor prvega modernega slovenskega gospodarskega programa. Bile pa so tudi ljubezenske vezi, javnosti je najbolj poznano, vendar po posrednih virih, mladostno srečanje Biagia Marina z Mercede Bianchijevo Cetko¹⁹ iz Ajdovščine; izvoljenka je rojena v italijansko-nemškem zakonu, družina pa se je vključila v slovenski kulturni krog. Tu pa se nam postavi vprašanje o vlogi deklet in mladih žena pri vzpostavljanju stikov, o katerih govorimo. Ženske so bile, z izjemo učiteljšča, izključene iz rednega srednješolskega in od države financiranega šolstva. V Gorici je učiteljšče delovalo ločeno za slovenske in italijanske gojenke. Ženske so se izobraževale tudi na zasebni šoli notredamk /šolskih sester, ki pa je bila skoraj povsem nemška. V šolskem letu 1912–1913 je to šolo obiskovalo 49 Italijank, 46 Slovenk in 35 Nemk, 8 gojenk je govorilo druge materine jezike.²⁰ Anica Lokarjeva iz Ajdovščine se je spominjala, da je v letih 1909–1911 obiskovala vadnico na goriškem učiteljišču. V internatu so se pred spanjem italijanske in slovenske učenke med sabo zmerjale z besedami ščave in makaroni. Toda Anica, sicer sestra pisatelja Danila Lokarja, se je privatno učila italijanščine in predelala De Amicisovo povest *Il Cuore* in Manzonijev roman *I promessi sposi*.²¹

Pesnik Gradnik, ki se je o razmerah med goriškim dijaštvom med vsemi še najbolj raz-

govoril, je omenil: »Kako bi se nam mogel priljubiti Dante, Carducci, če se je italijanski šovinizem z njim neprestano ustil!«²² K temu je dodal, da so dijaki gimnazije predvsem nestrpnost pričakovali vsako knjigo prevodov iz slovanskih književnosti, izhajali so pri Gabrščkovi založbi v Gorici. In vendar je pesnik po Gregorčičevi smrti iz njegove zapuščine kupil poezije Ade Negri. Ta pesnica ga je zaradi socialne vsebine svojih pesmi močno prevzela. Italijanske sodobne pesnike pa je začel spoznavati šele leta 1907, po tem, ko se je po končanem študiju vrnil v Gorico oziroma ko je služboval v Krminu. K temu je še dodal, da sodobne italijanske poezije niso poznali niti njegovi italijanski sošolci. Pričel je tudi prevajati (Luciano Folgore/Omero Vecchi) in prevode objavljati (Sem Benelli). Glasbeni svet je prevzel Gradnikovega sošolca Sašo Šantla. Kot violinist je nastopil v dijaškem orkestru, ki ga je vodil ravnatelj Friedrich Simzig. Spominjal se je, kako so igrali Mozartov *Ave verum corpus*, pri tem je tenorski solo pel Giorgio Bombig, kasnejši goriški župan. Orkester je zaigral tudi prelepi *Tantum ergo* Bartolomea Corrada Cartoccija, glasbenika, ki je živel v Gorici.²³ Veno Pilon, ki je obiskoval realko, se je spominjal stikov z Luižem Spazzapanom,²⁴ a takrat je ta slikar pripadal še slovenskemu krogu.

Spomine na službovanje v Gorici je objavil tudi suplent na goriški gimnaziji (1906–1910), zgodovinar in zemljepisec Karel Capuder, ki pa ni omenil niti stikov med dijaki niti med profesorji.²⁵ Capuder pa je na tem mestu omembe vreden, ker je uredil zbirko virov *Documenta historiam Archidioeceseos Goritiennsis illustrantia* (1907).

Slovinci in Italijani so stali vsak na svojem bregu. Ne le mladi. To velja tudi za generacije starejših. Eni obrnjeni v svet slovanstva, drugi k matični domovini. Lep primer sta dve osrednji slovenski reviji *Veda* in *Naši zapiski*, prva liberalna, druga socialistična, izhajali sta

¹⁹ Biagio Marin, *Lettere a Elena Lokar*, Trieste 2003, str. IX–XXII.

²⁰ Jahresbericht der Mädchenlyzeums der armen Schulschwesteren de Notre Dame in Görz, undfünfundzigster 1913, str. 33.

²¹ *Goriški spomini ...* str. 304.

²² Marja Boršnik, n.o.m., str. 292.

²³ *Goriški spomini ...*, str. 208.

²⁴ Veno Pilon, *Na robu*, Ljubljana 1965, str. 15–16.

²⁵ Karl Capuder, *Spomini*, v: *Slovenec* 7. 2. do 18. 6. 1996, št. 31–139.

v Gorici. Le redko se je v obeh revijah pojavilo kako poročilo o knjižni izdaji, pa še to se ni našalo na krajevne razmere. Še največ je pisala Veda ob izidu Vivantejevega *L'irredentismo adriatico*, ki je izšel leta 1912 pri založbi La voce v Firencah. Pravniki in publicisti Vladimir Knaflič, ki je služboval v Gorici, je sodil, da Vivante govori resnico.²⁶ Vivanteju je z gradivom pomagal dr. Henrik Tuma. V *Naših zapiskih* pa je izšel le prevod pesmi Ade Negri (*Beda*) in pesmi Luciana Folgoreja (iz zbirke *Il Canto dei Motori*). V reviji *Forum Julii*, ki je sočasno izhajala v Gorici, Slovenci niso sodelovali, o njih je v reviji le malo gradiva.

Povrnimo se zopet k Morassiju. Z Marinom sta obiskala grob pesnika Simona Gregorčiča, verjetno leta 1920 oziroma 1921, takrat, ko je spoznaval cerkveno umetnost v Posočju. Na grob pesnika, ki je v »*svoji pesmi, prevedeni v latinski jezik v šolskih izvestjih naše gimnazije, pozival Sočo naj prestopi svoje bregove in naj v morje odplavi vse Italijane, ki žive ob njenem toku*«,²⁷ sta položila šopek poljskega cvetja. Pri tem se je Marin spomnil, da so ob pogrebu Simona Gregorčiča imeli dijaki gimnazije dve prosti uri, da so njih slovenski tovariši lahko prisostvovali pogrebu.²⁸ Vtise s potovanja na pesnikov grob je Marin strnil v pesmi *Libussina*:²⁹

»Lepa naša domovina«,
Cantavate con lamento;
 »Bella patria mia latina«,
Noi cantiamo ad ogni vento ...
Per l'amor di questa terra,
Che ha i cieli di turchese,
Che ha i cielli uzzuri-blù,
Sempre in guerra.

Antonio Morassi pa je spoznanja tega in še drugih potovanj v dolino reke Soče združil v eni od svojih prvih objav (peti po vrstnem redu, sledeč bibliografiji iz leta 1971)³⁰, v članku o »antica pittura popolare«³¹ v Posočju, z njim je tudi polemiziral z esteti, ki tej umetnosti niso priznali izvirnosti. V tej kritični opazki je morda skrit tudi Ugo Ojetti, ki je med prvo svetovno vojno pri organih vrhovnega poveljstva italijanske vojske skrbel za varstvo kulturne dediščine. Čeravno ni poznal celotnega Posočja, pa je ugotavljal, da severno od Čedadada ni nobene prave umetnosti.³² Goričan Morassi je bil bolj občutljiv do domačih stvaritev, morda tudi zato, ker je pripadal dunajski šoli. Isti šoli so pripadali tudi trije slovenski umetnostni zgodovinarji in istega leta, 1886, rojeni Izidor Cankar, France Stelè in Vojeslav Mole, rojak iz Kanala ob Soči. France Stele je v pregledu umetnosti na Primorskem zapisal, da Morassijev pregled na umetnost v Posočju vsebuje »*nepristransko ugotovitev dejstev*«,³³ saj je tudi bil med prvimi, ki so posvečali pozor-

²⁶ Italijanski Trst? v: *Veda* 2/1912, str. 433–436, 515–517.

²⁷ Biagio Marin, Toni Morassi nei miei ricordi, v: *Studi di storia dell'arte in onore di Antonio Morassi*, Venezia 1971, str. 420–421.

²⁸ Več o odzivu italijanske javnosti na Gregorčičevo pesem *Soči* piše Branko Marušič v prispevku Posegi Simona Gregorčiča v politično življenje, v: *Pogledi na Simona Gregorčiča*, Nova Gorica 2006, str. 18–25.

²⁹ La Panarie 12/1935, št. 68, str. 109–110. O pesmi je Marin (Toni Morassi nei miei ricordi, v: *Studi di storia dell'arte in onore di Antonio Morassi*, Venezia 1971, str. 421) pojasnil: »*La devo a Toni. E sono stato sempre contento di essergli stato vicino in quel momento. Avevamo onorato il poeta avversario della nostra gente, quasi a suggellare la pacificazione delle popolazioni di confine: ed era un atto di sincerità e di candore. Ma nessuno di noi avrebbe potuto immaginare che, ad un quarto di secolo di distanza, a termine della seconda guerra mondiale, un'ondata di follia dovesse scatenarsi improvvisa, e che proprio il fratello di Toni, quel Gino che era stato sempre caro al mio cuore, cadesse vittima di quella follia, e fosse deportato nelle tenebre...*«. Marin

je omenil Morassijevega brata Gina, trgovca v Gorici, jugoslovanska/slovenska oblast ga je zaprla maja leta 1945 in se iz zaporov ni vrnil. Marin je tudi izgubil sina Falca, ki je kot oficir italijanske okupatorske vojske, padel v bojih s slovenskimi partizani konec julija 1943 na Dolenjskem. Marin ni zmozel preiti italijanske nacionalistične interpretacije italijansko-slovenskega sožitja ob slovenski zahodni jezikovni meji in je vse breme nemirnega sožitja slej ko prej prelagal na ramena slovenskih sosedov.

³⁰ *Studi di storia dell'arte in onore di Antonio Morassi*, Venezia [1971], str. 5–9.

³¹ Antonio Morassi, Antica pittura popolare in Val'Isonzo, v: *Le vie d'Italia*, 29, 1923, št. 12, str. 1335.

³² Ugo Ojetti, *Lettere alla moglie 1915–1919*, Firenze 1964, str. 46.

³³ Francè Stelè, *Umetnost v Primorju*, Ljubljana 1960, str. 66.

nost stenskemu cerkvenemu slikarstvu v Posočju in Istri.³⁴

Iz generacije maturantov goriške gimnazije leta 1911 je potrebno omeniti vsaj tri imena. Poleg Antonia Morassija še zgodovinarja

³⁴ France Stele, Die istrische Lokalschule der gotischen Wandmalerei, v: *Studi di storia dell'arte in onore di Antonio Morassi*, Venezia [1971], str. 58.

Milka Kosa in istrskega Hrvata, duhovnika Hermana Trdana, ki je deloval v javnem in političnem življenju Hrvaške po drugi svetovni vojni. Morassi in Kos sta bila zgodovinarja, Morassi poleg tega tudi slikar. Kos je to nagnjenje prepustil svojemu bratu Gojmiru Antonu, pomembnemu slovenskemu slikarju 20. stoletja.

PREGLED RAZVOJA TURIZMA NA KRAŠKEM PODEŽELJU V OBDOBJU SOCIALIZMA IN POSTSOCIALIZMA¹

JASNA FAKIN BAJEC*

UVOD

Turizem je gospodarska in družbena dejavnost, ki vpliva tako na kulturo turistov kot na turistični kraj, ki z najrazličnejšimi prvinami privablja turiste. Znano je, da se turizem ne more razvijati osamljeno, temveč z vsem življenjem kraja, pokrajine ali regije. Čim bolj je kraj turistično aktiven, tem številnejše in intenzivnejše spremembe na gospodarskem, socialnem in kulturnem področju doživlja. Razvoj turizma pa je v večji meri odvisen od političnih dogajanj, saj vladajoča politična oblast lahko s svojo politiko oziroma finančnimi spodbudami veliko pripomore k dvigu ali padcu turističnega dogajanja. K temu veliko prispeva tudi samo stanje celotnega državnega kot tujega gospodarstva, ki vpliva na višino življenjskega standarda doma in po svetu in s tem (ne)omogoči državljanom in tujim turistom možnost počitnikovanja, krajem pa turistični razvoj.

Razvoj turizma v določenem kraju je odvisen od mnogih dejavnikov. Rudolf Andrejka je že leta 1926 opozoril, da so poleg naravnih lepote oziroma, kot jih imenuje, objektivnih

prvin, med katere je uvrstil: lepote, slikovitosti, historične zanimivosti, zdravilnost – torej privlačnost zemlje – za razvoj odločilnega pomena subjektivne prvine, ki obsegajo skrb prebivalcev za prometne zveze, udobnost in prijetnost bivanja tujcev po najnaprednejših načelih vsakokratne dobe (Andrejka 1926: 4). Čeprav je bila Slovenija zaradi svojih številnih naravnih lepote in drugih kvalitet že od nekdaj privlačna, bi bile po mnenju avtorja prirodne lepote nepristopne, če ne bi slovenski narod poskrbel za udobnost, prijetnost bivanja, ugodne prometne zveze ter popotnikom nudil prenočišča in gostilne.²

V procesu turističnega razvoja so si vodje turističnih društev³ in državnih ustanov, prizadevali med slovenskim prebivalstvom vzgojiti pozitiven odnos do turistov, saj so bili ti marsikje nezaželeni. Pripisovali so jim, da so v kraj prinašali navade, ki niso bile v skladu s tedanjim načinom življenja. Glavni razlog za odpor s strani stalnih prebivalcev pa je bilo

¹ Prispevek je bil predstavljen na 10. mednarodni konferenci z naslovom *Experiencing Diversity and Mutuality* (Izkušnja različnosti in vzajemnosti), ki jo je organiziralo Evropsko združenje socialnih antropologov (European Association of Social Anthropologists) od 26. do 29. avgusta 2008 v Ljubljani.

* univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja ter prof. zgodovine, Sekcija za interdisciplinarno raziskovanje v humanistiki ZRC SAZU, jasna.fakin@zrc-sazu.si

² Pri tem je poudaril, da smisel slovenskega naroda za udobno preskrbo tujcev ni rezultat novejšega časa, temveč se je v drugačnih oblikah razvijal že zelo zgodaj. Slovenci naj bi bili kot revno prebivalstvo že od nekdaj vezani na industrijsko delavnost, to je na nadpovprečno marljivost, podjetnost in pridobitno iznajdljivost. Tako se je zaradi ugodne prometne lege – skozi slovenski prostor je namreč tekla glavna trgovska cesta, ki je povezovala Trst in Dunaj –, iz lastnega nagiba in brez tuje pomoči, začeli ukvarjati z gostilničarstvom, ki pomeni najizrazitejšo panogo tujskega prometa. Še preden je skozi Slovenijo prišla južna železnica, je bilo na vseh večjih prometnih poteh urejenih mnogo dobrih gostiln in prenočišč (Andrejka 1962: 5).

³ Prvo slovensko oglepševalno društvo je bilo ustanovljeno leta 1888.

zvišanje cen zaradi novonastalega povpraševanja turistov, kar seveda ni bilo v skladu z interesi domačinov. Preprečevanje negativnega odnosa do turistov in opozarjanje, da lepote in udobna lega naše zemlje predstavljajo pomemben narodni in gospodarski zaklad, ki ga moramo organizirano izkoristiti, so državne oblasti v Sloveniji intenzivneje začele propagirati v začetku 20. stoletja.

V nadaljevanju se bomo osredotočili na kratek pregled razvoja turizma v kraških vaseh,⁴ s poudarkom na prikazu odnosa domačinov do turistov in do zgodovinsko-kulturnih znamenitosti v obdobju socializma in postsocializma. Kot bomo videli, kraške posebnosti (kraška arhitektura, kulinarika, zgodovinski spomeniki, gradovi), ki sicer danes privabljajo številne obiskovalce, niso bile vedno cenjene s strani domačinov. To sicer ni bilo značilno le za Kras, temveč za celotno Slovenijo in tudi tujino, saj se domačini kljub opozarjanju takrat sicer maloštevilnih strokovnjakov, kot so umetnostni zgodovinarji, etnologi, zgodovinarji in ekonomisti, niso zavedali, da tuji turisti bolj cenijo domačnost, kulturne značilnosti lokalnega območja, domačo kulinariko, lokalne arhitekturne stile ipd. Val modernizacije z industrializacijo in urbanizacijo podeželja ter želja po čim hitrejšem napredku in konec koncev tudi tehnološki dosežki, ki so Slovenijo zajeli po drugi svetovni vojni, so med širšim prebivalstvom povzročili, da so zgodovinske posebnosti lokalnih območij začeli zanemarjati, uničevati in zapuščati. Uničevala se je kulturna krajina, spremenil se je videz naselij, porušil se je vzajemni odnos med naravo in človekovim delovanjem, začelo se je onesnaževanje narave itn. Arhitektura novih gradenj in notranja opremljenost hotelov, gostiln, barov sta postajali enotni po celotni Sloveniji in nista več odražali regionalnih kulturnih posebnosti. Toda preden spoznamo razvoj turizma v času

socialistične oblasti, naj najprej navedem nekaj podatkov o turističnih značilnostih Krasa pred drugo svetovno vojno.

TURIZEM PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Kras je v tujini s svojimi naravnimi značilnostmi, zlasti s podzemeljskim svetom, zaslovel že v 16. stoletju (gl. Show 2000). Kraške jame, apnenčasta prepustna tla, presihajoče jezero so le del naravnih znamenitosti, ki so pritegnile mnogo aristokratskih znanstvenikov. Z odprtjem podzemeljskih jam širši javnosti pa se na Krasu začne razvijati turistična dejavnost. Prva jama, ki so jo odprli za turizem, je bila Vilenica pri Lipici (1633). Z obiskovanjem kraških jam se je na Krasu razvijal izletniški turizem, saj se tu ljudje niso zadrževali dalj časa, sčasoma, z razvojem večjih mest v okolici Krasa (Trsta, Tržiča/Monfalcone, Vidma, Benetk in Gorice) pa se poleg izletništva začne še letoviščarski turizem (stacionarni turizem).

Na daljše počitnice so turisti iz večjih mest, večinoma iz Trsta, začeli prihajati v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno, ko je Kras postal del Kraljevine Italije. V večini so na kraško podeželje prihajali manj premožni meščani, ki si razkošnih potovanj z daljšimi letovanji na morju in v zdraviliščih niso mogli privoščiti. Zato so se raje odločali za preživljanje počitnic v naravi, daleč od poleti vročega, zatohlega in nezdravega mesta, proč od naporenega vsakdanjika. Na Krasu so cenili od burje očiščeni zrak, prijazno in zanimivo pokrajino, mir in gostoljubnost domačinov ter kraške kulinarčne dobrote (kraški pršut, vino teran). Poletne dni so preživljali na zraku, se sprehajali in posedali v gozdčkih in na kmečkih vrtovih, občudovali naravne lepote ter se zabavali ob lahkotnih pogovorih. Nekateri so se na podeželju umaknili v najeto ali lastno podeželsko vilo ali pa so se odpravili na počitnice k sorodnikom in prijateljem. Drugi so najeli sobo na podeželski kmetiji ali v cenejšem gostišču. Čas bivanja na podeželju je bil dolg najmanj dva tedna, po možnosti pa mesec ali celo dva. Ob

⁴ V prispevku je obravnavano podeželje na matičnem ali klasičnem Krasu – pokrajini nad Tržaškim zalivom, Vipavsko dolino, Brkini, Pivko in Istro. Kot biser kraškega turizma vsekakor velja tudi Postojnska jama, vendar jo v pregled ne vključujem, saj leži na slovenskem delu dinarskega krasa.

nedeljah in večjih praznikih so prihajali tudi enodnevni, izletniški gostje. Poleg izletnikov, ki so na Kras prišli z avtobusom, kolesom in kasneje z avtomobilom, in se navadno zaustavili v gostilni ali osmici,⁵ so v kraške gozdove zahajali tudi tržaški lovci ter raziskovalci prve svetovne vojne.

Kraševci so se zavedali, da jim tujski promet prinaša dodatni dobiček, zato so se za turiste trudili kljub temu, da so bili ti italijanske narodnosti, kar je ogrožalo njihovo nacionalno kulturo. Za zadovoljevanje njihovih zahtev po oddihu, sprostitvi in zabavi so poskrbeli z organizirano turistično infrastrukturo: z gostinskimi obrati, trgovsko ponudbo, prenočišči, urejenostjo sprehajalnih poti itd. Poleg razvoja gostilniške dejavnosti (ni bilo vasi, ki ne bi imela vsaj ene gostilne) je bil razvit turizem na kmetijah. V večjih krajih (Komnu, Dutovljah, Štanjelu, Sežani, Divači, Senožčah) se je s turizmom ukvarjala skoraj vsaka večja, dobro situirana družina. Največ kmetij je oddajalo le sobe.⁶ Da so lahko oddali kar največ razpoložljivih postelj, so mnogi ponudili tudi svoje spalnice, cela družina je takrat spala v eni sobi ali pa na podstrešju, v redkih primerih pa tudi na seniku. Glavni motivi za tako odločitev so bili finančni, saj so bili takratni pogoji za življenje zelo težki. Kmete so poleg vse večjih davkov, ki jih je zahtevala takratna oblast, velikokrat prizadele slabe letine. Vasi so bile lepo urejene in očiščene; poleg domačinov je za čistočo na glavnih ulicah skrbel občinski redar. Gozdna služba pa je urejala sprehajalne poti po okoliških gozdovih in okoli vaških zbiralnikov vode. Postavili so tudi klopi za počitek.

⁵ Osmica je dejavnost, ko se na kmetiji osem dni v letu prodaja neustekleničeno vino. Včasih se je na osmicah prodajalo le vino, danes pa tudi domača hrana, predvsem suhomesni izdelki, mineštra iz zelja ali repe – jota, kuhani štruklji, svinjska pečenka s praženim krompirjem in zeljem (gl. Fakin 2002).

⁶ Kmetije, ki so v poletnih časih oddajale svoje sobe, so se delile v tri skupine: kmetije, kjer so domačini oddajali le sobo; kmetije, kjer so imeli turisti v sooporabi poleg sobe tudi kuhinjo in možnost uporabe domačih poljskih pridelkov; ter nazadnje kmetije, kjer so turistom ponujali prenočišča in hrano, t. i. penzion (več o tem gl. Fakin Bajec 2006).

TURIZEM PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Razmere na področju kraškega turizma so se bistveno spremenile po drugi svetovni vojni. Poleg uničene turistične infrastrukture (predvsem cest), požiga nekaterih vasi (Komen, Štanjel) so k upadu turizma prispevale nerešene politične razmere med Italijo in Jugoslavijo. Konflikti, ki so se reševali z mednarodnimi sporazumi, so se včasih zapletli do skorajšnjih oboroženih spopadov, kar ni ugodno vplivalo na razvoj turizma. Po ureditvi mejnega vprašanja leta 1954 so se razmere sicer začele umirjati, vendar je zaradi priključitve večjega dela Krasa k novi državi, socialistični Jugoslaviji, na razvoj turizma vplivala tudi nova politična ideologija socializma, predvsem nacionalizacija, npr. hotelov, gostiln in restavracij, kar je onemogočalo domačinom samovoljno upravljanje. Na nazadovanje so vplivali tudi začetek centralističnega sistema, politična usmeritev v industrializacijo in razvoj mest na račun izseljevanja s kmečkega podeželja. Turizem je bil vse do petdesetih let, ko se v Jugoslaviji začne gospodarski razvoj, potisnjen v ozadje gospodarskih interesov.

Večji posluh za turistični razvoj se začne v drugi polovici petdesetih let, tudi z razvojem Turistične zveze Slovenije, katere glavna skrb je bila koordiniranje dela in ustanavljanje novih turističnih in olepševalnih društev (Repe 2006: 78). Turistična zveza je s svojim delom in propagando delovala tudi na Krasu; sodelovala je z Društvom za raziskovanje jam, s pomočjo katerega je uredila dostopnost do pomembnejših kraških jam, in pomagala pri ustanavljanju turističnih društev v večjih kraških krajih. Sežana je svoje turistično društvo dobila leta 1953 (Primorske novice, 13. februar 1953: 5). Do leta 1967 je društvo spadalo pod Koprsko turistično zvezo, po tem pa se je Turistična zveza oblikovala tudi v Sežani. Z delovanjem je prenehala v sedemdesetih letih. V Komnu je leta 1959 že delovalo turistično društvo, ki je bilo sprva priključeno v Goriško turistično zvezo, po ukinitvi Občine Komen leta 1958 pa se je priključilo v Koprsko turistično zvezo. V Komnu so imeli lastni urad

za posredovanje prepustnic v maloobmejnem prometu z Italijo in dve menjalnici.⁷ V Divači je društvo leta 1957 že delovalo, vendar po poročilu v *Turističnem vestniku* (nadalje TV) je bila njegova dejavnost dokaj šibka in se je bolj organiziralo v naslednjih letih (*Turistični vestnik* 1957, št. 3).

Turistična zveza Slovenije si je razmeroma zgodaj, že v petdesetih letih, prizadevala za razvoj turizma na kmetijah, in sicer zaradi prepričanja, da se v pasivnih predelih Slovenije, ki pa po svojih naravnih lepotah prekašajo preostale, prebivalstvo ne more preživljati samo s kmetijstvom. Zato je bila med drugim naloga turističnih društev pri kmetih vzbujati skrb za olepšavo vasi, za ureditev gostišč in prenočišč, za izboljšanje sanitarnih razmer, vendar na Krasu ni bilo večjega posluha za razvoj turizma na kmetijah. Kraška turistične društva so si sicer zelo prizadevala, da bi s pravilno sestavljeno turistično politiko, temelječo na dobro premišljenih, načrtnih in strokovnih osnovah, ponovno oživel in razširili turistično dogajanje. Turisti iz Italije, predvsem meščani Trsta, so zopet začeli množično zahajati na Kras po odprtju maloobmejnih prehodov leta 1955, množično pa od šestdesetih let 20. stoletja, ko se v Italiji bistveno izboljša gospodarski položaj. Hkrati se v tem času med italijansko populacijo poveča število motornih vozil. Glavna prizadevanja kraških turističnih organizacij so bila tako usmerjena v asfaltiranje pomembnih cest in ulic v krajih in v urejanje naselij z razpoložljivimi gostišči. A kraške vasi so se iz leta v leto praznile, saj mladi v kmetijstvu niso videli perspektive, zato so se raje odločali za delo v industrijskih centrih, kjer so se sčasoma tudi nastanili. Kdor pa se je vendarle odločil za ureditev gostinskega obrata, je tega prilagodil modernim okusom in standardom. Zato so

prebivalstvo pozivali, kot beremo v članku v *Turističnem vestniku* iz leta 1967, da naj se vendarle uveljavi »tradicionalni stil, predvsem pa pazi, da ne bodo gostišča uniformirana« (Šimac, Renner, Colja 1967: 249). Zavzemali so se, da bi z razvojem turizma ovrednotili in vključili v turistično gospodarstvo vse prvine, ki ustvarjajo kraški ambient. Pri tem naj se ne bi omejili samo na kulinarico, to je na teran, pršut, domači kruh in ostale domače jedi, ampak tudi na druge kraške značilnosti, kot so kraška hiša, vrsta cerkva in vojaških pokopališč iz prve svetovne vojne (Šimac, Renner, Colja 1967: 249). Vendar je kljub opozorilom in prizadevanjem turizem na kmetijah zamrl, delovala so le gostišča, in še ta le v posameznih vaseh. Prenehala je tudi osmičarska dejavnost.

Vzroke za neuspešnost turističnega razvoja lahko iščemo že v socialistični miselnosti, kot pojasnjuje slovenski zgodovinar Božo Repe, oziroma ideološkem predsodku in nezaupanju do turizma, kot sta bila bojazen pred hitrim obogatitvijo in prepričanje, da je storitvena dejavnost v korist turistov, zlasti tujcev, poniževalna in zato neprimerna za socialistično družbo (Repe 2006: 69, 70). Poleg tega je politika v šestdesetih letih razvoj turizma usmerjala le v večjih turističnih kompleksih, kot so na Krasu postali Lipica in Škocjanske jame. Tu se je začela gradnja novih hotelov, restavracij, športnih igrišč, bazenov. Tudi v začetku sedemdesetih let se je pod močnejšim vplivom Zahoda poudarjalo množični turizem. Tedanji predsednik Izvršnega sveta SRS Stane Kavčič med drugim izjavi tudi, »da je proti romantiki in tišini kakor na pokopališču, proti arhitekturnemu stilu iz prejšnjega stoletja, ker je prepričan, da to ni v skladu z ekonomskimi in političnimi interesi« (nav. po Repe 2005: 70).

Močan padec turističnega razvoja se zgodi v drugi polovici sedemdesetih let zaradi gospodarske politike o združenem delu, ko se na področju turizma začnejo združevati prehrabena, hotelska in storitvena podjetja. Na Krasu se je ustanovilo *Proizvodno trgovsko podjetje in turizem Kras Sežana*, ki je imelo v lasti več hotelov in restavracij v Sežani, Lipici in Škocjanskih jamah. Bistvo nove gospo-

⁷ V turističnem vestniku (nadalje TV) iz leta 1959 še beremo, da je društvo veliko skrb posvetilo ureditvi kombinata restavracije in kavarne v Zadržnem domu, kamor prihaja zlasti ob nedeljah veliko število Tržičanov. Zavzemali so se tudi za vzpostavitev avtobusne zveze Komna s Trstom ter olepšavo in ureditev vasi Komen in spomenikov iz NOB. Leta 1960 je društvo štelu 70 članov (TV 1959, št. 7–8, TV 1961, št.3).

darske ureditve je bilo, da naj bi se podjetja med sabo dogovarjala, ne pa tekmovala, vendar se je kvaliteta zaradi nekonkurenčnosti zelo poslabšala. Poleg tega je bil turizem pri investicijah bolj prepuščen sebi kot načrtovani državni skrbi in ugodnim bančnim kreditom. Na drugi strani pa so zaradi uveljavljanja samoupravnega socializma, ki naj bi omogočal odprtje Jugoslavije v svet in zato lažje prehajanje čez državno mejo, to območje množično preplavili dnevni obiskovalci, katerih cilj je bil nakupovanje v bližnjem Trstu in ne daljši postanek na Krasu.

Potrebno je tudi poudariti, da je bil gmoetni položaj prebivalstva Krasa v primerjavi z ostalimi predeli Slovenije nekoliko boljši, saj so Kraševci dodaten vir dohodkov pridobili z »delom na črno« v bližnji Italiji (z opravljanjem gospodinjstkih in vrtnih opravil) in možnostjo prodaje kmetijskih pridelkov. K boljšemu gmoetnemu položaju prebivalstva so veliko prispevale tudi italijanske pokojnine, t. i. »penzije«, do katerih so bili upravičeni starejši prebivalci, ki so v času pred drugo svetovno vojno delali v italijanskih podjetjih. Italijanske pokojnine so bile v primerjavi s takratnimi jugoslovanskimi pokojninami ali plačami visoke.

Razvoj turizma se je nekoliko izboljšal v osemdesetih letih, k čemur je med drugimi družbenimi spremembami, ki so zajele slovenski prostor, veliko prispevala oglaševalska akcija *Slovenija, moja dežela* – akcija za promocijo Slovenije kot turistične regije v tujini. Vzroki za začetek akcije so bile ugotovitve: da so turistični storitveni izdelki v Sloveniji nerazviti, nekateri pozabljeni, drugi zaprašeni; in da med ljudmi ni razvitega pozitivnega odnosa do turizma, saj so delo v turizmu ocenjevali kot hlapčevsko, kot udinjanje premožnim turistom, ki prihajajo k nam lenarit in se zabavati. Z akcijo so med drugim želeli vzpostaviti ozračje optimizma in pozitivne naravnosti do turistične dejavnosti, saj so se ponovno začeli zavedati, da lahko k izboljšanju takrat slabega gospodarstva veliko pripomore tudi turizem. Na celotno javnost so usmerili oglaševalske akcije z oglasi, plakati, televizijskimi in radijskimi oglasi in s številnimi promocij-

skimi materiali (Repovš 2006: 144). Želeli so, da bi prebivalci Slovenije najprej odkrili in spoznali znamenitosti Slovenije in nato svoje značilnosti znali tržiti.⁸ Izvedene akcije so veliko prispevale tudi h krepitvi nacionalne identitete (Repovš 2006: 146).⁹

Pod vplivom turistične akcije so se ljudje na Krasu postopoma, vendar zelo počasi začeli zavedati pomena turizma, predvsem pa svojih lokalnih vrednot, ki bi bile zanimive za tuje goste. Po drugi svetovni vojni je bila prva turistična kmetija v Občini Sežana, ki je takrat obsegala skoraj celoten Kras,¹⁰ ustanovljena šele leta 1990 (Primorske novice, 23. nov. 1990: 8). Konec osemdesetih let se začne prebujati Štanjel, danes označen kot biser kraške arhitekture, kjer je Turistično društvo Štanjel leta 1984 najprej začelo s pripravo Grajskih večerov na dvorišču grajskega kompleksa,¹¹ leta 1988 pa so v gradu odprli galerijo Lojzeta Spacala, ki po mnenju domačinov predstavlja pomemben mejnik pri turističnem razvoju vasi. Turistično društvo Štanjel je bilo tudi pobudnik nastanka kraškega razvojnega projekta, Pilotnega projekta Kras, ki v svojih ciljih med drugim poudarja tudi trajnostni razvoj turizma na podlagi naravnega in kulturnega bogastva. Leta 1986 se Škocjanske jame zaradi edinstvenih narav-

⁸ Turistični proizvodi iz Slovenije naj bi zajeli čisto naravo, odprašene spomenike in etnološke posebnosti, čista stranišča, obnovljena pročelja stavb, hitra in točna prevozna sredstva, igrišča in zabavišča, prijazne, gostoljubne in ustrežljive ljudi, bogato izbiro izdelkov, sodobne trgovine, hitre in točne informacije, zanimivo hrano in pijačo, varne in označene poti z vodniki itd. (Repovš 2006: 146).

⁹ Poleg akcije *Slovenija, moja dežela*, so oglaševali še pod gesli *Turizem smo ljudje, Turizem nas bogati* in zadnje leto *Iščemo dobrega gospodarja*. Simbol slovenskega turizma je postal lipov list.

¹⁰ Manjši del Krasa je bil priključen občini Nova Gorica (t. i. Goriški Kras, ki je obsegal vasi Vojšičico, Kostanjevico na Krasu, Lipo, Temnico), manjši del pa še v občini Koper (Kras ob območju Kraškega roba, ki geografsko meji na Koprsko Primorje).

¹¹ Grajski večeri so bili sprva namenjeni predstavitvi amaterskih kulturnih skupin iz Slovenije, Italije in Avstrije, kasneje pa so se poleg dramskih prireditev odvijale tudi nastopi folklornih skupin, pevskih zborov in drugo.

nih pojavov, neponovljive kraške krajine, enkratne zastopanosti flore in favne, številnih arheoloških najdišč in pionirskih raziskav v hidrologiji vpišejo v seznam svetovne naravne in kulturne dediščine pri UNESCO, kar je z vidika ozaveščanja o posebnostih kraške narave in kulturnih znamenitosti za domače pobudnike, ki so si za vpis prizadevali, velik dosežek.

TURIZEM V SAMOSTOJNI SLOVENIJI

Z nastankom samostojne države se je od politične oblasti zahtevalo, da se Slovenija v mednarodnem svetu uveljavi kot država z lastnimi zgodovinskimi in kulturnimi koreninami. To s strani državnih institucij in širšega prebivalstva povzroči boljši, predvsem pa pozitivnejši odnos do zgodovinskih posebnosti lokalnih območij. Pozitivni rezultati so se odražali tudi na področju turizma, ki se je na Krasu ponovno začel intenzivneje razvijati šele v 21. stoletju. Po analizi stanja v prvi fazi razvojnega projekta je bila na Krasu še leta 2000 stopnja gostoljubja in osveščenosti o vrednotah Krasa in pomenu turizma med lokalnim prebivalstvom relativno nizka (Problemska analiza funkcionalno zaokrožene Kraške regije 2000: 56). Turistična ponudba območja je bila poznana le po treh oziroma sprva le dveh največjih znamenitostih (Lipici, Parku Škocjanske jame in kasneje še Štanjelu), ki pa so bile med seboj in z okolico skromno povezane. Večji del kraških vasi pa je bil turistično povsem nerazvit. Pojavilo se je vprašanje, kako med lokalnim prebivalstvom vzpostaviti najprej pozitiven odnos do lokalne preteklosti in kasneje pozitiven odnos do razvoja turizma. Na komenskem predelu Krasa, območju Občine Komen, se je k temu problemu pristopilo preko dejavnosti Osnovne šole Komen, predvsem s projektom »Križem kražem po Komenskem Krasu«, katerega namen je bil s pomočjo posebne metode dela z učenci na terenu, najprej raziskati in ovrednotiti kulturno dediščino in naravne vrednote ter na podlagi pridobljenih podatkov pripraviti slogovno poenoten turistični vodnik, ki

bi s celostno ponudbo predstavljal vse kraške vasi. Projekt je bil delno financiran s strani Evropske unije (preko PHARE CBC Slovenija/Italija čezmejnega projekta). Z intervjuji, ki so jih pod strokovnim vodstvom osnovnošolski učenci izvajali med domačim prebivalstvom, je na eni strani bil dosežen cilj vključevanja samih domačinov v poznavanje in vrednotenje kulturnih posebnosti območja, na drugi pa ozaveščanje osnovnošolcev o zgodovini življenja njihovih prednikov. Danes lahko rečemo, da je šele tesnejše sodelovanje med osnovno šolo, domačini in občinsko oblastjo prispevalo k zavedanju o tradicionalnih kulturnih posebnostih, kar se med drugim kaže tudi v vse večjem številu novih turističnih, kulturnih in športnih društev (vsaka vas ima vsaj eno kulturno, športno ali turistično društvo), ki si v svojih dejavnostih prizadevajo na eni strani ohranjati, restavrirati in predstavljati kulturne posebnosti, na drugi pa tudi tržiti. Iz leta v leto se odpira več turističnih kmetij, katerih ponudbe vsekakor ne moremo primerjati s ponudbo kmetij pred drugo svetovno vojno, vsekakor pa gre za stare vzorce v novi vsebini, saj turistične kmetije v posebno urejenih prostorih turistom ponujajo kraško kulinariko, ponekod pa tudi prenočišča. Ponovno so s delovanjem začele osmice, pojavi pa se še nov tip turizma, t. i. mladinski turizem, ko se v Pliskovici leta 2003 odpre mladinski hotel. Seveda ne smemo prezreti, da sta pri ponovnem razvoju turizma in ozaveščanju veliko prispevali tudi država in EU z raznimi finančnimi spodbudami v obliki razvojnih projektov, z antropološko-sociološkega vidika pa tudi globalizacijski procesi, saj vemo, da je učinek globalizacije tudi glokalizacija, kar pomeni prepoznavanje lokalnih kulturnih posebnosti na globalni ravni.

Problem Krasa, ki še do danes kljub pospešenemu razvoju turizma ni razrešen, pa je želja po skupni predstavitvi Krasa kot turistične blagovne znamke. Kras je danes upravno razdeljen med 5 občin, ki se ne morejo zediniti za skupno predstavitev območja kot turističnega objekta z značilnimi turističnimi proizvodi, kot so pršut, vino teran, kraški med, kraška žganja, svojevrstna arhitektura in zgodovin-

skimi spomeniki. Čeprav so se v letošnjem letu občine po dolgotrajnih pogajanjih uskladile glede odloka o turističnem vodenju, se pogajanja še vedno zaustavijo pri oblikovanju skupne turistične organizacije oziroma pri določitvi lokacije za turistično organizacijo. K temu po mojem mnenju veliko prispevajo prav zgodovinski procesi, saj Kras v toku zgodovinskih dogajanj ni nikoli bil skupno upravno-politično telo, temveč je bil vedno razdeljen najprej med različna srednjeveška gospodstva, potem pokrajine in danes občine. Turista pa danes ne zanima, kje se npr. Občina Komen konča in Občina Sežana začne.

SKLEPNE MISLI

Za konec velja poudariti, da ima vsako zgodovinsko obdobje svoje posebnosti, ki se odražajo na različnih ravneh družbenega življenja. Kot smo videli v kratki predstavitvi razvoja turizma na Krasu, se te posebnosti odražajo tudi v turizmu kot pomembnem dejavniku družbenega razvoja. Primerjava različnih zgodovinskih obdobjev v razvoju turizma na Krasu pripelje do ugotovitve, da danes turizem za nekatere Kraševce zopet predstavlja dodatno gospodarsko dejavnost, ki pripomore k boljšemu gmotnemu položaju, kot je za mnoge predstavljal v času pred drugo svetovno vojno, in da je v obdobju socializma turizem po vaseh res nazadoval, toda hkrati omogočil razvoj večjih turističnih centrov, ki danes na konkurenčnem turističnem trgu predstavljajo magnet za goste, od koder pa jih morajo Kraševci znati in se ponekod še naučiti usmeriti v manjše kraške vasi.

LITERATURA

- Problemska analiza funkcionalno zaokrožene Kraške regije (analitičen del skupnega razvojnega programa)*. Pilotni projekt Kras. 2000. Štanjel: Regionalna pisarna Štanjel. Agencija RS za regionalni razvoj.
- REPE, Božo. 2006. Turistična zveza in razvoj turizma v Sloveniji po drugi svetovni vojni. V: *Turizem smo ljudje: zbornik ob 100. letnici ustanovitve Deželne zveze za pospeševanje prometa tujcev na Kranjskem, Turistične zveze Slovenije in organiziranega turizma v Sloveniji*. (Bogataj Janez, Janša-Zorn Olga, Polak Slavko, Šajn Srečko (ur.)). Ljubljana: Turistična zveza Slovenije. 61–99.
- REPOVŠ, Jernej. 2006. Tržno usmerjane poti turizma v moji deželi. V: *Turizem smo ljudje: zbornik ob 100. letnici ustanovitve Deželne zveze za pospeševanje prometa tujcev na Kranjskem, Turistične zveze Slovenije in organiziranega turizma v Sloveniji*. (Bogataj Janez, Janša-Zorn Olga, Polak Slavko, Šajn Srečko (ur.)). Ljubljana: Turistična zveza Slovenije. 61–99.
- RUDOLF, Andrejka. 1926. Tujski promet v Sloveniji, njega razvoj in organizacija. Ob dvajseti letnici Zveze za tujski promet v Sloveniji. Ljubljana.
- SHAW R., Trevor. 2000. *Foreign Travellers in the Slovene Karst 1537–1900*. Ljubljana: Inštitut za raziskovanje krasa, ZRC SAZU, Založba ZRC.
- Časopisni viri**
- »Pri Heleni v Tubljah pri Komnu. Prva turistična kmetija na Sežanskem. V: *Primorske novice* 23. november 1990, št. 93, leto XLIV, str. 8.
- Divača. V: *Turistični vestnik* 1957, št. 3 (marec), leto V, str. 99.
- Komen. V: *Turistični vestnik* 1961, št. 3 (marec), leto IX, str. 72.
- Marljivo društvo, Komen. V: *Turistični vestnik* 1959, št. 7–8 (jul.–avg.), leto VIII, str. 213.
- Sežana se prebujaju... V: *Primorske novice* 13. februar 1953, št. 7, leto VII, str. 5.
- Šimac, Rudi, Rener Jože, Colja Roman. Možnosti za razvoj turizma na spodnjem Krasu. V: *Turistični vestnik* 1967, št. 6, str. 246–251.
- TOD Komen. V: *Turistični vestnik* 1960, št. 12 (dec.), leto VIII, str. 373.
- TOD Komen. V: *Turistični vestnik* 1961, št. 5 (maj), leto IX, str. 137.
- TOD Komen. V: *Turistični vestnik* 1959, št. 10–11 (okt.–nov.), str. 294.

PREGLED POGLAVITNE, PREDVSEM ETNOLOŠKE STROKOVNE LITERATURE DRUGE POLOVICE 20. STOLETJA O STANOVANJSKI KULTURI VIPAVSKE DOLINE

ŠPELA LEDINEK LOZEJ*

Pričujoči pregled je omejen predvsem na etnološke raziskave in strokovno literaturo o stanovanjski kulturi Vipavske doline, mestoma pa sem v duhu polihistorne oziroma domoznanske obravnave problematike posegla tudi izza obzorja etnološke stroke in navedla pomembna arhitekturna, (umetnostno) zgodovinska, (antropo)geografska, arheološka, muzealska, konservatorska in druga besedila, ki z nekoliko drugačnega zornega kota osvetljujejo bivalno kulturo v Vipavski dolini. Zaradi istovetnosti ali razločkov pa je bila navedena tudi ključna referenčna literatura o bivalni kulturi sosednjih območij, predvsem bližnjega Krasa, Trnovskega gozda, Furlanije, Brd in Posočja. V okviru stanovanjske kulture so me še posebej zanimala besedila, ki se posvečajo kuhinji in njeni opremi (ognjiščem, pečem, štedilnikom ipd.). Na obdobje druge polovice 20. stoletja sem se omejila zato, ker sem pregled poglavitnih virov in literature izpred druge svetovne vojne predstavila na drugem mestu.¹

Izhodišče pregleda je bilo poročilo Milka Matičetovega *O etnografiji in folklori zapadnih Slovencev* (1948), ki poleg pregleda etnoloških raziskav prinaša tudi opozorilo, da pri preučevanju kmečkega doma niso važne samo zunanje oblike, ampak tudi notranja organizacija prostorov, funkcije posameznih delov, gradbeni material, tehnični prijemi, dvorišče in gospodarska poslopja ter da kmečki dom ni osamljena enota, temveč neločljivo povezan

z naseljem. Zahodnoslovenske kmečke stavbe razdeli – podobno kot predhodni snovalci tipologij Matija Murko (1905, 1906), Stanko Vurnik (1926, 1930), Anton Melik (1936) in Bruno Nice (1940) – na dva glavna tipa, srednjeevropski in južноеvropski ali sredozemski tip, v katerega naj bi v prvi polovici 20. stoletja sodile tudi kmečke stavbe v Vipavski dolini.²

Neposredno sta se na Vurnikovo in Melikovo tipologijo naslanjala tudi Rajko Ložar (1944) in Vilko Novak (1960). Zahodnoslovenske stavbe je Ložar izpostavil že v spisu *Prazgodovinske osnove slovenskega narodopisja* (1942), več pozornosti pa je »sredozemskim kaminskim hišam« namenil v *Narodopisju Slovencev* (1944), kjer je kot glavne sredozemske značilnosti izpostavil »netipično« razdelitev prostorov, nadstropnost (kar naj bi pripomoglo k razvoju odvajanja dima), kamnito gradnjo in svojstveno prostorsko oblikovanje. Če je vipavske kmečke hiše vzporejal s kraškimi, pa je za južno gričevnato območje Goriške

² »Ločnico med njima danes lahko začrtamo od Podgrada proti Šempetru [Pivki], od tod na Razdrto in po zapadnih obronkih Nanosa proti Colu, nato pod južnozapadnimi robovi »Gore«; dalje čez Banjško planoto na Bačo, od tod na levem bregu Soče proti Kobaridu; pred Bovcem pa preide na desni breg Soče. Kar je vzhodno od te črte (okraji [Ilirska] Bistrica, Postojna, Idrija, Cerkno, Bovec in Trbiž), pripada srednjeevropskemu tipu, kar je zapadno, pa južno-evropskemu ali sredozemskemu tipu« (Matičetov 1948: 18). Poudari, da je ta razdelitev veljavna za prvo polovico 20. stoletja. »Samo pred sto leti je namreč črta ločnica šla veliko bolj zapadno«, nekateri predeli naj bi od časa prvih poročil pa do danes temeljito spremenili podobo; v podkrepitev navaja vira iz 16. stoletja, kjer so omenjene lesene stavbe v Bovcu, Kobaridu in Kanaški dolini (prav tam: 19).

* univ. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja ter prof. umetnostne zgodovine, Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, spela.ledinek@zrc-sazu.si

¹ Gl. Ledinek Lozej 2006.

izpostavil furlanski tip – »velika stavba brez ometa, zidana na pol iz kamna, na pol iz opeke, in ima bivališče in gospodarske prostore vse pod eno streho, slednje spodaj, ostalo pa zgoraj« (Ložar 1944: 82).³

Sistematična celostna zastavitev obravnave predmeta »raziskovanje ljudskega stavbarstva« je sledila v spisu Vilka Novaka *Ljudsko stavbarstvo v naši etnografiji* (1952), dotedanja spoznanja o stavbah in stanovanjski kulturi v Vipavski dolini ter širšem sredozemskem območju pa je strnil v *Slovenski ljudski kulturi* (1960).⁴ Bivalne kulture v Vipavski dolini se je dotaknil tudi Tone Cevc v *Slovenskem ljudskem izročilu* (1980), predvsem pa v izvrstnem sintetičnem prispevku *H genezi kmečke hiše na Slovenskem*, kjer je izpostavil (tudi) za Vipavsko in Goriško značilno kamnito stavbno kontinuiteto (Cevc 1989).⁵

Razvojnimi stopnjami hiše se je posvetil zgodovinar in antropogeograf Franjo Baš. Združil je arheološko, etnografsko in geografsko obravnavo predmeta z iskanjem historične razvojne podobe in na osnovi tako imenovane sintetične metode⁶ je v spisu *Uvod v zgod-*

vino stanovanjske hiše na Slovenskem (1968) podal izvirno interpretacijo razvoja slovenske hiše, v kateri je postavil kurišče na prvo mesto.⁷ V tem pogledu je za mediteranske stavbe izpostavil uveljavljanje kamina, ki se je razvijal iz obstenskega ognjišča od 14. stoletja dalje, s čimer je po 16. stoletju povezano nastajanje stropa in večnadstropne stavbe. Naslednji dvig stanovanjske ravni pa predstavlja uvajanje štedilnika, ki je omogočil kuhinjo brez dima in kurjavo z drvmi, premogom, plinom in elektriko (Baš 1984: 17–19).⁸ V prispevku o kmečki hiši v *Gospodarski in družbeni zgodovini Slovencev* (1970) je bil avtor Sergij Vilfan pazljiv pri iskanju prazgodovinskih, ilirsko-keltskih in rimskih vplivov na primorsko kmečko arhitekturo, menil je, da so bili tovrstni vplivi zelo posredni, omejeni na sekundarne elemente in mogoči v zelo različnih obdobjih (Vilfan 1970: 578). Dalje je za Primorsko in s tem Vipavsko

streha, kuhinja, peč itd., iz katerih so nastale vse dose-danje tipizacije. Zaradi tega obravnava kot temelj tri pokrajinsko izražene vrste stanovanjske hiše, ki sodijo pretežno v preteklost. Kajti danes postaja stanovanjska hiša zaradi komunalnih naprav, življenju ustreznih stavbnih predpisov in pa enotnih in tipiziranih stavbnih tvoriv vedno bolj enotna, v nasprotju s preteklo, ki so jo oblikovale narava, tehnika, gospodarstvo, kultura in umetnost njene pokrajine in njenih prebivalcev« (Baš 1984: 10).

³ Na območju »primorsko-sredozemske hiše« naj bi bila odprta ognjišča v štiridesetih letih ponekod še vedno v rabi; glavna potreščina v takšni kuhinji naj bi bil kotel, ki je visel na verigi; postavljanju polen, lesenih panjev in butar je služilo pokončno, železno stojalo – vzglavnik. Nad ognjišči na Vipavskem je omenil še večje nape za shranjevanje posode (Ložar 1944: 88–90).

⁴ Glede stanovanjske kulture je gotovo pomembno tudi Novakovo dokumentacijsko prizadevanje v okviru Oddelka za etnologijo Filozofske fakultete, katerega objavljen izbor *Podobe pokrajin: 1956–1970: Etnološka fototeka Vilka Novaka prinaša nekaj fotografij iz Vipavske doline* (prim. Hudelja idr. 2001).

⁵ »Kamnita gradnja je omogočala rast hiše v vodoravni in navpični smeri. Iz prvotne enoprostorne ognjiščnice je od začetka 17. stol. že zrastle nadstropna hiša z bivalno kuhinjo, kletjo in hlevom v pritličju in z več sobami v nadstropju, kamor je bilo mogoče priti po zunanem stopnišču in balkonu. Hišo z dvokapno streho je pokrivala sprva kamnita kritina – skrili, pozneje pa jo je zamenjala opečna kritina – korci, kulturna prastreha Primorja« (Cevc 1989: 63). Več o raziskovanju stavbarstva in bivalne kulture Toneta Cevca gl. Ledinek 2001.

⁶ »Sintetična metoda upošteva stanovanjsko hišo kot celoto in ne izhaja iz njenih posameznosti, kot so tloris,

⁷ Po Baševem mnenju izraža kulturo stanovanjske hiše stanovanjski horizont. Sprva je bil na Slovenskem splošen talni horizont z nizkim ognjiščem, sedeži in klopmi. Postelje, klopi in mize na nogah predstavljajo dvignjeni, mizni stanovanjski horizont, ki je posledica uvajanja krušne peči ter osamosvojitve kuhinje od sobe. Mizni horizont dvigne petrolejka ob koncu 19. stoletja ter elektrika in vodovod (Baš 1984: 22–24). V tem oziru je zelo zanimiva kombinacija talnega in miznega horizonta v vipavskih kmečkih bivališčih še globoko v 20. stoletje: osrednji bivalni prostor – hiša je vključeval v mizni horizont dvignjeno ognjišče, sedenje na pručkah in klopcah na prostranem ognjišču pa predstavlja prvine talnega horizonta.

⁸ V prispevku o gospodarskih poslopijih v *Gospodarski in družbeni zgodovini Slovencev* (1970) pa je Franjo Baš opozoril na vpliv rimske poljedelsko-živinorejske prakse in zidarstva ter samega gradbenega materiala na strnjevanje gospodarskih in stanovanjskih poslopij pod eno streho (npr. v obliki vrhhlvne ali vrhkletne stavbe) (Baš 1970: 598–599).

dolino izpostavil zgodnje uveljavljanje kamnite hiše v nasprotju z ostalimi slovenskimi pokrajinami. Medtem ko je na vzhodu ognjiščnica izpodrivala dimnica, je na zahodu ognjiščnica preraščala v kaminsko hišo,⁹ pri čemer je peko pod črepnjo nadomeščala peč. Pri kaminskih hišah, značilnih za zahodnoslovenska območja, je opozoril na razmeroma dober odvod dima pri katerem se pojavljajo ostanki talnega horizonta.¹⁰

Neposredno pa je o stanovanjski kulturi Vipavske doline spregovorila Fanči Šarf v spisu *Vrste ognjišč na slovenskem in njih današnje stanje* (1964), ki je sad avtoričinega dolgoletnega sodelovanja v Orlovih terenskih ekipah Etnografskega muzeja.¹¹ Šarfova je v spisu izpostavila ključno vlogo kurišča pri oblikovanju prostora in razvoju stanovanjske stavbe ter sistematizirala ognjišča glede na njihovo obliko in razširjenost, pri čemer je vipavska ognjišča uvrstila v okvir tako imenovanega mediteranskega tipa (Šarf 1964: 359–378). Za naš okvir je zanimiv tudi opis notranje opreme bližnjega kraškega doma, ki je bil skupaj s opisom kmečke arhitekture na Krasu spod peresa Ivana Sedeja, objavljen v spremljajočem katalogu razstave *Kraška hiša* (Sedej 1969).¹² Gra-

divo, ki ga je zbrala,¹³ in izhodišča, ki jih je postavila Fanči Šarf, so bila temelj raziskovalnega dela Irene Keršič. V prispevkih o stanovanjski kulturi slovenskega kmečkega prebivalstva omenja tudi stanovanjske razmere v Vipavski dolini: npr. ognjiščnice, ki naj bi bile v 19. stoletju tod običajne vzporedno z značilnimi kaminskimi hišami (Keršič 1991). Odkrito pa se na stanovanjsko kulturo Vipavske doline nanaša prispevek o spremembah v stanovanjski strukturi kraških in primorskih hiš, podan na posvetovanju o dediščini stavbarstva na Primorskem in Krasu: »Posebej je treba poudariti komonibilnost kraške in primorske hiše in njuno izredno funkcionalno zasnovano. Stanovanjski in gospodarski objekti večinskega prebivalstva so se namreč po potrebi lahko širili z dodajanjem v horizontali ali vertikali. [...] V dolgem časovnem obdobju življenja teh zgradb so se ljudje pri obnovi stanovanj največkrat omejevali le na najnujnejša popravila, največ sprememb pa je doživel prostor z ognjiščem vse do uvedbe kaminske hiše in nato uvedbe štedilnika« (Keršič 1998: 90–97).

Izčrpne so tudi regionalne, na Vipavsko dolino in na sosednja območja vezane etnološke raziskave. V tem oziru je bogato poročilo o rezultatih in izkušnjah skupnega terenskega strokovnega dela etnologov in arhitektov v

⁹ Proces naj bi bil po Vilfanu značilen za čas velike kolonizacije od 11. do 13. stol., ko se na Slovenskem utrdijo obrisi velike delitve na tri območja: na ozemlje dimnice na severu in vzhodu, hiše s črno kuhinjo v osrednjih predelih ter ognjiščnice in kaminske hiše na zahodu (Vilfan 1970: 582).

¹⁰ V nasprotju z dimnico, ki ima slab odvod dima in dobro razvit mizni horizont, prim. op. št. 7. Sprva naj bi prevladovala slamnata kritina, ki jo je na zahodu postopoma izpodrivala kamnita in pozneje opečnata (Vilfan 1970: 573–581). O kmečkih naseljih je v *Gospodarski in družbeni zgodovini Slovencev* (1970) pisal Pavle Blaznik, prav tako o kolonizaciji; še izčrpnje pa je na drugem mestu kolonizacijo in teritorialno zgodovino slovenskega Primorja predstavil Bogo Grafenauer (1972).

¹¹ O Orlovi terenski ekipi Etnografskega muzeja na Vipavskem gl. Ledinek Lozej 2007.

¹² Ivan Sedej se je problematike mediteranskih stavb mestoma dotikal že v zgodnejših spisih, npr. v prispevku o problemih raziskovanja slovenske ljudske arhitekture (1964), pa tudi kasneje kot konservator na Zavodu za spomeniško varstvo, ko se je ukvarjal s stavbno dediščino in njenim varovanjem, sad

časar so številne objave v strokovni reviji *Varstvo spomenikov*, pa tudi v poljudnejših publikacijah, npr. *Ljudska umetnost na Slovenskem* (1985) in *Sto najlepših kmečkih hiš na Slovenskem* (1989). Sedejevim teoretičnim predpostavkam sorodno izhodišče pri obravnavi stavbarstva, predvsem likovne plati oblikovanja stavbe, je imel Gorazd Makarovič, npr. v delu *Slovenska ljudska umetnost* (1981); vsekakor pa pri obravnavi kuhinjskega prostora ne moremo mimo izvrstnega kulturnozgodovinskega prispevka o kuhinjski opremi, kuhinjah, kuharicah in prehrani v 17. stoletju, ki se, žal, ne dotika Vipavske doline, služi pa kot izvrstna referenčna literatura (prim. Makarovič 1986), za obče razumevanje stanovanjske kulture pa je zanimiva tudi tematsko zastavljena monografija o kiču (Makarovič 1971).

¹³ V okviru petnajste terenske ekipe Etnografskega muzeja zbrano gradivo na Vipavskem je Ireni Keršič služilo pri postavitvi odnevnega razstave o svetilih *Udomačena svetloba* (1996), pa tudi pri postavitvi stalne razstave Slovenskega etnografskega muzeja *Med naravo in kulturo*.

vasi Goče (Bogataj 1987).¹⁴ Iz goške terenske izkušnje so črpale tudi Inga Miklavčič-Brezigar (1988), Magda Peršič (1991) in Andrejka Ščukovt (1995). Za vpogled v stanovanjsko kulturo sta bili zanimivi tudi razstavi in spremljajoča kataloga Goriškega muzeja o povojnih dogodkih in ljudskih skrinjah na Goriškem (Miklavčič-Brezigar 1997, 2000). O posameznih tematikah, posredno povezanih s stanovanjsko kulturo v Vipavski dolini, so pisali še sledeči: o planetah Pavel Medvešček (1981), o portalih Božidar Premrl (1995), o hišnih imenih v vaseh Zgornje Vipavske doline Tea Fabčič (2005), monografsko pa je urbanistično zasnovo Vipavskega Križa prikazal Borut Koloini (1992).

Pomembna je tudi konservatorska produkcija, kjer je bila (vsaj za primorske okvire) svojstvena prelomnica posvetovanje *Zaton kraške arhitekture* (1984),¹⁵ na katerem so (predvsem) arhitekti razpravljali o razvojnih posebnostih, o regionalnem in splošnem ter o ohranjanju in prenovi primorskega stavbarstva (prim. Štupar-Šumi idr. 1985–87). Izmed sodelujočih bi izpostavila predvsem avtorico uvodnega prispevka, Natašo Štupar-Šumi, ki se je tudi na drugem mestu izdatno posvetila stavbni dediščini Vipavske doline (Štupar-Šumi 1985),¹⁶ ter Petra Krečiča, ki je v okviru razvojnih posebnosti v arhitekturi 19. stoletja na Primorskem opozoril tudi na stilne novosti v podeželski arhitekturi Vipavske doline in okolice Gorice

(Krečič 1987). Številnejši pa so bili etnologi¹⁷ na strokovnem posvetovanju *Dediščina stavbarstva Primorska in Kras* (1999); poleg zgoraj že omenjene Irene Keršič s prispevkom o spremembah stanovanjske strukture kraških in primorskih hiš (Keršič 1999) sta etnološko stroko zastopali še Zvezda Delak-Koželj s prispevkom o varstvu ljudskega stavbarstva (Delak-Koželj 1999) in Zvona Ciglič z razmišljanjem o etnološki dediščini (Ciglič 1999). Precejšnja pa je tudi konservatorska produkcija, ki je nastajala vzporedno s tekočim delom v okviru novogoriškega Zavoda za varstvo kulturne dediščine, ustanovljenega leta 1961.¹⁸ O Vipavski dolini je pisala predvsem Andrejka Ščukovt, in sicer o tipologiji stavbarstva v Vipavi (1994), o prenovi Goč (1995), o posameznih domačijskih kompleksih (1991, 1998c, 2001), o vinogradniških zavetiščih in gruntnih bajtah (1998a, 1998b), o kozolcih (1997), o poslikavah na fasadah in znamenjih (1996) ter nasploh o znamenjih. Neposredno pa se stanovanjske kulture in kuhinje dotika v prispevku *Kuhinja v Vipavski dolini v luči razvoja ognjišča in spreminjanja hišnih tipov* (2007), kjer razvrsti še dandanes ohranjena vipavska ognjišča glede na faze razvoja ognjišč, ki jih je navedla Fanči Šarf (1964), pri tipologiji kuhinj in stavb pa se je naslonila na Vilfanov (1970) kriterij lege ognjišča. O naselbinski in stavbni dediščini Goč je pisal tudi Bojan Klemenčič (2006).

Drobce o stanovanjski kulturi najdemo tudi v domoznanskih obravnavah posameznih mikroregij (npr. Zorzut 1957, Lah 1985) oziroma krajev, npr. Ajdovščine (Plesničar 1998), Podnanosa (Rosa 1996), Sela (Lipovž 2004), Štandreža (Budal 1993), Vipavskega Križa (Smole 1966), Vrtovina (Slamič 2001) itn., v avtobiografski in memoarni literaturi (npr. Rodman 2000, Lokar 2002, Marušič 2002,

¹⁴ Poleti 1987 je bil na Gočah organiziran tabor študentov arhitekture in etnologije, ki so ga izpeljali Fakulteta za arhitekturo, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete, Goriški muzej in novogoriški Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine. O preostali dejavnosti (predvsem arhitektov) v prid preнове in revitalizacije vasi gl. Ščukovt 1995.

¹⁵ Predavanja posvetovanja so bila objavljena v *Goriškem letniku* 12–14 (1987).

¹⁶ V prispevku o arhitekturi v Vipavski dolini v *Varstvu spomenikov* je Nataša Štupar-Šumi v celoti zajela stavbno dediščino in njene lastnosti (gosta zazidava, sorodnost s kraško stavbno dediščino ...) kot tudi vpliv geografskih in hidroloških posebnosti, sodobno brisanje meje med naseljem in nezazidano površino ter propadanje starejših stavb (Štupar-Šumi 1985: 209–228).

¹⁷ Splošno je o varstvu stavbne dediščine z etnološkega zornega kota pisal predvsem Ivan Sedej, prim. op. št. 12, v zadnjem času pa predvsem Vito Hazler, prim. objavljeno doktorsko disertacijo *Podreti ali obnoviti?* (1999).

¹⁸ Šele od leta 1977 pa je na novogoriškem spomeniškovarstvenem zavodu zaposlen etnolog (prim. Hazler 1999: 79).

Šantel 2006), pa tudi v raziskavah nekaterih zgodovinarjev (npr. Granda 1984, Stres 1987,¹⁹ Vidmar 2000,²⁰ Waltritsch 2001, Urbanc 2003²¹ itn.), arheologov²² in geografov.²³ Iz praktič-

¹⁹ V prispevku *Oris kolonata v slovenskem delu dežele Goriško-gradišanske do konca prve svetovne vojne* (1987) je Peter Stres navedel, da kolonat – sistem obdelave vinogradov in sadovnjakov po različnih dogovorih med lastnikom zemlje, kolonske hiše in hlevov ter med kolonom, ki je moral prispevati predvsem svojo delovno silo – za slovenski del dežele ni bil omejen le na Brda, temveč tudi na spodnji del Vipavske doline (prim. Stres 1987: 179, 181). Specifična gospodarska razmerja so vplivala tudi na stanovanjske razmere, na značilno skromnost kolonskih bivališč. Več o kolonskih bivališčih prim. Keršič 1992.

²⁰ Jernej Vidmar je v diplomski nalogi o življenju goriškega meščana Henrika Tume »Svoja hišca, svoja voljica«: *Življenje goriškega meščana Henrika Tume in njegove družine med leti 1894 in 1924* podal zanimive informacije v poglavju o hišah družine Tuma (Vidmar 2000).

²¹ V katalogu *50. leta* (2002) je Nataša Urbanc med drugim pisala tudi o takratnih spremembah v stanovanjski kulturi, kjer je izpostavila selitve v večje kraje in rast blokov, kar se je na goriško-vipavskem območju udeleževalo v gradnji Nove Gorice. Tamkajšnja novozgrajena stanovanja so prinašala višjo kulturo bivanja, največ sprememb pa je bila deležna kuhinja (Urbanc 2003: 34).

²² O rimski stanovanjski kulturi je pisal npr. Sandro Stucchi (1948), izpričevalni pa so tudi spisi o zgodnjem srednjeveških najdiščih v Vipavski dolini Draga Svoljška in Timoteja Knifca (1976), o posameznih rimskodobnih najdiščih Beatrice Žbona-Trkman (1984) in Verene Vidrih-Perko (2004, 2005) ter Nade Osmuk (1985).

²³ Temeljno je seveda Melikovo *Slovensko Primorje* (1960), o različnih oblikah naselij glede na poljsko razdelitev na Primorskem pa je pisal Svetozar Ilešič (1948–49, 1950). Med kasnejšo geografsko produkcijo bi iz vidika urbanističnih sprememb poudarjal, tudi vipavsko-goriškega, veljalo izpostaviti delo Marjana Ravbarja (npr. 2004a, 2004b, 2005), ki razlaga metropolizacijo in suburbanizacijo podeželja. Metropolizacijo – razraščanje urbanizacije okoli večjega števila mest na podeželju in hkratno zraščanje mestnih regij v veliko urbano aglomeracijo, ki je z osrednjim mestom tesno povezana – je značilna tudi za Spodnjo Vipavsko dolino (Ravbar 2005: 10). V okviru sorodnih prostorsko načrtovalnih besedil pa bi izpostavila zbornik *Nacionalna strategija prostorskega razvoja Slovenije*, kjer so udeleženci 12. Sedlarjevega srečanja razpravljali o prostorskem

nih razlogov se je po koncu druge svetovne vojne porodilo tudi zanimanje arhitektov za tradicionalno vaško stanovanjsko arhitekturo, prevladujoči modernistični doktrini v arhitekturni stroki navkljub. Že leta 1947 je izšla knjiga *Obnova slovenske vasi* Marjana Mušiča, kjer je bila za primorsko hišo izpostavljena in opisana kuhinja kot glavni in največji prostor z ognjiščem, vipavsko arhitekturo pa omenja Marjan Mušič tudi v prispevku o vplivnih območjih med stilno in ljudsko arhitekturo v srednjem veku (1952). Še posebej pa se je razvojnem vprašanju ljudskega stavbarstva, obnovi in varstvu arhitekturne dediščine ter členitvi stavbne dediščine na posamezne arhitekturne regije in krajine posvečal Peter Fister,²⁴ čigar prizadevanja sta nadaljevala (predvsem) Ljubo Lah²⁵ in Živa Deu,²⁶ ki sta se v zahodno-

planu in razvoju Slovenije, podeželja in demografsko ogroženih območij (tudi v povezavi z (novo) upravno razdelitvijo in načeli uravnoveženega trajnostnega razvoja, tipologijo slovenskih krajin in arhitekture itn. (Stanič 1993). Monografsko je Spodnjo Vipavsko dolino obdelala Tanja Slapernik (1994).

²⁴ Če iz vidika raziskovanja stanovanjske kulture navedemo najpomembnejše splošne kot tudi na vipavsko-goriško področje vezane prispevke: *Obnova in varstvo arhitekturne dediščine* (1979), referat na okrogli mizi o odnosu med etnologijo in arhitekturo (1980), *Umetnost stavbarstva na Slovenskem* (1986), prispevek o prenovi vasi in kontinuiteti arhitekture na Primorskem na posvetovanju *Zaton kraške arhitekture* (1987), *Glosar arhitekturne tipologije* (1993a), *Arhitekturne krajine in regije Slovenije* (1993b), *Dediščina stavbarstva Primorska in Kras: Zbornik referatov* (1999). Peter Fister je kraško-primorsko arhitekturno regijo razdelil na tri vzporedne umetnostno in arhitektonsko določljive pokrajinske pasove: ozek obalni pas, osrčje Krasa ter Vipavsko dolino »z močno arhitekturno tradicijo, vezano predvsem na Furlanijo in na vplive, ki so po trgovskih poteh prihajali iz Srednje Evrope« (Fister 1999: 17–22).

²⁵ Glej npr. *Prenova stavbne dediščine na podeželju* (1994), katere praktični del je vezan na kraška naselja pa tudi na Goče v Vipavski dolini. Sodeloval je tudi pri odmevni poljudni publikaciji o kraški arhitekturi Stanislava Renčelja *Kraška hiša in arhitektura Krasa* (2004, 2008) ter v dokumentarnem filmu Jadrana Sterleta *Kraška hiša na robu časa* (2007).

²⁶ Glej npr. monografiji *Stavbarstvo slovenskega podeželja* (2001) in *Podeželske hiše na Slovenskem* (2006) ter priročniško zasnovano *Obnova stanovanjskih stavb na slovenskem podeželju* (2004).

slovenskem prostoru posvečala prvenstveno arhitekturi Krasa, mestoma pa sta posegla tudi v Vipavsko dolino.²⁷ Izrazito pa se je od osemdesetih let naprej stanovanjski kulturi širšega območja Krasa pa tudi Vipavske doline kot arhitektka v spomeniškovarstveni službi posvečala Nataša Štupar-Šumi (npr. 1996); objavila je celostni pregled stavbne dediščine Vipavske doline, ki vključuje tudi tradicionalno stanovanjsko arhitekturo (1985).²⁸ Varstvu in prenovi vaške stavbne dediščine so se med drugimi posvečali še Jože Marinko,²⁹ Maja Črepinšek, Milena Hazler-Papič; analitično in primerjalno pa Borut Juvanec³⁰ in Igor Kalčič (1992).³¹ Splošnega razvoja stanovanjske kulture – razvoja hiše, kuhinje, kuhinjske baterije ipd. – se dotika knjiga Dušana Grabrijana *Kako je nastajala naša sodobna hiša* (1959).³² Ne kot ilustracija dejanskega, temveč bolj kot (za)željenega stanja (strokovnjakov) pa služijo tudi razni priročniki (npr. *Kako graditi lepo hišo na Slovenskem* Dušana Moškona (1992) ipd.). Podobno tudi tovrstna strokovna in poljudna periodika, tudi kot priloga dnevnemu tisku (npr. revije *Arhitekt* (1951–1963), *Sinteza* (1964–), *Naš dom* (1967–), *AB: Arhitektov bilten* (1972–2000), *Piranesi* (1992–), *Ambient* (1993–), *AR: Arhitektura, raziskave* (2001–)) odraža na eni strani razvoj arhitekturne doktrine, na drugi strani pa željenega, idealnega

stanja urbanistov, arhitektov, oblikovalcev idr. strokovnjakov stanovanjske kulture.

Na tem mestu navajam še najpomembnejšo literaturo, ki obravnava stanovanjsko kulturo sosednjih območij in katere poznavanje sodi v referenčni okvir. Najbolj poglobljene in obsežne so obravnave kraškega stavbarstva in stanovanjske kulture. Na številnih večdisciplinarnih strokovnih posvetovanjih so poleg etnologov sodelovali (krajinski) arhitekti, (umetnostni) zgodovinarji, konservatorji idr.³³ Tovrstno zanimanje je bilo predhodno med raziskovalci tržaškega Krasa (npr. Pagnini (1966), Semerani idr. (1970)) in je doseglo strokovni vrhunec z zbornikom *Kamnita hiša* (Harej idr. 1984), izdanem ob istoimenski razstavi.³⁴ Z vidika sprememb kulturne krajine od 16. stoletja je Kras predstavljen v knjigi Aleksandra Panjeka *Človek, zemlja, kamen in burja* (2006). Monografsko je obnovo in predlog opreme domačije na divaškem Krasu predstavila Darja Kranjc (2005). Za stanovanjsko kulturo pa je še posebej zanimiva predstavitev ognjišč in življenja ob ognjiščih na tržaškem Krasu Vesne Guštin Grilanc (2002). Stavb in naselij se dotikajo tudi nekatere regionalne oziroma krajevne monografije (o zgradbah na goriškem Krasu je pisal npr. Milko Rener (1985), na tržaškem pa Peter Furlan (1993)) ter mnogoštevilni prispevki v reviji *Kras*. Če je stavbarstvo Zgornje Vipavske doline sorodno kraškemu, pa je v spodnjem delu bližje furlanskemu in posredno briškemu stavbarstvu. O furlanski ljudski arhitekturi so pisali med drugim Italo Zannier (1959), Marino Medeot (1978) in Diogene Penzi (1987), o briški stano-

²⁷ Terenske izkušnje Ljuba Laha in sodelavcev z Goč (1990, 1993) so vključene v praktični del monografije *Prenova stavbne dediščine na podeželju* (1994), gl. op. št. 26, predvsem v aplikativnem modelu prenove. Živa Deu pa je npr. sodelovala na arhitekturni delavnici v Vitovljah, Oseku in Šmihelu (2007).

²⁸ Prim. zgoraj, op. št. 16.

²⁹ Npr. *Razvoj in revitalizacija slovenske vasi* (1978) ter *Tipologija ruralnih naselij v Sloveniji* (1986).

³⁰ Npr. *Slovenska ljudska hiša* (1986) in *Slovenska ljudska hiša: Tipika v slovenskem prostoru* (1989).

³¹ Našteti s sodelavci so bili povečini tudi pobudniki letnih konferenc o venakularni arhitekturi med Alpami in Jadranom v Gozdu Martuljku od leta 1990.

³² Kot referenčna literatura služi tudi knjiga *Kontinuiteta v stanovanjski arhitekturi v Istri* Maria Perosse (1998). Blizu etnološkemu zanimanju za stanovanjsko kulturo so Grabrijanove misli v zvezi z referati s posveta arhitektov, objavljene v *Slovenskem etnografu* (1952).

³³ Npr. zgoraj omenjeni posvetovanji *Zaton kraške arhitekture* (1984) in *Dediščina stavbarstva Primorska in Kras* (1999).

³⁴ O materialni kulturi je pisal Naško Križnar (1984); temeljito pa je analiziral razvoj naselitvenih in stanovanjskih tipov tržaškega Krasa prispevek Lorenza Galluzza (1984). Eno izmed primarnih gibal tovrstnega zanimanja na tržaškem Krasu je bilo gotovo delovanje zadruge Naš Kras, ki je med drugim obnovila in uredila muzej v Repnu (prim. Serec idr. (2003)), rezultiralo pa je gotovo tudi v dveh italijansko-slovenskih izdajah arhitekturnega priročnika za gradnjo na Krasu (prim. Antoni (2004, 2006)).

vanjski kulturi pa je poleg sodelavcev Orlove terenske ekipe Etnografskega muzeja v 50. letih in Ileana Ferlat (1960) pisala še Tatjana Sirk (1987). V predstavitvi briške kuhinje je skupaj z Magdo Reja opozorila na ognjiščne oziroma štedilniške kuhinje (povečini v spahnjenicah) briških domačij do petdesetih let 20. stoletja (Reja in Sirk 1997). Zanimiva in pomenljiva je tudi primerjalna študija Irene Keršič o razlikah med kolonsko in gospodarjevo stanovanjsko kulturo (Keršič 1992). Na sosesčino Vipavske doline se nanaša tudi prispevek Naška Križnarja o stanovanjski kulturi na Gori (1975). Posredno so zanimive tudi študije istrske stanovanjske kulture, o kateri so med drugimi pisale Gizela Šuklje (1952), Tihomira Stepinac-Fabijanič (1987), Mojca Ravnik (1988, 1996) in Zvona Ciglič (1993), pa tudi tolminske (npr. Rutar 1969 in Miklavčič-Brezigar 1996), bovške (npr. Sturm 1965), benečijske (npr. Petricig 2000), rezijanske (npr. Chinellato 1996) in idrijske stanovanjske kulture (npr. Baš 1957, Šarf 1974–75, Gnezda 2000).

VIRI IN LITERATURA

- ANTONI, Danilo idr. 2004 (2006): *Cultura dell'abitare sul Carso: unità abitative: manuale = Bivalna kultura na Krasu: bivalne enote: priručnik*. Trst: Slovensko deželno gospodarsko združenje, Sekcija samostojnih poklicov: Trgovinska zbornica v Trstu.
- BAŠ, Franjo 1957: Rudarska hiša v Idriji. *Slovenski etnograf* 10, 29–48.
- BAŠ, Franjo 1968: Uvod v zgodovino stanovanjske hiše na Slovenskem. V: Vrbnjak, Viktor (ur.): *Svet med Muro in Dravo*, Maribor: Obzorja, 265–286.
- BAŠ, Franjo 1970: Gospodarska poslopja. V: Blažnik, Pavle idr. (ur.): *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev: Zgodovina agrarnih panog*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 595–610.
- BAŠ, Franjo 1984: *Stavbe in gospodstvo na slovenskem podeželju: Izbrani etnološki spisi*. Ljubljana: Slovenska matica.
- BLAZNIK, Pavle (ur.) 1970: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev: Zgodovina agrarnih panog*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- BOGATAJ, Janez 1987: *Prenova vasi Goče*. Tipkopis.
- BUDAL, Lučana (ur.) 1993: *Iz kmečkih korenin sem pognal: Pričevanja o preteklosti Štandreža*. Štandrež: Prosvetno društvo Štandrež, Zveza slovenske katoliške prosvete.
- CEVC, Tone 1980: Stavbe. V: Baš, Angelos: *Slovensko ljudsko izročilo*, Ljubljana: Cankarjeva založba, Inštitut za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, 93–109.
- CEVC, Tone 1989: H genezi kmečke hiše na Slovenskem. *Traditiones* 22, 53–76.
- CHINELLATO, Francesco 1996: *Val Resia: Tipologia e tecnologia dell'habitat vernacolare in Friuli*. Udine: Università degli Studi di Udine.
- CIGLIČ, Zvona 1993: *Kamniti svet*. Koper: Pokrajinski muzej Koper.
- CIGLIČ, Zvona 1999: Kamniti svet – uničena, ogrožena in rešena etnološka dediščina. V: Fister, Peter (ur.): *Dediščina stavbarstva Primorska in Kras: Zbornik referatov*, Ljubljana: Gradbeni inštitut ZRMK, Gradbeni center Slovenije, 77–88.
- DELAČ-KOŽELJ, Zvezda 1999: Problematika stanja in varstva ljudskega stavbarstva. V: Fister, Peter (ur.): *Dediščina stavbarstva Primorska in Kras: Zbornik referatov*, Ljubljana: Gradbeni inštitut ZRMK, Gradbeni center Slovenije.
- DEU, Živa 2001: *Stavbarstvo slovenskega podeželja: Značilno oblikovanje stanovanjskih hiš*. Ljubljana: Kmečki glas.
- DEU, Živa 2004: *Obnova stanovanjskih stavb na slovenskem podeželju*. Ljubljana: Kmečki glas.
- DEU, Živa 2006: *Podeželske hiše na Slovenskem*. Ljubljana: Kmečki glas.
- DEU, Živa 2007: *Arhitekturna delavnica Vitovlje – Osek – Šmihel*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo.
- FABČIČ, Tea 2005: *Hišna imena v vaseh Otošče, Lozice in Podgrič*. Lozice: Društvo Zdravljica Lozice.
- FERLAT, Ileana 1960: L'insediamento umano e la casa rurale nel Colio. *Studi Goriziani* 27, 53–88.
- FISTER, Peter 1979: *Obnova in varstvo arhitekturne dediščine*. Ljubljana: Partizanska knjiga, Oddelek za arhitekturo Univerze.
- FISTER, Peter 1980: Nekatera izhodišča za odnose med etnologijo in arhitekturo, gledano s stališča arhitekta (sinopsis). *Glasnik SED* 20/1, 2–3.
- FISTER, Peter 1986: *Umetnost stavbarstva na Slovenskem*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- FISTER, Peter 1987: *Prenova vasi in kontinuiteta arhitekture na Primorskem. Goriški letnik* 12–14, 41–47.

- FISTER, Peter idr. 1993a: *Glosar arhitekturne tipologije*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije, Zavod Republike Slovenije za prostorsko planiranje.
- FISTER, Peter idr. 1993b: *Arhitekturne krajine in regije Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije, Zavod Republike Slovenije za prostorsko planiranje.
- FISTER, Peter (ur.) 1999: *Dediščina stavbarstva Primorska in Kras: Zbornik referatov*, Ljubljana: Gradbeni inštitut ZRMK, Gradbeni center Slovenije.
- FURLAN, Peter 1993: Kraška hiša. V: Kovačič, Kristina (ur.): *Ondile čez Stari vrh: Bani: zgodovina kraškega naselja skozi stare katastrske mape, listine in pričevanja*, Bani: SKD Grad, 67–74.
- GALLUZZO, Lorenzo 1984: Analiza in razvoj nase-litvenih in stanovanjskih tipov tržaškega Krasa. V: HAREJ, Zorko (ur.) idr.: *Kamnita hiša: tipi in oblike*, Trento: Luigi Reverdito, 23–104.
- GNEZDA, Mirjam 2000: *Idrijska rudarska hiša: Od nastanka do muzeja »in situ«: diplomatska naloga*. Idrija: Filozofska fakulteta.
- GRABRIJAN, Dušan 1952: Misli o naši dediščini v zvezi z referati s posveta arhitektov v Dubrovniku. *Slovenski etnograf* 5, 101–105.
- GRABRIJAN, Dušan 1952: *Kako je nastajala naša sodobna hiša*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- GRAFENAUER, Bogo 1972: Kolonizacija in teritorialna zgodovina Slovenskega Primorja. VIII. seminar slovenskega jezika, literature in kultur, 3–15. julij 1972. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 255–271.
- GRANDA, Stane 1984: Kmetijske Razmere v Vipavski dolini v prvi polovici 19. stoletja. *Goriški letnik* 11, 55–72.
- GUŠTIN GRILANC, Vesna 2002: *Ogenj na kamnu: Življenje ob ognjišču na Krasu in tržaškem podeželju*. Trst: ZZZ: Zveza slovenskih kulturnih društev.
- HAZLER, Vito 1999: *Podreti ali obnoviti?: Zgodovinski razvoj, analiza in model etnološkega konservatorstva na Slovenskem*. Ljubljana: Rokus.
- HUDELJA, Mihaela, Vito HAZLER in Ingrid SLAVEC GRADIŠNIK (ur.) 2001: *Podobe pokrajin: 1956–1970: Etnološka fototeka Vilka Novaka*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo.
- ILEŠIČ, Svetozar 1948–49: Kmečka naselja na Primorskem. *Geografski vestnik* 20–21, 217–251.
- ILEŠIČ, Svetozar 1950: *Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem*. Ljubljana: SAZU.
- JUVANEC, Borut 1986: *Slovenska ljudska hiša*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, VTO Arhitektura.
- JUVANEC, Borut 1989: *Slovenska ljudska hiša: Tipika v slovenskem prostoru*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, FAGG, Arhitektura.
- KALČIČ, Igor 1992: *Narodna identiteta v slovenski povojni stanovanjski arhitekturi: Doktorska disertacija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- KERŠIČ, Irena 1980–82: Naselja, stavbarstvo in notranja oprema. *Slovenski etnograf* 32, 40–68.
- KERŠIČ, Irena 1988–90: Oris stanovanjske kulture slovenskega kmečkega prebivalstva v 19. stoletju. *Slovenski etnograf* 33–34, 329–388.
- KERŠIČ, Irena 1992: Kolon in gospodar – dva načina življenja in dve stanovanjski kulturi: primera na mikro ravni. *Etnolog* 2/1, 95–136.
- KERŠIČ, Irena 1998: Spremembe v stanovanjski strukturi kraških in primorskih hiš s poudarkom na ognjišču. V: Fister, Peter (ur.): *Dediščina stavbarstva Primorska in Kras: Zbornik referatov*, Ljubljana: Gradbeni inštitut ZRMK, Gradbeni center Slovenije, 89–99.
- KLEMENČIČ, Bojan 2006: Naselbinska in stavbna dediščina Goč. *Primorska srečanja* 30/295–296, 16–28.
- KOLOINI, Borut 1992: *Križ je bu enkrat mejstu: Življenje nekega kraja*. [s.l.]: samozaložba.
- KRANJEC, Darja 2005: *Moč prepoznavnosti: Predlog notranje opreme obnovljene zavarovane domačije*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo.
- KREČIČ, Peter 1987: Nekatero razvojne posebnosti v arhitekturi 19. stol. na Primorskem. *Goriški letnik* 12–14, 23–34.
- KRIŽNAR, Naško 1975: Stanovanjska kultura na Gori v luči spreminjanja hišnih oblik. *Goriški letnik* 2, 43–61.
- KRIŽNAR, Naško 1984: Odlomki iz materialne kulture na Krasu. V: HAREJ, Zorko (ur.) idr.: *Kamnita hiša: tipi in oblike*, Trento: Luigi Reverdito, 13–21.
- LAH, Avguštin 1985: *Od Vipavskih gričev do Goriških brd*. Ljubljana: Mladinska knjiga, Koper: Lipa.
- LAH, Ljubo, Darko LIKAR in Mateja KAVČIČ 1990: *Goče 60: Strokovne podlage za investicijsko odločitev*. Ljubljana: Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, VTOZD Arhitektura.
- LAH, Ljubo, Darko LIKAR in Valter PIKEL 1993: *Arhitekturna razvojna študija za južni del naselja Goče*. Ljubljana: Šola za arhitekturo, PRE Inštitut za arhitekturo in prostor.
- LAH, Ljubo 1994: *Prenova stavbne dediščine na podeželju*. Novo mesto: Dolenjska založba.
- LEDINEK, Špela 2001: Raziskave stavbarstva in bi-

- valne kulture na Inštitutu za slovensko narodopisje. *Traditiones* 30/1, 75–84.
- LEDINEK LOZEJ, Špela 2006: Raziskave stavbarstva in bivalne kulture Vipavske doline: Pregled pglavitnih virov in literature pred drugo svetovno vojno. *Traditiones* 35/1, 219–245.
- LEDINEK LOZEJ, Špela 2007: Ob petdesetletnici Orlove terenske ekipe Etnografskega muzeja na vipavskem: Pregled gradiva o stavbarstvu in bivalni kulturi. *Izvestje Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici* 4, 31–35.
- LIPOVŽ, Artur 2004: *Selo na Vipavskem: kraj na prepihu zgodovine in kultur*. Selo: Krajevna skupnost.
- LOKAR, Anica 2002: *Od Anice do Ane Antonovne*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- LOŽAR, Rajko 1943: Prazgodovinske osnove slovenskega narodopisja. *Etnolog* 15, 70–88.
- LOŽAR, Rajko 1944: *Narodopisje Slovencev*. Ljubljana: Klas.
- MAKAROVIČ, Gorazd 1971: *Kič = Kitsch: Vodnik po razstavi*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- MAKAROVIČ, Gorazd 1981: *Slovenska ljudska umetnost: Zgodovina likovne umetnosti na kmetijah*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- MAKAROVIČ, Gorazd 1986: Kuhinjska oprema, kuhinje, kuharice in prehrana v XVII stoletju na Slovenskem. *Glasnik Etnografskega muzeja u Beogradu* 50, 43–72.
- MARINKO, Jože 1978: *Razvoj in revitalizacija slovenske vasi: Metodologija vrednotenja in sprejemanja izhodišč za revitalizacijske posege v ruralnih naseljih*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani.
- MARINKO, Jože 1986: *Tipologija ruralnih naselij v Sloveniji*. Ljubljana: FAGG.
- MARUŠIČ, Branko (ur.) 2002: *Goriški spomini*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, Ljubljana: Zgodovinski inštitut Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU.
- MATICĀTOV, Milko 1948: O etnografiji zapadnih slovencev. *Slovenski etnograf* 1, 9–56.
- MEDVEŠČEK, Pavel 1981: Poslikane planete na kmečki arhitekturi na področju Tolminske, Goriške in Beneške Slovenije. *Goriški letnik* 9, 13–19.
- MELIK, Anton 1933: Kmetska naselja na Slovenskem. *Geografski vestnik* 9, 129–165.
- MELIK, Anton 1936: *Slovenija: Geografski opis 1: Splošni del 2*. Ljubljana: Slovenska Matica.
- MELIK, Anton 1960: *Slovensko Primorje*. Ljubljana: Slovenska matica.
- MIKLAVČIČ-BREZIGAR, Inga 1988: Goče - način življenja v vasi: Etnološki pregled za potrebe prenove. *Primorska srečanja* 12/79, 23–26.
- MIKLAVČIČ-BREZIGAR, Inga 1996: *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja: 20. stoletje*. Občina Tolmin. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- MIKLAVČIČ-BREZIGAR, Inga 1997: *Spomini naše mladosti: Etnološki pregled povojnih dogodkov na Goriškem*. Nova Gorica: Goriški muzej.
- MIKLAVČIČ-BREZIGAR, Inga 2000: *Ljudske skrinje na Goriškem*. Nova Gorica: Goriški muzej.
- MOŠKON, Dušan 1992: *Kako graditi lepo hišo na Slovenskem*. Maribor: Založba Obzorja.
- MURKO, Matija 1905: Zur Geschichte des Volkstümlichen Hauses bei den Südslaven. *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 35, 308–330.
- MURKO, Matija 1906: Zur Geschichte des Volkstümlichen Hauses bei den Südslaven. *Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien* 36, 12–40, 92–129.
- MUŠIČ, Marjan 1947: *Obnova slovenske vasi*. Celje: Družba sv. Mohorja.
- MUŠIČ, Marjan 1952: Vplivna območja med stilon arhitekturo in slovenskim ljudskim stavbarstvom v srednjem veku. *Slovenski etnograf* 5, 54–69.
- NICE, Bruno 1940: *La casa rurale nella Venezia Giulia*. Bologna: Nicola Zanichelli Editore (Ricerche sulle dimore rurali in Italia 2).
- NOVAK, Vilko 1952: Ljudsko stavbarstvo v naši etnografiji. *Slovenski etnograf* 5, 14–17.
- NOVAK, Vilko 1960: *Slovenska ljudska kultura*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- OSMUK, Nada 1985: Rimskodobna arhitektura na Ledinah v Novi Gorici. *Goriški letnik* 12–14, 79–104.
- PAGNINI, Maria Paola 1966: *La casa rurale nel carso triestino*. Trieste: Museo civico di storia naturale.
- PANJEK, Aleksander 2006: *Človek, zemlja, kamen in burja: zgodovina kulturne krajine Krasa (oris od 16. do 20. stoletja)*. Koper: Univerza na primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- PLESNIČAR, Pavel 1998: *Ajdovščina – pogled v njeno preteklost*. Nova Gorica: Pokrajinski arhiv.
- PEROSSA, Mario 1998: *Kontinuiteta v stanovanjski arhitekturi v Istri*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno primorsko, Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije Koper.
- PERŠIČ, Magda 1991: Nekaj predlogov za vključitev

- klasične EPD v bivalno kulturo na primeru Goč in Nove Gorice. *Argo* 31/32, 20–21.
- PETRICIG, Paolo 2000: *Valli del Natisone – Nediške doline: Ambiente, Cultura materiale, Arte, Tradizioni popolari, Lingua, Storia*. San Pietro al Natisone: Cooperativa Lipa editrice.
- PREMRL, Božidar 1995: Vipavski portali. *Vipavski glas* 10/34, 8–11, 10/35, 4–7.
- RAVBAR, Marjan 2004a: Razpotja naselbinskega omrežja v Sloveniji: težnje, razvojne dileme in možni scenariji. *IB revija* 38/4, 41–51.
- RAVBAR, Marjan 2004b: Prihodnost omrežja mest v Sloveniji: stanje, težnje, razvojni scenariji in odprta vprašanja naselbinskega razvoja. V: Prosen, Anton (ur.): *Prostorske znanosti za 21. stoletje: Jubilejni zbornik ob 30-letnici Interdisciplinarnega podiplomskega študija urbanističnega in prostorskega planiranja in 60-letnici prof. dr. Andreja Pogačnika*. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Interdisciplinarni podiplomski študij prostorskega in urbanističnega planiranja, 93–100.
- RAVBAR, Marjan 2005: Pogledi na usmerjanje trajnostnega naselbinskega razvoja – težnje, razumevanje in urbani menedžment kot instrument usmerjanja poselitve. *IB revija* 39/4, 4–15.
- RAVNIK, Mojca 1988: Vprašanja o istrskem stavbarstvu. *Traditiones* 17, 121–134.
- RAVNIK, Mojca 1996: *Bratje, sestre, strniči, zermani: družina in sorodstvo v vaseh v slovenski Istri*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Koper: Lipa.
- REJA, Magda in Tatjana SIRK 1997: *Briška kuhinja: Kuhinja in kulinarčna kultura v Goriških Brdih*. Ljubljana: Viharnik.
- RENČELJ, Stanislav in Ljubo LAH 2004 (2008): *Kraška hiša in arhitektura Krasa: Med očarljivostjo in vsakdanom*. Koper: Libris.
- RENER, Milko 1985: La casa rurale nel carso Goriziano. V: Medeot; Luigi: *Il carso Isontino tra Gorizia e Monfalcone*, Trieste: Lint, 135–248.
- RODMAN, Magda (ur.) idr.: *Življenje ob tri in kršinu: Življenjska pričevanja krajanov iz Vipave in okolice*. Vipava: Občina.
- ROSA, Jurij (ur.): *Št. Vid – Podnanos: Zbornik pripispevkov o kraju in njegovi zgodovini*. Nova Gorica: Pokrajinski arhiv.
- RUTAR, Marija 1969: Gorska kmečka domačija iz 18. stoletja na Tolminskem: Etnografski zapis. *Srečanja* 4/20, 76–77.
- SEDEJ, Ivan 1964: Problemi raziskovanja slovenske ljudske arhitekture, *Slovenski etnograf* 16, 331–336.
- SEDEJ, Ivan 1969: *Kraška hiša*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej.
- SEDEJ, Ivan 1985: *Ljudska umetnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- SEDEJ, Ivan 1989: *Sto najlepših kmečkih hiš na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba.
- SEMERANI, Luciano, Diana DE ROSA in Luciano CELLI 1970: *Carso Triestino: Santa Croce*. Trieste: Libreria Internazionale Italo Svevo.
- SEREC, Anja idr. 2003: *Muzej Kraška hiša v Repnu*. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, Narodna in študijska knjižnica, Odsek za etnologijo: Inštitut za etnologijo.
- SIRK, Tatjana 1987: Briška kuhinja. *Traditiones* 16, 289–329.
- SLAMIČ, Ivana (ur.) 2001: *Ortaona – Vrtovin: 1001–2001*. Vrtovin: Krajevna skupnost.
- SLAPERNIK; Tanja 1994: *Geografske značilnosti Spodnje Vipavske doline in Goriškega polja s poučarkom na prsti in rastju: Diplomaska naloga*. Nova Gorica: Filozofska fakulteta.
- SMOLE, Emil 1966: Vipavski Križ. *Goriška srečanja* 1, 37–45.
- STANIČ, Ivan (ur.) 1993: *Nacionalna strategija prostorskega razvoja Slovenije: 12. Sedlarjevo srečanje*. Postojna: Zveza društev urbanistov Slovenije, Ministrstvo za varstvo okolja in urejanje prostora, Skupščina občine Postojna.
- STEPINAC-FABIJANIČ, Tihomira 1987: Kažuni, kašete, hiške, kočje. *Zgodovinske vzporednice slovenske in hrvaške etnologije* 3 (Knjižnica Glasnika SED 15), 89–101.
- STRES, Peter 1987: Oris kolonata v slovenskem delu dežele Goriško-gradiščanske do konca prve svetovne vojne. *Goriški letnik* 12–14, 175–203.
- STUCCHI, Sandro 1948: La villa rustica romana di Lucinico di Gorizia. *Studi Goriziani* 11, 113–158.
- STURM, Anna 1965: L'insediamento umano e la casa rurale nell'Alta Val d'Isonzo. *Studi Goriziani* 37, 77–115.
- SVOLJŠAK, Drago in Timotej KNIFIC 1976: *Vipavska dolina: Zgodnjesrednjeveška najdišča*. Ljubljana, Nova gorica: Narodni muzej, Goriški muzej.
- ŠANTEL, Avgusta ml. 2006: *Življenje v lepi sobi*. Ljubljana: Nova revija.
- ŠARF, Fanči 1964: Vrste ognjišč na slovenskem in njih današnje stanje. *Slovenski etnograf* 16–17, 359–378.
- ŠARF, Fanči 1974–75: Stanovanjska kultura idrijskih rudarjev ob prelomu stoletja. *slovenski etnograf* 27–28, 7–34.

- ŠČUKOVT, Andrejka 1991: Domačijski kompleksi Pekel. *Primorska srečanja* 16/127, 885–888.
- ŠČUKOVT, Andrejka 1994: Poselitev in tipologija ljudskega stavbarstva v mestu Vipava. V: Kolojni, Borut in Andrej Malnič (ur.): *Vipavski izbor*, Vipava: Agroid Vipava, 229–234.
- ŠČUKOVT, Andrejka 1995: Goče – primer prenove vasi. *Primorska srečanja* 19/167, 238–239.
- ŠČUKOVT, Andrejka 1996: Figuralne slikarije na fasadah kmečkih hiš in znamenjih v vipavski dolini. *Primorska srečanja* 20/183–84, 587–588.
- ŠČUKOVT, Andrejka 1997: Kozolci v Malem polju in v Sanaboru. *Primorska srečanja* 21/192, 295–300.
- ŠČUKOVT, Andrejka 1998a: Vinogradniška zavetišča in gruntne bajte v Vipavski dolini. *Etnolog* 8, 117–129.
- ŠČUKOVT, Andrejka 1998b: Vinogradniška zavetišča v Vipavski dolini. *Primorska srečanja* 22/201, 6–7.
- ŠČUKOVT, Andrejka 1998c: Domačija Favetti v Skriljah pri Ajdovščini. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 38/3–4, 87–89.
- ŠČUKOVT, Andrejka 2001: Domačija Pekel v spodnji Vipavski dolini, celovit kulturni spomenik. *Glasnik SED* 41/3–4, 23–27.
- ŠČUKOVT, Andrejka 2005: Obnovljeno znamenje na Popotniku pod Erzelijem. *Vipavski glas* 20/72, 7–8.
- ŠČUKOVT, Andrejka 2007: Kuhinja v Vipavski dolini v luči razvoja ognjišča in spreminjanja hišnih tipov. *Kronika* 55/2, 423–431.
- ŠTUPAR-ŠUMI, Nataša 1985: Vipavska dolina. *Varstvo spomenikov* 29, 209–228.
- ŠTUPAR-ŠUMI, Nataša (ur.) idr. 1985–87: *Posvet Zaton kraške arhitekture*. *Goriški letnik* 12–14.
- ŠTUPAR-ŠUMI, Nataša 1996: *Stavbna dediščina na Krasu: Doktorska disertacija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
- ŠUKLJE, Gizela 1952: Vpliv podnebnih razmer na oblikovanje hiš in naselij v slovenski Istri. *Slovenski etnograf* 5, 44–53.
- URBANC, Nataša 2003: *50. leta*. Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije.
- URŠIČ, Ivanka (ur.) 1996: *Št. Vid – Podnanos: Zbornik prispevkov o kraju in njegovi zgodovini*. Nova Gorica: Pokrajinski arhiv.
- VIDMAR, Jernej 2000: »Svoja hišca, svoja voljica«: Življenje goriškega meščana Henrika Tume in njegove družine med leti 1894 in 1924: *Diplomska naloga*. Univerza v Ljubljani: Filozofska Fakulteta: Oddelek za zgodovino.
- VIDRIH-PERKO, Verena in Beatrice ŽBONA-TRKMAN 2004: Aspetti ambientali e risorse naturali nell'indagine archeologica: Il caso della valle del vipacco e i suoi rapporti con l'economia aquileiese. V: Buora, Maurizio in Sara Santorno (ur.): *Atti del secondo e del terzo incontro scientifico*, Trieste: Editreg, 32–41.
- VIDRIH-PERKO, Verena in Beatrice ŽBONA-TRKMAN 2003-04: Trgovina in gospodarstvo v Vipavski dolini in Goriških Brdih v rimski dobi: Interpretacija na podlagi najdišč Loke, Neblo, Bilje in Ajdovščina. *Goriški letnik* 30–31, 17–72.
- VILFAN, Sergij 1970: Kmečka hiša. V: Blaznik, Pavle (ur.): *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev: Zgodovina agrarnih panog*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 559–610.
- VUK, Marko 1979: Arhitektura kraške renesanse: Oris problematike. *Goriški letnik* 6, 289–312.
- VURNIK, Stanko 1930: Kmečka hiša slovencev na južnovzhodnem pobočju Alp: Doneski k studiju o ljudski arhitekturi. *Etnolog* 4, 30–70.
- WALTRISCH, Marko 2001: Slovenski gradbeniki v Gorici in zadruga Svoj dom na Livadi. *Goriški letnik* 28, 347–362.
- ZORZUT, Ludvik: Na Vipavskem je šaldu lepu. *Koledar Mohorjeve družbe Celje* 1, 43–62.
- ZANNIER, Italo 1959: Appunto per uno studio sulla casa rurale friulana. *Ce fastu?* 33-35, 1–60.
- ŽBONA-TRKMAN, Beatrice 1984: Arheološko najdišče Pavlini v Lokah. *Goriški letnik* 11, 73–84.

Knjižnica

KNJIŽNICA RAZISKOVALNE POSTAJE ZRC SAZU NOVA GORICA

PETRA KOLENC*

Začetki zbiranja gradiva za znanstveno knjižnico, ki je danes nepogrešljiv pripomoček strokovnemu in znanstvenoraziskovalnemu delu na Raziskovalni postaji v Novi Gorici, segajo v leto 1987, ko je bila v Novi Gorici odprta Enota Zgodovinskega inštituta Milka Kosa ZRC SAZU. Leta 1992 sta ji bila pridružena še arhiv in knjižnica goriškega izobraženca, politika in odvetnika dr. Henrika Tume. Njegova zapuščina še danes velja za enega bogatejših virov za preučevanje goriški Slovencev od konca 19. vse do tridesetih let 20. stoletja. Tumova knjižnica je prišla na Goriško ob podpori Tumovih potomcev, ki so menili, da zapuščina sodi tja, kjer je dr. Henrik Tuma bival in deloval večji del svojega življenja. S to pridobitvijo se je močno povečalo knjižno gradivo ter viri za preučevanje goriških Slovencev v omenjenem času. Henrik Tuma je imel v svoji knjižnici čez 4000 bibliografskih enot gradiva z različnih področij človekovega vedenja. Bogata vsebina knjižnice nedvomno predstavlja vpogled v bralno kulturo tedanjega goriškega ter širše slovenskega prostora in njegovo vpetost v evropske kulturne in miselne tokove oz. tokove trgovanja s knjigo. Katalog knjižnice je dostopen na internetnih straneh Zgodovinskega inštituta Milka Kosa pri ZRC SAZU (Kolenc 2008).

Do leta 2004 je v omenjeni enoti deloval znanstveni svetnik, zgodovinar **dr. Branko Marušič**, ki se je posvečal predvsem raziskovanju politične zgodovine Slovencev na Goriškem ter domoznanskemu raziskovanju

slovensko-italijansko-furlanskih odnosov. Nabor knjig, ki se je v teh letih dopolnjeval s številnimi zamenjavami, nakupi predvsem pa darovi, je bil usmerjen v zbiranje domoznanske literature, ki je nastajala na obeh straneh meje in je bila povezana predvsem z zgodovino sobivanja Slovencev, Italijanov in Furlanov na prostoru zgodovinske dežele Goriško-Gradiščanske. Knjižnih naslovov v tem fondu je do danes že več kot 6000. Številka se iz dneva v dan dopolnjuje.

Leta 2004 se je raziskovalna enota Zgodovinskega inštituta razširila v današnjo Raziskovalno postajo ZRC SAZU, v okviru katere danes delujejo izpostave treh inštitutov in ene sekcije. Poleg že omenjenega Zgodovinskega inštituta Milka Kosa, pod okriljem katerega **Neva Makuc** raziskuje odnos srednjeveške in novoveške historiografije s področja Furlanije do slovenske zgodovine, Raziskovalna postaja v Novi Gorici združuje še sodelavke z Inštituta za slovensko narodopisje, v okviru katerega **mag. Vesna Mia Ipavec** raziskuje zgodovino in kulturo etnologije na Goriškem in svilogojstvo, **Špela Ledinek Lozej** pa bivalno kulturo s poudarkom na razvoju kuhinje v Vipavski dolini. Pri Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša deluje **dr. Danila Zuljan Kumar**, ki svoj raziskovalni čas posveča slovenski dialektologiji, ta predmet tudi predava na Fakulteti za humanistiko Univerze v Novi Gorici. V Sekciji za interdisciplinarno raziskovanje v humanistiki deluje **Jasna Fakin Bajec**, ki svoje doktorsko delo namenja raziskovanju dediščine komenskega Krasa. Do konca leta 2007 je na Raziskovalni postaji delovala tudi **Katja Jerman**, ki je svoje etnološko in zgodovinsko

* univ. dipl. bibliotekarka, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, petra.kolenc@zrc-sazu.si

raziskovalno delo zaključila z doktorsko disertacijo z naslovom *Dve Gorici – eno mesto? Konstrukcija urbanega* (zagovor 17. 10. 2008).

Z izborom strokovne in znanstvene literature knjižnica podpira delovanje raziskovalk in dopolnjuje svoj knjižni fond s knjigami vsebin, ki so potrebne raziskavam na Postaji.

Knjižnico Raziskovalne postaje bogati fond knjig Zgodovinskega in Narodopisnega inštituta ter Inštituta za slovenski jezik, ki je vpisan v bazo COBISS pod zalogo knjig knjižnice SAZU, nahajališči Hn (Historia Nova Gorica) ter Nn (Narodopisje Nova Gorica). Skupno hrani knjižnica več kot 12.000 knjižnih enot ter številne naslove primorskega periodičnega tiska, ki so pomembno raziskovalno orodje tako našim raziskovalcem kot tudi širši strokovni in raziskovalni javnosti. Spomnimo naj, da je ZRC SAZU tudi soustanovitelj Politehnike, sedanje Univerze v Novi Gorici. Od leta 2001 naši sodelavci sooblikujejo dodiplomske in podiplomske programe izobraževanja na njeni Fakulteti za humanistiko.

Knjižnica Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici je javna, dostopna vsakomur, Tumova knjižnica in zapuščina pa imata značaj arhivskega gradiva ter sta kot kulturno-zgodovinski spomenik dostopna zgolj raziskovalno (čitalniško) na vpogled.

Knjižnica pridobiva gradivo z nakupom (tudi iz antikvariatov), zamenjavo, najštevilnejši pa so darovi, ki jih prejema od različnih raziskovalnih inštitucij, posameznikov in s spremljanjem domoznanskih novosti, ki v vse večji meri izhajajo v samozaložbi številnih amaterskih piscev, društev in drugih nevladnih organizacij, ki pomembno dopolnjujejo uradne znanstvene in strokovne obravnave goriškega prostora. Seveda pa kritični znanstveni pogled na določeno raziskovalno vprašanje na poznavalski, ljubiteljski in publicistični ravni, kjer je način obravnave vendarle odvisen predvsem od osebnih odločitev piscev, velikokrat ni prisoten. Zato je znanstvena raven pisanja, pri kateri obdržijo veljavo samo tiste teze in načini, ki vzdržijo racionalno znanstveno kritiko, še vedno najbolj pomembna.

Prav zaradi nepregledne množice domoznanskih objav (poleg knjig, številne brošure, krajše knjižice oz. t. i. drobni tisk) želimo na Raziskovalni postaji v Novi Gorici nadaljevati tradicijo pisanja bibliografij (osebnih oz. tematskih) in drugih katalogov, ki bi v svoji inventarizaciji zajeli publikacije o krajih na Goriškem oz. širše severnem Primorskem. Tako bi raziskovalcem primorskih krajev ponudili bibliografsko orodje in s tem lažji preboj skozi kopico manj preglednega vendar objavljenega in tudi manj poznanega gradiva. Na tem mestu je omemba vredna objava oziroma izbor gradiva za bibliografijo *Domoznanske publikacije o Primorski* (2005), ki sta jo v okviru Raziskovalne postaje v Novi Gorici objavila zgodovinarja Neva Makuc in Jakob Marušič. V letu 2008 je izšel tudi *Katalog* (že omenjene) knjižnice dr. Henrika Tume, ki prinaša popis vseh ohranjenih publikacij, ki jih je dr. Henrik Tuma zbiral med leti 1894 in 1935 v svoji zasebni biblioteki (Kolenc 2008).

Potrebno je opozoriti tudi na zbiranje literature o Slovencih in slovenskem delovanju, ki nastaja v italijanskem kulturnem okolju, predvsem v pokrajini Furlanija Julijska krajina, kjer delujejo pomembne institucije (knjižnice, muzeji, inštituti), s katerimi osebje Raziskovalne postaje sodeluje ter tako skrbi za stik zamejskega, italijanskega, furlanskega ter slovenskega prostora. S številnimi publikacijami, ki jih ima Postaja v svoji knjižni zalogi, ter s spremljanjem in sodelovanjem na prireditvah se krepi sodelovanje, ki prispeva k spoznavanju preteklosti italijansko-furlanskih in slovenskih odnosov. Spremljanje ter bibliografsko beleženje knjižne produkcije o goriških oz. severnoprimorskih krajih pa ostaja pomembna naloga novogoriške Raziskovalne postaje tudi v prihodnje.

Knjižnica Raziskovalne postaje je, kot že omenjeno, javno dostopna vsem. Zaradi strokovne in znanstvene usmerjenosti svojega knjižničnega fonda pa ima nekoliko bolj specifične uporabnike. Lastna baza podatkov obstaja v obliki inventarnih knjig, klasičnega listkovnega – abecedno-imenskega kataloga, ki je podprt z računalniškim katalogom. Kre-

iranje bibliografskih zapisov za nas opravlja biblioteka SAZU. V centralni biblioteki SAZU prav tako skrbijo za bibliografije sodelavk in sodelavca naše Raziskovalne postaje, ki s svojimi raziskavami pomembno prispevajo k poznavanju preteklega življenja prebivalstva nekdanje dežele Goriško-Gradiške tako v zgodovinskem, etnološkem, jezikovnem oz. bibliotekarskem smislu.

LITERATURA

- FABJANČIČ, Marija. 2008. *Biblioteka. Kratko poročilo o delu v letu 2007*. Ljubljana : Biblioteka SAZU.
- KOLENC, Petra. 2008. *Dr. Henrik Tuma (1858-1935) in njegova knjižnica*. Ljubljana : Založba ZRC SAZU.
- KOLENC, Petra. 2008. *Katalog knjižnice dr. Henrika Tume* [Elektronski vir]. Ljubljana : Založba ZRC SAZU. Dostopno na: URL: <http://zimk.zrc-sazu.si/eknjiga/Tuma-katalog.pdf>
- MAKAROVIČ, Gorazd. 2008. *Ko še nismo bili Slovenci in Slovenke*. Ljubljana : Slovenska matica.
- MAKUC, Neva; Jakob MARUŠIČ. 2005. *Domoznanske publikacije o Primorski*. Ljubljana : Založba ZRC SAZU.

Poročila

POROČILO O DELU RAZISKOVALNE POSTAJE ZRC SAZU V NOVI GORICI OD 1. 12. 2007 DO 30. 11. 2008

PERSONALNI SESTAV

V letu 2008 so raziskovalno delo na Raziskovalni postaji ZRC SAZU v Novi Gorici opravljali: **dr. Danila Zuljan Kumar** za Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, mlada raziskovalka **Neva Makuc** (s porodniškega dopusta se je vrnila tik pred iztekom leta 2007) za Zgodovinski inštitut Milka Kosa, mlade raziskovalke **Katja Jerman** (zaposlena je bila do 31. 12. 2007), **Špela Ledinek Lozej** (od 7. 4. 2008 je na porodniškem dopustu) in **Vesna Mia Ipavec** za Inštitut za slovensko narodopisje, **Jasna Fakin Bajec** za Filozofski inštitut. Univ. dipl. bibliotekarka **Petra Kolenc** se je od 1. 10. 2008 zaposlila s polnim delovnim časom. Postajo je vodil dr. Branko Marušič, znanstveni svetnik ZRC SAZU v pokoju. Dr. Danila Zuljan Kumar je svoje delovne obveznosti delila s Fakulteto za humanistiko Univerze v Novi Gorici.

DOKTORSKI ŠTUDIJI

Doktorski študij, ki je temeljna delovna obveza mladih raziskovalk, so v letu 2008 opravljale:

- Jasna Fakin Bajec z nalogo *Kulturna dediščina med tradicijo in inovacijo na Krasu* (mentor prof. dr. Janez Bogataj);
- Špela Ledinek Lozej z nalogo *Stanovajska kultura v Vipavski dolini* (mentor prof. dr. Vito Hazler);
- Mag. Vesna Ličer z nalogo *Etnologija in kultura etnološke vede na Goriškem* (mentor prof. dr. Naško Križnar);
- Neva Makuc z nalogo *Furlanska historio-*

grafija in slovenska zgodovina (mentor prof. dr. Peter Štih);

- Katja Jerman je 19. oktobra 2008 na Filozofski fakulteti v Ljubljani uspešno zagovarjala doktorsko delo *Dve Gorici eno mesto? Konstrukcija urbanega* (mentor prof. dr. Božidar Jezernik) in dosegla naziv doktorica znanosti.

PREDAVANJA, REFERATI IN DRUGI JAVNI NASTOPI

Slovenija

Ustvarjalno središče Abram, Pedrovo, 24. 2. 2008: predstavitev dela Raziskovalne postaje ZRC SAZU Nova Gorica v sklopu predavanj *Zgodbe naših prednikov*. Sodelovali so: Jasna Fakin Bajec, mag. Vesna Mia Ipavec, Petra Kolenc, Špela Ledinek Lozej in dr. Branko Marušič, ki je predaval o rojstnem kraju pomembnejših primorskih rojakov.

Ustvarjalno središče Abram, Pedrovo, 9. 3. 2008: predavanje Jasne Fakin Bajec *Kraška arhitekturna dediščina*.

Goriški muzej, grad Kromberk, 18. 3. 2008: predstavitev 4. številke *Izvestij* in dejavnosti Raziskovalne postaje ZRC SAZU Nova Gorica. Sodelovali so: Jasna Fakin Bajec, mag. Vesna Mia Ipavec, Petra Kolenc, Špela Ledinek Lozej, dr. Danila Zuljan Kumar in dr. Branko Marušič.

Goriški muzej, grad Kromberk, 1. 4. 2008: predavanje Petre Kolenc *Dr. Hernik Tuma in njegova knjižnica*.

Volčji Grad, 5. 4. 2008: predavanje Jasne Fakin

- Bajec *Razvoj kraške arhitekture*; organizatorja: Društvo Debela Griža in Krajevna skupnost Volčji Grad.
- Ustvarjalno središče Abram, Pedrovo, 6. 4. 2008: predavanje Špela Ledinek Lozej *Kuhinja – središče doma: Razvoj kuhinje na podeželju Vipavske doline*.
- Grad Dobrovo, 18. 4. 2008: predavanje dr. Danile Zuljan Kumar *Brda v Slovenskem lingvističnem atlasu* v okviru *Primorskih slovenističnih dnevov*.
- Bukovica, 23. 4. 2008: predavanje Vesne Mie Ipavec *Svilogojstvo in murve na Goriškem*.
- Tumova koča, Slavniki, 20. 6. 2008: predavanje dr. Branka Marušiča o dr. Henrikumu Tumi.
- Ljubljana, 28. 8. 2008: predavanje Jasne Fakin Bajec *Tourism in the Karst Region in Slovenia: Redevelopment after the Decline during the Socialist Period* na 10. mednarodni konferenci *European Association of Social Anthropologists* z naslovom *Experiencing Diversity and Mutuality*.
- Sežana, 17. 9. 2008: predavanje Jasne Fakin Bajec *Zgodovina in etnologija Krasa* na Tečaju za lokalne turistične vodiče Krasa v Sežani; organizatorji: Zavod za šport, turizem in prosti čas Sežana, občine Krasa ter Višje in visokošolsko središča iz Sežane.
- Rogaška Slatina, 16. 10. 2008: predavanje Jasne Fakin Bajec *Moderni in postmoderni vplivi na interpretacijo lokalne preteklosti (Kras v obdobju SFR Jugoslavije in v obdobju samostojne Slovenije)* na 34. zborovanju Zveze zgodovinskih društev Slovenije.
- Grad Dobrovo, 20. 11. 2008: dr. Danila Zuljan Kumar je vodila predstavitev knjige *Zlata koza pod razvalinami* v okviru Gradnikovih večerov 2008.
- Ustvarjalno središče Abram, Pedrovo, 9. 11. 2008: predavanje Vesne Mie Ipavec *Murve in »kavalirji«*.
- Ustvarjalno središče Abram, Pedrovo, 30. 11. 2008: predavanje Petre Kolenc *Dr. Henrik Tuma, njegova knjižnica in ljubezen do zbiranja knjig*.
- Tujina**
- Pokrajinski muzej, Gorica, 12. 3. 2008: predavanje dr. Branka Marušiča *Il vicino come amico* na okrogli mizi v okviru ciklusa predavanj *Sconfinamenti* videmske univerze.
- Za okroglo mizo na festivalu *é-Storia* (Gorica, 12. 5. 2008) je Branko Marušič pripravil besedilo *Dal confine conteso al confine disinvolto*.
- Rifugio Gilberti, Kanin, 31. 8. 2008: predavanje dr. Branka Marušiča o dr. Henrikumu Tumi in dr. Juliusu Kugyju *Il re delle alpi Giulie e il suo vassallo* v okviru prireditve, ki so bile namenjene počastitvi 150-letnice rojstva dr. Kugyja.
- Palazzo Coronini, Gorica, 19. 9. 2008: predavanje dr. Branka Marušiča *Rapporti tra gli intellettuali sloveni e italiani nella Gorizia del periodo precedente la prima Guerra mondiale* na simpoziju, posvečenemu umetnostnemu zgodovinarju Antoniu Morassiju.
- Pliberk, 3. 10. 2008: predavanje dr. Danile Zuljan Kumar *Brda – pokrajina dveh kultur* v okviru ciklusa *Slovenščina med kulturami*, Slovenski slavistični kongres.
- PREDSTAVITVE, GOVORI**
- Špela Ledinek Lozej je imela 10. 3. 2008 predstavitev dediščine stanovanjske kulture in stavbarstva na Vipavskem za študente Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem, pri predmetu etnološka dediščina dr. Mateji Habinc.
- Dr. Branko Marušič je 6. aprila 2008 govoril v Ročinju pri odkritju spomenika tolminskega puntarju Ivanu Gradniku, 8. junija 2008 pa v Oseku ob odkritju spominske plošče goriškemu deželnemu poslancu Josipu Faganelu. Govoril je tudi na počastitvah ob 150-letnici dr. Henrika Tume, in sicer v Novi Gorici (9. 7. 2008) in na Slavniku (5. 10. 2008).
- Branko Marušič je 12. 5. 2008 v Biblioteca Statale Isontina predstavil italijanski prevod Joachima Hoeslerjeve knjige o zgodovini Slovenije.

Raziskovalna postaja ZRC SAZU je na svojem sedežu 10. 9. 2008. predstavila publikacije, ki jih je izdala v letu 2008, in sicer Petre Kolenc *Dr. Henrik Tuma in njegova knjižnica: ob stopetdesetletnici rojstva* in Vesna Mia Ipavec *Murve in kavalirji : svilogojstvo na Goriškem*. Kot urednici sta tudi predstavili knjigo Marice Kolenc *Onkraj Govcev*. Poleg obeh avtoric je na predstavitvi sodelovala dr. Danila Zuljan Kumar. Vesna Mia Ipavec in Petra Kolenc sta knjigo *Onkraj Govcev* predstavili tudi na Lokvah (10. 8. 2008) in v Idriji (24. 10. 2009).

Vesna Mia Ipavec je knjigo *Murve in kavalirji. Svilogojstvo na Goriškem* predstavila v Ljubljani, tiskovna konferenca na sedežu ZRC SAZU je bila 6. 10. 2008, v Šempetru pri Gorici 12. 10. 2008, na Pedrovem pa 9. 11. 2008. Na Pedrovem je 28. 9. 2008 sodelovala pri predstavitvi predavanj Raziskovalne postaje ZRC SAZU v sezoni 2008–2009.

Danila Zuljan Kumar je v Pliberku 3. 10. 2008 v okviru Slovenskega slavističnega kongresa predstavila svojo knjigo *Narečni diskurz*.

7. 11. 2008 je v Doberdolu (Gradina) govorila o knjigi Vlada Klemšeta *Krajevna imena in priimki na doberdolskem Krasu* (2008).

RADIJSKI IN TV NASTOPI, RAZGOVORI V ČASNIKIH IN ČASOPISIH

4. 1. 2008 je dr. Branko Marušič na Radio Venetia-Giulia (Trst) predstavil problematiko knjige *Il vicino come amico*.

4. 4. 2008 je v Primorskih novicah (št. 78) izšel razgovor Tine Čič z Jasno Fakin Bajec z naslovom *Negovanje starega spet cenjeno: Jasna Fakin Bajec o Krasu, ki se je znašel na razpotju*.

2. 5. 2008 je Vesna Mia Ipavec na radiu Koper govorila o svilogojstvu na Goriškem. O svilogojstvu in o knjigi o svilogojstvu je govorila tudi na TV Primorka (14. 9. 2008) in na Radiu Slovenija (val 202) 6. 10. 2008.

8. 7. 2008 je imela Neva Makuc razgovor *Dante onstran domoznanstva na Tolminskem v*

oddaji Arsov logos (Radio Slovenija 3. program).

14. 9. 2008 je Petra Kolenc govorila o Tumovi knjižnici na TV Primorka v Novi Gorici.

15. 9. 2008 pa je na isti televiziji govorila o knjižni zbirki Besede s Planote in prvi knjigi te zbirke *Onkraj Govcev* Marice Kolenc.

BIBLIOGRAFIJA

Knjižne objave

Petra Kolenc:

Dr. Henrik Tuma in njegova knjižnica: ob stopetdesetletnici rojstva. Ljubljana 2008, Založba ZRC SAZU, 2008, 64 str.

Petra Kolenc je za uporabo na spletu pripravila *Katalog knjižnice dr. Henrika Tume* [Elektronski vir]. Ljubljana 2008, Založba ZRC SAZU, dostopno na URL: <http://zimbk.zrc-sazu.si/eknjiga/Tuma-katalog.pdf>

Peter Stres, Pavel Medvešček, Janez Dolenc, Viljena Devetak, Danila Zuljan Kumar: Zlata koza pod razvalinami : povedke iz Brd in okolice Gorice. Ljubljana 2008, Celjska Mohorjeva družba, 245 str.

Vesna Mia Ipavec:

Murve in »kavalirji«: svilogojstvo na Goriškem. Ljubljana 2008, Založba ZRC SAZU, 171 str.

Razprave in članki

Jasna Fakin Bajec:

Architectural heritage: an important element of identity in the Karst region of Slovenia. V: *Lietuvus etnologija (Lithuanian ethnology)*, 2007, 7(16), str. 157–171.

Moderni in postmoderni vplivi na interpretacijo lokalne preteklosti (Kras v obdobju SFR Jugoslavije in v obdobju samostojne Slovenije). V: *Evropski vplivi na slovensko družbo* (N. Troha, M. Šorn, B. Balkovec (ur)). Ljubljana 2008, Zveza zgodovinskih društev Slovenije, str. 139–148.

Pregled razvoja turizma na kraškem podeželju v obdobju socializma in postsocializma. V: *Izvestje 5/2008*, Str. ?–?.

Vesna Mia Ipavec:

»Pomembno pa je, da svoj poklic opravljaš zadovoljno in prizadevno ...« Intervju s prof. dr. Brankom Marušičem. V: *Izvestje* 5/2008, Str. ?-?.

Petra Kolenc:

Knjižnica Raziskovalne postaje ZRC SAZU Nova Gorica. V: *Izvestje* 5/2008, Str. ?-?.

Špela Ledinek Lozej:

Pregled poglavitve, predvsem etnološke strokovne literature druge polovice 20. stoletja o stanovanjski kulturi Vipavske doline. V: *Izvestje* 5/2008, Str. ?-?.

Neva Makuc:

Giacomo D'Ischia: identità e concezioni etniche di un nobile goriziano del '600. V: *Studi Goriziani*, 2008, 101/102, str. 243–249.

Historiografsko delo *Commentariorum Aquileiensivm libri octo* Giovannija Candida (ok. 1450–1528) in slovenska zgodovina. V: *Zgodovinski časopis* 62/2008, št. 1/2, str. 5–27.

Ob sedemdesetletnici prof. dr. Branka Marušiča. V: *Izvestje* 5/2008, Str. ?-?.

Branko Marušič (izbor) :

Stopetdeset let od rojstva dr. Henrika Tume. V: *Trinkov koledar* 2008, str. 122–130.

Il re delle Alpi Giulie e il suo vassallo. Julius Kugy e Henrik Tuma. V: *Alpinismo Goriziano* 2008, št. 1, str. 2–3.

Tuma in Kugy. Ob 150-letnici rojstva dveh velikanov slovenskega gornišva. V: *Planinski vestnik* 113/2008, št. 6, str. 4–15.

Pred sto leti je bil rojen v Trstu dr. Joža Vilfan. V: *Primorski dnevnik* 6. 7. 2008, št. 160.

Republikanec, komunist, alpinist. V: *Dnevnik* (Objektiv) 5. 7. 2008, str. 28–29. [o Henriku Tumi]

Človek, ki je videl daleč naprej in sledil višjim principom. V: *Primorski dnevnik* 20. 7. 2008, št. 171. [o H. Tumi]

Goriška mednarodnost med šempaškim taborem in zborovanjem na Okroglici. V: *Goriški letnik* 32/2008, str. 159–165.

Malo zgodovinskega ozadja k imenoslovnim razpravam. V: Vlado Klemše, *Krajevna imena in priimki na Doberdobskem Krasu*, Doberdob-Sovodnje 2008, str. 13–19.

Železnice na Goriškem (1860–1928). V: *Acta Histriae* 16/2008, str. 261–276.

Odnosi med mladimi italijasnkimi in slovenskimi intelektualci v Gorici v letih pred prvo svetovno vojno. V: *Izvestje* 5/2008. Str. ?-?.

Danila Kumar Zuljan:

Slovenski lingvistični atlas in Beneška Slovenija. V: *Trinkov koledar*, 2008, str. 177–179.

On translating discourse markers in dialectal Slovenian texts. V: Irmeli Helin (ur.), *Dialect for all seasons : cultural diversity as tool and directive for dialect researchers and translators*. Münster 2008, Nodus Publikationen, str. [147] –160.

Brda - pokrajina dveh kultur. V: Miran Košura (ur.), *Slovenščina med kulturami*, (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 19). Celovec [i. e. Ljubljana] 2008, Slavistično društvo Slovenije, str. [234] –248.

Besedni red v govorjenih slovenskih narečjih. V: Toporišič Jože (ur.), *Škrabčeva misel VI : zbornik s simpozija 2007*. Nova Gorica 2008, Frančiškanski samostan Kostanjevica, str. [121] –135.

Brda v Slovenskem lingvističnem atlasu. V: *Primorska srečanja* 2008, št. 314–314, str. 57–68.

Leksemi romanskega izvora v briški vinogradiško-vinarski terminologiji. *Izvestje Raziskovalne postaje ZRC SAZU Nova Gorica*.

UREDNIŠKO DELO

Vesna Mia Ipavec in Petra Kolenc sta uredili knjigo *Marice Kolenc Onkraj Govcev : spomini na Vojsko, Mrzlo Rupo in Gorenjo Trebušo / Marica Kolenc (272 strani)*. Knjigo je izdalo društvo *Planota*, kot prvo v zbirki *Besede s Planote*. Petra Kolenc je uredila *Goriški letnik št. 32 (2008)*, ki je nastal v sodelovanju Razisko-

valne postaje ZRC SAZU z Goriškim muzejem. Za društvo LO-KO z Lokvi je uredila zbirko Zbirka škafarskega orodja (2008). Petra Kolenc je v Kroniki (2008, št. 3, str. 567–569) ocenila zbornik Bourboni na Goriškem: zbornik s posveta na Kostanjevici ob 170. letnici prihoda Bourbonov v Gorico in smrti kralja Karla X.

PEDAGOŠKO DELO

V sklopu predavateljskih obveznosti na Univerzi v Novi Gorici je dr. Danila Zuljan Kumar pripravljala predavanja za predmeta slovenski knjižni jezik 1 in slovenska dialektologija in opravljala druge pedagoške naloge (seminarske naloge, izpiti).

REDNA IN IZREDNA DEJAVNOST

Mag. Vesna Mia Ipavec je poleg rednega dela (pisanje doktorskega dela) sodelovala pri pripravi prijavnice za vpis v Register žive dediščine, ki jo pripravlja Inštitut za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU. V ta namen pripravila dokumentacijo enote o ciljanju pirhov v Mirnu. Sodelovala z Društvom žena in deklet Šempeter ter svilogojcem Janezom Mučičem pri pripravi prireditve »Kavalirji« su pršli nazaj, ki je bila 12. 10. 2008 v Šempetru pri Gorici.

Špela Ledinek Lozej je 13. 7. 2008 nudila strokovno pomoč pri prireditvi Mohorjevo 2008 v Renčah. Za publikacije in referate sodelavcev Raziskovalne postaje in drugih je prevode v italijanski jezik opravila Neva Makuc.

Petra Kolenc je sodelovala z etnologinjo mag. Ingo Miklavčič Brezigar pri postavitvi zasebne zbirke škafarskega orodja, pripravi etnološkega filma o lokvarskem škafarstvu in pri pisanju uvodnega besedila za TV film (produkcije TV ViTel 2008). Sodelovala je pri postavitvi razstave *Dekleta pripravljajo balo*, (Trenta, junij 2008), pri projektu Ljudem: ljudska dediščina za muzeje (zbiranje dokumentov, predmetov in pregled druge dokumentacije) in razstavi *Oblačilna kultura na Banjški in Trnovski planoti* (Lokovec, junij 2008).

Dr. Danila Zuljan Kumar je za Slovenski lingvistični atlas pripravila komentarje za naslednje lekseme: V066 *trepalnice*, V065 *obrvi*, V035 *člen*, V036 *členek*, V061 *gleženj*, *tujec* V780b, V780a *tuj*, V780b *tujec*, V780c *na tuje*, V739 *tvor*, V739 *sirota*, V793 *jerob*. V italijanskem (ALI) in furlanskem lingvističnem atlasu (ASLEF) je poiskala številke vprašanj leksemov, ki se bodo kartirali v SLA. Kot soavtorica, lektorica, avtorica spremne besede in prevajalka povzetka je sodelovala pri pripravi knjige *Zlata koza pod razvalinami: povedke iz Brd in okolice Gorice* za Mohorjevo družbo v Celju. Izpolnila je vprašalnico za frazeme s sestavino roka za vas Medana. Vodila je odbor za pripravo in izvedbo Gradnikovih večerov 2008 (20.–21. 11. 2008). Za publikacije Raziskovalne postaje je opravila lektorske naloge in prevajala povzetke prispevkov v angleški jezik.

Posebej velja poudariti sodelovanje Raziskovalne postaje z Goriškim muzejem tako pri predavateljski dejavnosti muzeja kot pri pripravljanju izdaj *Goriškega letnika*.

KNJIŽNICA

O delu knjižnice govori prispevek, objavljen v peti številki *Izvestij* Raziskovalne postaje ZRC SAZU.

ŠTUDIJSKA GOSTOVANJA

Dr. Danila Zuljan Kumar je bila v okviru programa Erasmus od 23. do 28. 11. 2008 na študijski izmenjavi na Karlovi univerzi v Pragi, kjer je v lektoratu slovenščine imela dve predavanji: *Slovenska narečja v diahronem prerezu* in *Sodobna členjenost slovenskih narečij*.

TERENSKO DELO

Dr. Danila Zuljan Kumar je bila skupaj z dialektologi iz Dialektološke sekcije Inštituta za slovenski jezik 4. 4. 2008 na terenskem delu v kraju Čabar v Gorskem Kotorju.

Personalna sestava Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici:

Vodja Raziskovalne postaje:

*prof. dr. Branko Marušič, znanstveni svetnik v pokoju – Zgodovinski inštitut Milka Kosa
(tel. 05 335 73 20)*

Asistentka z doktoratom:

dr. Danila Zuljan Kumar – Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša (tel. 05 335 73 21)

Mlada raziskovalka – asistentka z magisterijem:

mag. Vesna Mia Ipavec – Inštitut za slovensko narodopisje (tel. 05 335 73 26)

Mlade raziskovalke – asistentke:

Jasna Fakin Bajec – Sekcija za interdisciplinarno raziskovanje v humanistiki (tel. 05 335 73 25)

Špela Ledinek Lozej – Inštitut za slovensko narodopisje (tel. 05 335 73 22)

Neva Makuc – Zgodovinski inštitut Milka Kosa (tel. 05 335 73 23)

Bibliotekarka:

Petra Kolenc – Zgodovinski inštitut Milka Kosa (tel. 05 335 73 24)

*Raziskovalna postaja ZRC SAZU Nova Gorica, Delpinova 12, 5000 Nova Gorica,
tel./fax: 05 335 73 23.*

VSEBINA

Jubilej

Neva Makuc

Ob sedemdesetletnici prof. dr. Branka Marušiča

Intervju

Vesna Mia Ipavec

»Pomembno pa je, da svoj poklic opravljaš zadovoljno in prizadevno ...« Intervju s prof. dr. Brankom Marušičem

Članki

Danila Zuljan Kumar

Leksemi romanskega izvora v briški vinogradniško-vinarski terminologiji

Branko Marušič

Odnosi med mladimi italijanskimi in slovenskimi intelektualci v Gorici v letih pred prvo svetovno vojno

Jasna Fakin Bajec

Pregled razvoja turizma na kraškem podeželju v obdobju socializma in postsocializma

Špela Ledinek Lozej

Pregled poglavitne, predvsem etnološke strokovne literature druge polovice 20. stoletja o stanovanjski kulturi Vipavske doline

Knjižnica

Petra Kolenc

Knjižnica Raziskovalne postaje ZRC SAZU Nova Gorica

Poročilo

Poročilo o delu sodelavk in sodelavcev Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici za leto 2008

